

ОҚИБАТЛИЛИК ИБРАТИ

Бир дўстим менга айтди: уйимнинг олдидаги боғчага икки туп райхон экдим. Ёзнинг қурғоқчилигида райхонларнинг тагига ҳар куни икки челақдан сув қуйиб турдим. Уйда йўғимда буни кичик қизим эрмак қилиб олди: челақчасида гулнинг тубига сув қуйишни одат қилди. Бора-бора райхонлар гулга кирди, устидан сув қуйганинда атрофга хуш ёқувчи бўй тарата бошлади. Гўшнилари ҳам райхонга кўз тикиб, қақроқ жойда ўсган ям-яшил гулга ҳавас қилишди. Уйда ош сузилганда устини райхон кўкатлари безади, шакаробга ажойиб таъм берди. Райхон совуққа ҳам чидамли бўлар экан. Бугунги ёғин-сочинли, салқин кунларда ҳам барқ уриб турибди. Аммо қизчам ҳали-ҳануз унинг тубига сув қуйишни, ундан завқ олишни қўймайди.

Яна бир дўстимнинг ўгли рўза маҳали ўртоқларига эргашиб мачитга, тарових намози ўқишга қатнабди. Бир куни бир чол уни изза қилибди. Саждадан қаъдага тураётганида туртиб юборибди. Ўғил йиқилиб тушай деб тентираб кетибди. У ўрнига келиб ўзини билмаганга олиб намозини давом эттирибди. Шунда чол намозни ҳам йиғиштириб, унга: "Сен тирранча нега бугун менинг жойимга тиқилиб олдинг, бошқа жой қуриб кетганми", деб ўшқирибди. Бола хафа бўлиб таровихни ҳам ташлаб уйига йиғлаб кеп қўйибди. Ўртоқлари қистаса ҳам қайтиб мачитга бормабди.

Бу ўринда биз маънавий тарбиянинг аҳамиятига урғу бермоқчимиз. Дастлабки манзарада, гувоҳ бўлганимиздек, мурғаккана, ҳатто сўз демасдан ҳам ибрат кўрсатиш мумкин. Чунки, у гарчи даъват қилмаса ҳам ўлик уруғдан тарбия қилса барқ урган гулни ўстирса бўлишини ўз кўзи билан кўриб иқрор бўлди, гул парваришига беихтиёр қизиқиб кетди. Агар ота шу ишни қилмаса у беҳабар қолар эди. Кўқарган гул унда завқ уйғотди.

Эзгуликка одамни ишонтириш, завқлантириш қандай яхши.

Кейинги ҳолат эса халқимиз айтганидек, Худонинг уйида юз бераётир. Инсон намоз ўқийди, рўза тутади, лекин феъли торлигини тарк этолмайди. Гўдакка ибрат бўлиб, уни қувватлаш ўрнига жеркиб беради. Шундайлар ҳам бор-да ҳаётда.

Биз маънавий покланиш ҳақида сўзлаймиз. Президентимизнинг доно сиёсати туфайли маънавият давлат сиёсати даражасига кўтарилди. Албатта, бу жуда муҳим омил. Мол-мулкинг, пулинг кўп бўлгани билан

одамгарчилигинг, оқибатинг бўлмаса у таътирмиди.

Ўзбек бемор ётган яқинидан хабар олишни ўзига қарз деб билади. Бошига мусибат тушган қариндошининг ёнида дардкаш бўлиб туради. Гавмидан бирор кишининг тўйида қатнашмаса уят ҳисобланади. Яқини илмий даража олса тўй қилиб юборади, шаҳарга ортидан қўй сўйиб келади, табриклайди. Фарзанд кўрса қутлайди, неvara кўрса тагин тўй. Бешиқ тўй, хатна тўй, мучал тўй, никоҳ тўйи. Бу одат, қувонч ва маросимлар занжири сира тугамайди. Уларни дабдурустдан тарк этишга оқибат деган нарса қўйиб юбормайди. Чунки издиҳомда яқин қариндошининг кўрсанг мумкин қадар ҳасратлашасан, аҳволидан хабардор бўласан, узоқ вақт кўришмай кетганларининг фарзандларини таний бошлайсан, исмларини билиб оласан ва ўйлайсан: кун келиб тўй қилсам ҳам, азамдаям шу одамлар тобуткаш бўлади-ку, булардан улоқиб, узоқлашиб қаерга ҳам борардим? Хуллас, ўзимиз хоҳлаб-хоҳламаган ҳолда кўринмас маънавий ришталар орқали шу ўзбекиёнинг заминга тортиб боғланганмиз.

Улуғ ёзувчи Чингиз Айтматов, валлоҳу аълам, кейинги 25-30 йил ичида ўзи туғилиб ўсган киргизистонда деярли яшагани йўқ. Аммо жон томири киргизлар билан абадий ажралмас бўлиб қолган экан. Сўнгги романи "гулаётган тоғ", ("Мангу қайлик")да ҳам, гарчи бозор шароитидаги кунлар тасвирланган бўлса-да, ўша киргиз чорвадорлар, овчилар, киргиз йигит-қизнинг қайноқ севгиси... Жисминг Европада, Россияда, Франция ёки Бельгияда бўлгани билан қалбинг киндик қони тўкилган жойга боғланиб тураверар экан-да... Демак, сени бегона эмас, ўз халқинг ҳаёти буюкликка олиб чиқади...

Энг катта бойлигимиз, бу - бунёдкор халқимиздир. Бу ибора муҳтарам Президентимиз томонидан айтилганига ўн йилдан ошди. Зеро, Ватанни дунёга танитаётган спортчи, шоир, ёзувчи, ишчию олим, санъаткор ҳам шу халқимизнинг ичидадир.

Ўсадиган эл эса бир-бирини шотирим эмас, ботирим дер эмиш...

Хулосаи калом, оқибатда гап кўп. Бир-биримизни қўлласак, меҳр кўргизсак, бу фарзандларга албатта юқади. Фарзанддаги меҳр, унинг атрофига, ўзининг фарзандига ўтади... Узлуксиз ибрат бу!

Чунки меҳрибонлик ўзбекнинг фитратида бор. Уни йўқотиш бизга ярашмайди.

Абдували ҚУТБИДДИН

Томирим занжирдай, юрагим итдай...

ЧИЗГИЛАР

Пичанзорда ётган тош турди,
Думалади.
Наврўзгача уч кун бор эди.

(Сурилгиси келарди жуда...)

Қарғамикан тумшуғин урди,
Қимирлатди,
Тош индамади.

(Наврўзгача бир кун бор эди...)

Ҳамма ёқда ғимир-ғимирлар,
Ҳамма ёқни тўлдирди излар.
Тош силкинди,
Уч бор силкинди.
Сакролмади тиллақўнғиздай...

(Наврўз кун эди ўша кун...)

Эртасига сап-сарик тошини,
Кўриб қолди ивирсиқ бола.
Айлантириб боқди ичига,
Ичкарида куйларди лола.

(Ичкарида куйларди лола...)

Қоратепада қора дўтор чал,
Тун қизлари ойни жиловлар,
Кўл чиқарар қоялар,
Беш қарсақ,
Ур чапак.

Ўспириндай қичқарар кекса —
Сой, томоғи қуриган кесак.
- Сув ўрнига нур бердинг, Худо,
Сўрасак ҳам, сўрамасак ҳам...

Қоқ бағрида минг битта жила,
Оёқяланг қизлар шивир.

Қайроқлари юшайди — ҳалво...
Илдизидан чиқариб новда,
Ниманидир ёзади чинор.
— Тилларимни узди гўр шамол...

Шиддат билан эгилди тол ҳам,
Уялгандай бутун танаси.
— Шир-яланғоч буларнинг бари...

Қоратепада қоп-қора дўтор,
Симларида тутади шафақ.
Ойни ҳайдаб кетди тунқизлар...

Рангсиз овоздай ҳуштаги,
Ёзиб қўйди —
Орзусидай дастурхон.
Жигаридан қон силқиди —
Оппоқ...

Субҳидам эди у,
Фурсатга чўри,
Сийнасин тутарди тўймас боғларга...

Шабнам оқиб тушар оқ кўзларидан,
Жон ато этмакка
Оқ капалакка...

(Чор-атроф бинафша нозидан лоҳас...)

Дириллар этаги ўралиб ўзига,
Кўпайиб, камайиб
Аёзнинг шохлари

Чанаси яхмалақ ортган чамаси...

Қим бўлди юзида тер ҳиди мушкдай,
Шопириб-кўпириб,
Порлаган бемаврид.

Томирим занжирдай, юрагим итдай...

Сирларим юлдуздай қизара бошлар,
Бармоқлар панжара,

Нигоҳим тутқун,
Тимдалаб таишлайди дунёни кулгу...

— Мен сенга мафтун.

Ноҳолисга

Менинг қиёфамга кирмоқчи бўлган,
Кўйиб чанги чиқар ва парча-парча.
Кўзларим ўмоғдай чўғларга тўлган,
Туйғулар сачрайди аланга ичра.

Менинг овозимни ўғирлаб бўлмас.
Қайнар булоғим-да юракда пишар.
Унда асло ғазаб чангали бўлмас,
Ундан қалб ва хаёл севги туғишар...

Ахир мазза қилиб дунёнда яша,
Неки мавжуд бўлса завқ билан ўпиб.
Ахир менинг дунём оstonаси шиқ,
Дарвозаси руҳим,
Юборар ютиб...

Балки сен ўзинга эъзозсан, улуг,
Менга қизиғи йуқ, бамисли йуқсан.

Марра-манзилимда ўзимман буйруқ,
Тугасам бир ўзим тушгум қудуққа...

Умуман,
Салгина бўлса диёнат,
Озгина Худодан қўрқсак ёмонмас.
Мен сенга сўрайман сабр, матонат,
Ахир
Абдували Қутбиддин
Бўлиш осонмас.

Назмдаги наср

Эрдон сувча Оқдарёда жон берди

Пилдирайман, чулдирайман, тиззам чўккан,
Иштихоннинг биқинида,
Оқдарёда —
Қуюн дунё саманидай чопар юрак,
Қум тупроққа юзим теккан,
Оғзим теккан,
Суяклари чуригандай —
Қақшар кўкрак.

Маймун бўлиб юрганам йўқ эди асти,
Хотинчалиш эмас эди бўю бастим.
Милтиқдайдим, ичу пайтгача шарақ-шурук,
Не касофат, нафас олсам, нафас қуруқ.

Эрдон отим, сув тарадим кетмон бўлиб,
Гоҳо ёмғир, гоҳо катта осмон бўлиб,
Гаптакларда гап ташладим султон бўлиб,
Қурашларда қўл узатдим сиртлон бўлиб.

Энди эса сувга пишган мушукдайман,
Икки ёғи нов уланган тешиқдайман,
Ажсал ниқтаб ўйнаб турган бешиқдайман,
Аталага чўкиб қолган қошиқдайман.

Ўн чақирим қолувди-я уйимгача,
Тўрт кун қовди кичкинамини тўйигача.
Ўн бир болам сув бўйига келармикан,
Ё этимни экин ишимб тилармикан.

Бу не бало, жон тиришар Оқдарёда,
Икки оёқ икки тараф кетай дейди.
Каллам тошдай оғирлашар, бедаводай
Қум қовлаган қўлим чуқур кирай дейди.

Оловдайин тил қайтарган калима ҳам.
Болаларга тушов энди Ҳалима ҳам.
Сув судраса. Гум бўлсайдим, қани тезроқ,
Лойқа тўлган хум бўлсайдим, қани тезроқ...

Эрдон отим, пирим дарё — хизмат қилай,
Арвойимни ҳазратимга хилват қилай,
Умр кўптак қанжиқлигин кўрдим ўзим,
Эллик бешида эди ёшим, ҳасрат қилай...

Оббува Элмурод наёманнинг отава манда

Чиябўридай алақиб, қоронғуга ўраниб,
Кўзини чақчайтириб олиб кетди Ойбувини Элмурод найман.
Бўридай ушлаб бир гала йигит қувлади,
Қаноти етти газ бургутдай учди Ойбувининг укаси
Уроқни ситталаб ним яшил ёруғни ўриб,
Қирнинг ўрқачига ўтириб олди Қувондиқ кайвони:
— Қувланг, Ойбуви Элмурод найманнинг отава минмасин.

Беш тун ўтди, Ойбувини укаси қайтди,
Кўзи қип-қизил. Сўзи қип-қизил.
— Элмурод найманни, Ойбувини, у минган отни
Жар ютди.
Шу гап, Оғзингизда тиш миҳдай турсин.
Гулдиргуп.

Жаббор маҳсидуз авласна тағнамада

Чармни тахталаб янги аёлини тепганидан пушаймон тортиб,
Оёғини чопиб ташлашга шайланган Жабборни дўконига
Бир бобо кириб келди, қошида туки йўқ,

Бешта турмушим бор, бешта маҳси бер,
Кийса товони қуртласин.

Бири жафо, бошқаси қараима, ўртанчаси фириб.
Ундан кейини дев, охири алам.

Жаббор маҳсидуз йиғлади:
— Қирқ беш йиллик вафодоримдан айрилдим.

Эсим оғиб Дўсманни гўрга тиққан зормандани овдим, бобо,
Сичқоннинг ҳиди келади бармоғидан.

Шайх Қутбиддин Мухийддинхон ва набира. 1964 й.

Дадаси Абдумўмин ва амакиси Фатҳиддин Қутбиддиновлар билан. 1965 й.

Эрталаб чўчиб ўйғонаман,
Қулоғимда чийшлайди тилгинаси.

Бобо ўйланибди, сўнг айтибди:
— Қўлқоп тик. Учига бешта игна қўй.

Жаббор қўлқоп тикибди, қийналиб,
Адашиб қўлини тиқиб опти — Кечаси
Учтаси миясига, иккитаси юрагига қадалибди.

Бобо қирқ кун ўтгач Жабборниқига кепти,
Олиб кетибди унинг янги турмушини.
Йўлма-йўлакай қулоғига пичирлабди:
— Сен менинг олтинчи хасми ҳаромим,
Янги исминг Қассоб...

Содек сартарошнани ўғли ўра булда

Алламаҳалда юз қўйни жунини қирқиб,
Келаётса Ҳотам қусурни қизи ҳаприқибди:
— Тошкентга кетаман, сочимни кесиб қўй,
Мана тоза қайчи.

Ундай дебди, бундай дебди, қиз кўнмабди,
Охири кесибди икки ўрам сочни,
Қиз: — Отам кўрмасин, яшириб қўй, — деб
Унга берибди қўлвор кокилини.

Содиқ сартарошнинг ўғли жин чалгандек
Лапанглаб кирибди уйига,
Тарам-тарам сочни қучиб
Ухлаб қотти то субҳи саҳар.

Эрталаб бўғзида отаси қайчи,
Ҳотам қусур пичоқ тираб турганмиш
Ҳазоби мўридай ўрлаб.
— Бунга сен ўғирладингми...

Эси оғибди, эси киргач, қараса,
Қўйида ётганмиш Ҳотам қусурнинг қизи —
Икки ўрам сочи ёйилиб...

Али чавандозна қаровиш урди

Али хотинига қаради, отини сийпади,
Ў, хотин деса, от кишинади, аёли лаббайлади,
Тунда уни ўнди, кунда бунга ўнди.

Аёли чидади, сабр косаси тўлди,
Айғирни заҳарлади бир куни.
Али чавандоз отдай ирғишлади,
Аёлини қамчинлаб урди,
Оғзи кўпиклади тўсатдан.

Узундан узун кишинади,
Тилдан қолди.
Тўшакка қулади.

Аёли ўша қамчини олиб савалади қасдма-қасдига.
Али отдай ихранди.
— Ўрнидан туролмади.
Бугунингдан баттар бўл отнинг ўйнаши,
Туф сендай эрга...деди у.

Алининг кўзидан бир томчи ёш суврат чизиб тушди.
Айғирнинг кўзига ўхшаган.

Аёл уввос солиб чиқиб кетди уйдан.

Ҳикматомуз

Гардам

Кемага тушганинг жони бир лекин,
Туфонга йўлиқса чўкмайди тоғи.
Уртамиёгани гарқ этса тўлқин,
Наҳанга ем бўлар бечорароғи.

Давво

Жилтанглаб ўтгучи битта мор эмас,
Дил тирнаб кетгучи фақат ёр эмас.
Сенга бас келганлар ўзингдай филтан,
Биздек ҳақ васлида хору зор эмас.

Фосиқ

Бир қўли доимо ковлаб туради.
Бир қўли ҳамшира сўраб туради,
Оёғи юрса ҳам кўзи чамалар,
Тили ўлдирай деб ўраб туради.

Шубҳа

Дунёнинг кири йўқ. Ранги бор холос,
Масалан инсоннинг териси палос.
Нафс узра тўшалиб бузарар бир оз,
Бу ҳам меники деб чўзилар бир оз.

Билим

Кўп кўрдим доғони, нодон, ҳайронни,
Билмадим бирор бир камил инсонни.
Сездим, нотинч қалбим дудуқлигини,
Кўнчилик ўзимдай махлуқлигини.

Ажр

Бунчалар шухратга бино қўймасалар,
Айшу ширату зино қўймасалар.
Кўнгила жавҳарини бўяб, турланиб,
Ё раб, ёлғондин хино қўймасалар.

Фарёд

Алар гулчани нуши лаб этдилар,
Яфроғидан соф нам талаб этдилар,
Ҳарчандки биндига солдилар тирноқ,
Бир томчи жон чиқди, ялаб кетдилар.

Амакилар ардоғида. 1967 й.

Абдуқайом ЙЎЛДОШ

«ЮЛДУЗ»НИНГ

Қисса

— ...Мен ҳали машҳур артист бўлиб кетаман! Юлдуз бўлиб кетаман!

Ҳа, у худди шундай деди. Гуё икки карра икки тўртлиги қанчалар ҳақиқат бўлса, унинг машҳур хонандага айланиши ҳам худди шундай исбот талаб қилмайдиган аксиомадек.

Талаба йигитлардан бир-иккитаси истехзо билан кулиб қўйишди, толиба қизлардан уч-тўрттаси лаб буришди. Семиз Комила эса пичинг қилишдан ўзини тийиб туrolмади:

— Вой ўлиб қоламан... — Сўнг нафрат билан кўшиб кўйди: — Жинқарча!

Ваҳоланки, келажак манзарасини айтаётган маҳал йигирма ёшлардаги қотма йигитнинг кирпи сочларими, қирра бурними, шахд билан қимтилган юпқа лабларими, қорачиқларида ёнаётган лахча чўғми — нимасидир парвозга шайланаётган лочинни эслатарди.

Афтидан, йигит кўп бор давраларда ўзининг бу даввосини айтган ва мазахларга, ошқора беписанд муносабатларга ҳўб дуч келавериб ё ўрганиб қолган, ё териси қаттиқлашган, шекилли, Комиланинг ҳақоратини қулоқлари тагидан ўтказиб юборди-да, ҳеч нарса бўлмагандай яна торини қўлга олди ва берилиб шўх бир мусиқани чала кетди.

Мусиқа шўх эди, кўшиқ ҳам шунга яраша бўлди. Аммо...

Аммо давра бошқача эди.

Шаҳарнинг ҳадисини олиб улгуришган талабалар аллақачон “замонавий” кўшиқларга ўтиб олишган эди. Қизлар DVD дискини қўйишиб, экранда Бьянка деганининг кўкрак ўйинларини мириқиб томоша қилишни хуш кўришарди. Йигитлар эса “ВиаГРА” деган ансамблнинг ярим яланғоч жувонларининг думба ўйинларига ишқибоз. Яна қанчадан-қанча одамнинг ҳаттоки тили келишмайдиган рэп-пэплару, поп-хоплар уларнинг хизматида эди. Бу издиҳомда эса йигирма ёшлардаги йигитчанинг тор тинғирлатиб, биттагина доира жўрлигида кўшиқ айтаётгани давра иштирокчиларига эриш туюлаётганди.

Бунинг устига... давра аллақачон “қизиб” улгурганди. Майи нобдан нўш этиб олган талабалар энди-энди рақс тушишни, айримлари эса рақс баҳона бир-бирларининг пинжиларига кириб, қон кўпчиган баданларини бир-бирларига ишқашни ҳам ўринлатишган эди. Шундай маҳал қайдандир пайдо бўлиб қолган ҳофизнинг чираниб, бўйин томирлари ўқлоғдай бўртган ҳолда “жонли” кўшиқ ижро этиши эҳтирослари жўшиб, кўзлари лаззатдан юмила бошлаган меҳмонларнинг устидан совуқ сув куйиб юборгандай ёқимсиз таъсир кўрсатган эди.

Ва ниҳоят ҳофизнинг давра томонидан ошқора тарзда совуққина ва ҳаттоки душманлик кайфияти билан кутиб олинишининг учинчи сабаби шунда эдики, туғилган куни нишонланаётган, аммо аллақачон ғирт маст бўлиб олган, шу сабабли энди хонадагиларга

кўзларини аранг очиб, меровланиб қараётган Самад тўсатдан бостириб келган бу икки меҳмонни тузук-қуруқ таништири олмади ҳам; бунинг ўрнига тушуниксиз бир нималарни ғўлдираб қўйди, холос.

Шунда ташаббусни ўз қўлига олган ҳофиз асло хижолат чекмаган ҳолда гилофдан торини олиш асносида эълон қилди:

— Мен Самаднинг синфдоши бўламан. Маданиятда ўқийман. Жўрам тугилган кунига таклиф қилиб, бир-иккита ашула айтиб беришимни илтимос қилганди. Мана, биз келдик, хизматингиздамиз.

На исмини айтган, на ўзи тенги доирачини таништирган ҳофиз шундан кейин ўзига қўл силкишга уринаётган Самадга қараб илжайиб қўйди-да, оғир бир ашулани айтишга тутинди. Бошқалар ҳали ўзига келиб улгурмасидан бурун тили заҳаргина Комила энгашиб, қўлини қўлига теккизиб турган йигитга шивирлади:

— Наҳорги ошга келдим деб ўйлаятилар шекилли.

Ҳофиз бўлса берилиб мақом куйлашда давом этарди.

Энсаси қотган меҳмонларнинг бир қисми бир-бирига норози тарзда, қўшиқнинг авжига чиққан маҳал бўйин томирлари ўқдоғдай бўртиб чиққан ҳофизга эса газаб билан қараб-қараб қўйишарди.

Ахийри қўшиқ тугади.

Ҳофизнинг кейинги ашулага чоғланаётгани кўрган Комила нишини суқиб олишдан ўзини тийиб туролмади:

— Қўшиқ айтишни яқинда ўргандингизми, ука?

Кимдир “пиқ” этиб кулиб юборди. Илло, қизи тушмагур қандайдир қилиғи ёки гап-сўзи билан ўзига ёқмаган йигитларга ҳақоратомуз тарзда “ука” деб мурожаат қиларди.

Бироқ ҳофиз довираб қолмади. Торини тинғирлатиб созлашда давом этиш асносида гўё олдиндан бунақа саволларга тайёрланиб келгандай, Комиланинг истеҳзоли гапини ёқасидан олиб энгига ёпиштирди:

— Мен болалигимдан бери қўшиқ айтиб келаман, опа. Ўтган йили республика миқёсида ўтказилган иккита конкурсда ғолиб бўлдим.

Лекин Комила учун бунақанги тезкор жавоблар нима бўлибди! Ахир ҳатто энг гапга чечан йигитлар ҳам “Комилага гапир-у, қоч! Бўлмаса у гап билан тириклайин терингни шилиб олади!” нақлига амал қилишарди-да. Қиз бу сафар ҳам “терини шилиб олишнинг” устаси эканлигини намойиш этишдан ўзини тийиб туролмади чоғи, атай баланд овозда яна ёнида туриб олган ва тинмай қўлини қўлига теккизишга уринаётган йигитга мурожаат қилди:

— Нимагадир бу башарага кўзим тушмаган экан...

Шубҳасиз, Комила меҳмонни чақиб оладиган гапларни вагон-вагон қилиб қалаштириб ташларди.

Бироқ... ҳофизнинг ўзи бунга имкон бермади:

— Тез орада бу башарага ҳамма ерда кўзингиз тушадиган бўлади, опа! — деди йигит ғурур аралаш ишонч билан. — Чунки... Мен ҳали машҳур артист бўлиб кетаман! Юлдуз бўлиб кетаман!

Ҳатто даҳанаки жангнинг роса ҳадисини олган Комила ҳам аввалига довираб қолди. Ахир юлдузлик даъвосини ҳар куни эшитавермайсан-ку!

Бундан фойдаланган ҳофиз шўх қўшиққа ўтди...

Барибир алами ичида қолган экан шекилли, Комила ниҳоят ниятига етиб, ўзининг қўлини маҳкам чангаллаб олган гуруҳдош йигитга қараб тўнғиллади:

— Битга мини-диски йўғ-у, юлдуз бўламан дейди...

Туя ҳаммомни орзу қилган экан. Бунга ўхшаганлар тикилиб ётибди... Гап десанг қоп-қоп-у...

Гуруҳдош йигит жон-жаҳди билан бош ирғаб, ўзи тузук-қуруқ эшитмаган, маъносини ҳам илғамаган гапни:

— Тўппа-тўғри... — дея маъқулларкан, энди зўр бериб қўлини Комиланинг гумбаздай бели томон юборишни мўлжаллашга тушди.

Шўх қўшиқ якунланади деб ҳам қолдики, бирон киши даврага чиқиб рақс тушмади. Бошида бир-икки маротаба қизларга қараб “Рақсга” ишорасини қилиб кўрган доирачи даъватига жавобан ҳеч кимда хоҳиш уйғонмаганини кўргач, баттар қовоғини осиб, тумтайиб олди.

Ахийри қўшиқ тугади. Ҳофиз энгил таъзим қилиб қўйди. Доирачи эса ўшшайиб тураверди.

Хонага бир лаҳзалик сукунат чўкди.

Шунда кутилмаганда бир чеккада, кўпчиликка қўшилмайгина турган Нафиса қарсақ чалиб юборди.

Кўпчилик қиз томонга “ялт” этиб қаради.

— Яхши айтаркансиз, — деди баногоҳ бунчалик эътиборга тушиб қолганидан ҳам хижолат торган, ҳам ҳаяжонланган Нафиса. Сўнг қўшиб қўйди: — Маза қилиб эшитдик. Ўйнаб кетишимга сал қолди.

Табиийки, қиз бу гапни азбаройи лутф юзасидан айтди. Бироқ шу мақтовнинг ўзига ҳам кўзлари чақнаб кетган ҳофиз яна бир бор ним эгилди ва эҳтиром билан деди:

— Миннатдорман, синглим. Бемалол рақс тушсангиз яхши бўларди. Сиздақанги ҳақиқий мухлислар ҳақиқий санъаткорни илҳомлантиради.

Албатта, ҳофизнинг асли тенгдош қизлардан бирини “опа”, иккинчисини “синглим” деб аташи, бунинг устига аллақандай китобийроқ ва чучмалроқ тилда гапираётгани ғалати эди.

Бироқ Нафиса ҳозир бу ҳақда ўйлаб ўтирадиган аҳволда эмасди. Ўзидан икки ёш катта Самад билан бир вилоятдан эканликлари сабабли, ўзини бу ерда деярли мезбон ҳис қилаётган қиз дарҳол меҳмонларни дастурхонга таклиф қилди:

— Марҳамат, марҳамат.

Ҳофиз ортиқча мулозамат кутиб ўтирмасдан дарров кўрсатилган жойига бориб ўтирди. Унга гўё “Сенлар бизнинг санъатимизнинг қадрига етмадиларинг” деяётгандек ҳамон қовоғидан қор ёғаётган доирачиси эргашди.

Ҳофизнинг бояги гапига ўхшатиб жавоб қайтаришга улгурмагани учун алами ичида турган Комила энди ўзининг белидан кучиб олган йигитга қараб вишиллади:

— Бемаза қовуннинг уруғи кўп. Артист дегани босиб кетган ҳамма ёқни. Дарахтни тепсанг, тўрттаси тўкилади. Чақирсанг-чақирмасанг ҳам ҳеч бўлмаса қорнимиз тўяди-ку, деб келишаверади узун-қисқа бўлишиб.

Эҳтимол, қиз бу гапни шивирлаб айтмоқчи бўлгандир. Аммо шу қадар қаттиқ шивирладики... деярли ҳамма эшитди.

Нафиса музлаб кетди.

Стул ёнига етиб борган маҳал ҳофиз таққа тўхтаб қолди, сўнг аста ортига ўтирилди ва ранги қув ўчган ҳолда, бироқ иложи борича хотиржамлик билан, ҳаттоки энгил жилмайиб қўйишга уринган қўйи садо берди:

— Мен тез орада юлдуз бўлиб кетаман, опа. Ўшанда дўстим Самадга қўшиб ҳаммаларингни аввал концертимга, кейин шаҳардаги энг қиммат ресторанга таклиф қиламан...

— Сичқон сизмас инига...

Хайрият, йигитлардан бири магнитофон тугмачасини босиб юборган экан, хонани шовқинли чет эл мусиқаси босиб кетдию, Комиланинг кейинги гаплари эшитилмай қолди.

Зеро, бир боқишдаёқ бир-бирларини мутлақо ёқтирмай қолган бу қиз-йигитнинг даҳанаки жангги узоқ давом этиши аниқ эди.

Ўзларига ёқадиган шунақанги жазавали мусиқани кутиб турган йигит-қизлардан бир гуруҳи ликиллаб ўртага чиқиб келишди.

Нафиса стулга ўтиришни ҳам, ўтирмасликни ҳам билмай иккиланиб туриб қолган меҳмонни яна бир бор таклиф қилди:

— Марҳамат.

Ҳофиз ноилож ўтирди, унинг ёнидан бадқовоқ доирачи жой олди.

— Марҳамат, дастурхонга қаранглар, — деди уларнинг қаршисидан жой олган Нафиса.

Аввал-бошдан талабаларга хос камхаржлик билан безатилган дастурхоннинг аллақачон ранги ўчиб бўлган эди. Айниқса ликопчадаги газак қолдиқлари бу ер кимнингдир жойи эканлигини кўрсатиб турарди.

Ҳофиз кичкина нон бўлагини ушатиб, оғзига солди, Нафиса узатган бир пиёла чойдан ҳўплади. Сўнг, ҳамон тўрда, гўё ўзининг бу ерда нима қилиб ўтирганига ҳайрон бўлаётгандай атрофга ажабланиб аланглаётган Самадга бир қараб қўйгач, ундан бир ёруғлик чиқмаслигига ишончи ҳосил бўлди шекилли, торини ғилофга сола бошлади. Бунни кўрган доирачи йигит ҳам чилдирмаси ғилофини очди.

— Олинглар, олинглар, ҳозир овқат олиб келаман, — мулозаматни давом эттирди Нафиса.

Ҳофиз бу таклифга ишонқирамагандай сал жилмайиб қўйди, сўнг қўлини кўксига қўйган ҳолда жавоб сўради:

— Энди бизга рухсат, синглим.

— Йўғ-э, бу нима деганингиз? — шошиб қолди Нафиса. — Бир пас ўтиринглар. Ҳеч бўлмаса овқатланиб олинглар.

Ҳофиз оппоқ тишларини намоиш қилаётгандай яна бир бор илжайиб қўяркан, анчайин беписанд оҳангда гапириб юборди:

— Раҳмат, синглим. Асло овора бўлманг. Ҳали борадиган жойларимиз кўп...

— Бирровга анча-мунча заказ тушганми?

Қулоғи тагида янграган бу истехзоли овоздан ҳофиз сесканиб тушди. Зеро бу саволни қаёққандир пайдо бўлиб қолиб, тепасида гумбаздай бўлиб турган Комила берганди. Аммо ҳофизнинг “маданият” да ўқиши, гапга чечанлиги рост шекилли, шу заҳоти ўзини ўнглаб олди ва иложи борича бамайлихотирлик билан, аммо қизга еб қўйгудай тикилиб турган қўйи жавоб қайтарди:

— “Бирров”ларга, опажон, машҳур бўлганимда бораман. Ўшанда мухлисларим менга навбатда туришади... Ҳозирча ҳолис хизмат қилиб юрибмиз.

— Ўлар жойда эмасмиз, — бўш келмасди яна ўзига суйкала бошлаган бояги йигитни силтаб ташлаган Комила, — хизматингиз ҳақини тўлашга қурбимиз етади.

— Афсуски, мен ўзимга ўхшаган студентлардан пул олмайман.

— Студент бўлсак ҳам, тушиб кетган рўмолимизни пул тўлаб олдиришга қурбимиз етади. Шундай экан, битта артистдан тилимиз қисик бўлиб қолмайди...

— Мени бу ерга бошида рўмоли борлар таклиф қилмаган. Тасаввур қилинг, келсам, собиқ синфдошимни ҳурмат қилиб келдим бу ерга.

— Ўша ҳурматингизни нархлаб айтинг-чи...

— Унга тўлашга пулингиз етмайди.

— Ўзингиз ҳали маҳаллангиздан нари чиқмай туриб, осмондан келасиз-а...

— Чунки мен бўлғуси юлдузман-да...

— Комила пиқиллаб қўлиб юборди.

Жанжал авж олаётганини кўрган Нафиса жон ҳолатда ўртага тушиб, Комилани жеркиб ташлади:

— Боринг, ўйнанг! Тилингиз қичиётган бўлса жанжаллашишга бошқа одам топинг! Нима, ҳофиздан бошқа эрмагингиз йўқми?

— Комила дугонасига олайиб қаради:

— Ҳа, бунча “ҳофиз”лаб қолдинг? Жигарингдан урдими, нима бало?

Қип-қизариб кетган Нафиса жаҳл билан қўл силтади:

— Э, боринг-е!

— Ё бунинг музикасига ўйнагинг келиб қолдими?

— Бас қилинг...

Фурсатдан фойдаланган ҳофиз шоша-пиша фотиҳа қилган бўлди ва ўрнидан туриб Нафисага мурожаат қилди:

— Энди бизга рухсат, синглим.

— Вой, ўтирибсизлар-да...

— Айтдим-ку, борадиган жойларимиз кўп. Бўлмаса-ку, — шундай дея ҳофиз тепасида гумбаздай қад ростлаб турган Комилага ишора қилди, — Самад баҳона опаларнинг хизматини қилиб, бир дуоларини олсак бўларди-я...

Ҳофиз “опа” сўзини алланечук мамнун бўлиб, заҳархандалик билан тилга олар, бунни ҳис қилган сайин ўзининг йирик гавдасидан ва ёшига нисбатан каттароқ кўринишидан уялиб юрадиган Комила жиғибийрон бўларди.

— Худога шукр, опаларнинг сендай укаларга кунни қолмаган...

Аммо Нафиса дугонасини бошқа гапиртиргани қўймади. Мусиқа яна баландлашгани сабабли у ҳофизга қараб овозини кучайтирди:

— Майли, ундай бўлса, ака. Сизларга катта раҳмат. Алоҳида, ўтирадиган бўлиб келингизлар...

— Албатта, албатта...

Ҳофиз билан доирачи ўринларидан туришди. Ўзига ёвқараш қилиб қараб турган Комила томонга кўз ташламасликка уринаётган ҳофиз қўлини кўксига қўйиб, хайрлашган бўлгач, зўр бериб сакраб ўйинга тушаётган талабалар орасидан ўтиб эшиқ томонга юрди. “Миқ” этиб овоз чиқармаган доирачи унга эргашди.

Нафиса дарров меҳмонларнинг ортидан йўлакка чиқди.

— Обшитамизнинг олдидаги остановкадан маршрутқа юради... — дея йўлни тушунтиришга уринди ҳамон дугонаси учун, умуман ҳолис хизмат қилишга келган йигитларга нисбатан бўлган бугунги совуқроқ қабул учун хижолат чекаётган Нафиса.

Бироқ ҳофиз уни гапиргани қўймади:

— Йўлни биламиз, — деди у яна илжайиб. — Ҳозир нима кўп — такси кўп. Пулини келишсангиз бўлди, истаган маҳал истаган жойингизга обориб қўяди. Шунинг учун сиз биздан хавотир олманг-да, меҳмонлар олдиға кириг. Самадгайм ўзингиз қараб турарсиз. Анча тайёр бўлиб қолибди...

— Майли.

— Хайр.

— Яхши этиб борингизлар. Раҳмат.

Энди кетиш учун бурилган ҳофиз тўсатдан тўхтади ва қизга қаради:

— Айтгандай, исмингиз нима эди?

— Нафиса.

— Меники Садриддин. Садриддин Меҳриддинов. Эшитганмисиз шунақа исми?

— Нафиса довираб қолди, сўнг ёлғон гапирди:

— Эшитганман. Ўша сизмисиз?

— Ҳа, менман, — гурур билан кўкрак керди ҳофиз. — Лекин эшитмаган бўлсангиз ҳам кўп афсус чекманг.

Чунки тез орада бу исми албатта эшитасиз. Чунки мен тез орада машхур бўлиб кетаман!

— Насиб, насиб... — беихтиёр гудранди қиз.

— Сиз билан, анави семиз опа билан ўшанда гаплашамиз... Лекин сиз билан ундан олдинроқ ҳам учрашиб қолсак керак... Майли, ҳозирча хайр.

— Хайр.

Садриддин исмли бу ҳофиз шахдам қадам ташлаб кетди.

Нафиса унинг ортидан ажабланиб қараб қолди. Беихтиёр кўнглидан “Одам ҳам ўзига шунчалик ишонадими? — деган ўй ўтди. Сўнг дарров ҳофизни ёқлай кетди: — Талантига ишонса керакки, шунақа катта гапираяпти. Ахир Худоям сўраганингни беради, дейишади-ку. Ажаб эмас, катта артист бўлиб кетса! Биз шундай одам билан танишлигимиздан фахрланиб юрсак!..”

Нафиса гала-говур янада кучайган хонага қайтди.

— Келдингми? — истехзо билан кутиб олди эшик ёнида ўшшайиб турган Комила. — Мен сени анави жинқарча олифтанинг аврашларига учиб, бирга кетиб қолдингми деб ўйлабман. — Сўнг шикоят қила кетди: — Кўрдингми, тўртта қўшиқни чала-чулпа биладими-йўқми, осмондан келади. Индамасанг, ўзини “Халқ артисти” деб эълон қилибам юборади.

— Ким билади, балки ростданам “Халқ артисти” бўлиб кетар, — кулимсиради Нафиса.

Комила дугонасига ўқрайиб қаради:

— Гўр бўлади! Мозор бўлади!

Илжайиб қўйган Нафиса Самаддан хабар олгани шошди.

* * *

Ким билади, ўша оқшом бўлгуси юлдуз ҳофиз Садриддин Меҳридиновнинг гапига фаришталар “омин” деб юборишган эканми, ишқилиб, орадан икки ҳафта ўтар-ўтмас Нафиса у билан яна учрашадиган бўлди.

Тўғрироғи, шахсан ҳофизнинг ўзи билан эмас, у иштирок этадиган концертда.

Чиптани Самад берди.

— Садирнинг шахсан ўзи шахсан сенга бериб қўйишимни тайинлади, — деди у.

— Қайси Садир? — ҳайрон бўлди қиз.

— Анави кўни туғилган кунимга келган экан-ку, — тушунтиришга уринди Самад. — Синфдошим. Ўчиб қолган эканман, билмапманам. Одам жа хижолат чекди кейин.

— Э, ҳофизми? — кулиб юборишдан ўзини тийиб туролмади ўша оқшомги воқеаларни эслаган Нафиса.

— Ўша, — енгил тортди Самад. — Хайрият, эсингда экан.

— Бўлгуси юлдуз денг...

Энди Самад ҳам кулиб юборди:

— Э, у фанат! Неча йилдан бери юлдуз бўлмасам қўймайман деб юрибди. Бўлмаса мактабда ўзимиз қатори тушпа-тузуккина юрарди эски бир рубобини тинғирлатиб. Институтга кирдию, айниди-қолди. Ўнгидаям юлдузлик дарди, тушидаям... — Йигит бирдан собиқ синфдошини танқид қилаётганини сезиб қолдию, баттар хижолат тортиб, уни мақташга тушди: — Лекин ўзининг балодеккина овози бор... Хуллас, билет сенга, жавоб бизга. Шошиб тургандим.

Бу кичикроқ концерт залида Наврўз байрамига бағишлаб ёш хонандалар иштирокида ўтказиладиган концерт чиптаси эди. Қиз ётоқхона эшигига ёпиштириб қўйилган концерт афишасини кўрганини эслаб қолди.

Энг қизиғи, афишани диққат билан ўқиб чиққан Комила лаб бўёғини олиб, афиша устига “х” шаклида чизик тортган, сўнг катта-катта ҳарфларда “no star”, яъни “юлдуз йўқ” деб ёзиб қўйганди... Ваҳоланки, ўшанда Нафиса дугонаси нима учун бундай қилганига эътибор ҳам бериб ўтирмаган. Демак, “опа” ўзини қаттиқ хафа қилган ҳофизнинг исм-фамилиясини кейинроқ Самаддан сўраб билиб олган...

Ўйлай-ўйлай, ахйри Нафиса концертга боришга қарор қилди.

Ўша кўни ҳар эҳтимолга қарши битта каттароқ гулдаста ҳам сотиб олди. Ахир чипта текин бўлгандан кейин, гулга пул сарфлашга ҳаттоки толиба ҳам оғринмайди-да...

Зал ҳақиқатан ҳам кичкинагина экан. Шундаям у ер-бу ерда бўш ўринлар олақуроқ бўлиб кўзга ташланиб турибди.

Нафиса ёнида ўтирган, дамо-дам қўл телефонларига ёпишаётган қизларнинг беписанд гап-сўзларидан уларга чипта мажбурлаб тарқатилганини тушуниб қолди.

Концерт бошланди.

Уч-тўртта ёш хонанда бирин-кетин саҳнага чиқиб ашула айтишди. Чапақлар ҳам унчалик жонли чиқмади, номига ва жуда сийрак бўлди.

Нафиса яна ёнида ўтирган билагон, олифта қизларнинг беписанд ва ҳақоратомуз тарзда “фанера” деб қўйишларидан хонандаларнинг жонли эмас, фонограммада қўшиқ айтишаётганини тушунди.

Қўшиқлар орасида каттак шапка кийган, қоп-қора, семиз киши ҳарсиллаб саҳнага чиқарди-да, “Мен шоколадли қуёнман” қабилдаги бачкана гаплару анчайин пардасиз латифалар билан томошабинларни кулдиришга уриниб қоларди. Аммо пули куйган талаба томошабинлар унчалик кулишмас, жуда нари борса тиш оқини кўрсатиб қўйиш билан кифояланишарди.

Ниҳоят дастур ўрталарида саҳнага Садриддин Меҳридиновни таклиф этишди.

Ялтироқ костюм-шим, сариқ қўйлак кийган, энли қизил бўйинбоғ таққан, орқага силлиқ таралган сочига нимагадир ялтироқ кукун сепиб олган Садриддин торини кўтарганча микрофон қошига салобат билан юриб келишга уринаётганида яна Нафисанинг ёнида ўтирган қизлардан бир-иккитаси пиқирлаб кулиб юборишди. Сўнг улардан бири мазах оҳангида хитоб қилди:

— Масхарабоз!

Бу орада микрофон ёнига етиб келган Садриддин томошабинларга икки бора ним эгилиб таъзим қилди ва торини қўлига олди.

Бу шўх қўшиқ эди.

Нафиса шундагина қўшни қизлар нима учун беписанд лаб буриб, бир-бирларига маънодор тарзда “фанера” деб қўяётганини тушунди: Садриддиннинг яқка ўзи битта тор билан қўшиқ айтаётгани ҳолда мусиқада фикрлар доирадан тортиб дугору найга қадар бўлган асбобларнинг чалинаётгани эшитиларди. Бунинг устига, фонограммадан фойдаланаётган бўлса-да, бечора Садриддиннинг бўйин томирлари ўқлогдай бўртиб кучанаётгани ғалати кўринарди.

Томошабинларнинг деярли ҳаммасини ташкил этган талабаларнинг аксарияти қўшиқни эшитишмади ҳам ҳисоб.

Буни кўриб-билиб, сезиб турган Нафиса яна эзилиб кетди: ахир ҳофиз концертга қанчалик тайёрланган, ҳаяжонланган. Ахир концерт ҳофиз учун имтиҳон топшириш билан баробар-да. Булар бўлса...

Ўзбек қўшиқларининг яхши бир томони борки,

авждан кейин аста-секин сусайиш бошланади. Бу эса тезда қўшиқ тугашидан далолат ҳам беради.

Ана шу сусайиш бошланганини англаган заҳоти Нафиса гулдастанинг шилдироқ қоғозини эҳтиётлик билан ушлаб кўтариб олди ва чеккадаги йўлакчадан аста-секин саҳнага яқинлаша бошлади.

Мана, қўшиқ тугади. Афтидан, гулдурос қарсақлар ва ҳайқириқлар кутган Садриддин залга жовдираб қаради. Аммо энгил қарсақ эшитилди, холос.

Катта гулдаста кўтарган Нафиса дарҳол саҳнага кўтарилди ва илдам борганча гулни ҳофизга тутди.

Ҳаяжондан Садриддиннинг кўзларидан ёш чиқиб кетди.

Мудраб ўтирган томошабинлар ҳам бирдан саҳнада катта гулдаста кўтарган чиройли қиз пайдо бўлиб қолишганини кўришгач, “Зўр бир нарса ижро этилди шекилли” деган ўйда жонланиб қолишди. Ана шунда... ана шунда ўзини чиндан ҳам ортидан даста-даста гул кўтарган лак-лак мухлислари эргашиб юрадиган катта ҳофиз ҳис қилиб юбордим, ҳар тугул Садриддин энгашиб, гул тутиб турган қизнинг ёноғидан ўпиб олди.

Томошабинлар ёшлар эмасми, буни кўриб қийқириғу хуштакбозлик аралаш қарсақка зўр беришди. Айниқса йигитларга Худо бериб қолди.

Концерт бошланганидан бери залда биринчи маротаба гулдурос қарсақ янгради.

Бундан ажабланган концерт ташкилотчилари ҳам саҳна ортидан мўралаб, зални ҳайратланиб кузатишга тушишди.

Ишқилиб, Садриддиннинг обрўйи бирдан ошди-қолди.

Буни ўзи ҳам сездии чоғи, ял-ял яшнаб кетган йигит гулдастани қабул қилиб олаётган маҳал Нафисага шипшишга улгурди:

— Концертдан кейин кетиб қолманг, илтимос.

Ногаҳоний ўпични кутмагани боис қип-қизариб кетган қиз ноилож бош ирғади.

* * *

Орадан ярим соатлар ўтганидан сўнг концерт тугади.

Томошабинлар издиҳомига қўшилиб ташқарига чиқиб олган Нафиса соф кўклам ҳавосидан тўйиб-тўйиб нафас олди-да, сўнг ҳофизга берган ваъдаси эсига тушиб қолиб, кириш эшигидан нарироққа, зинапоя ёнига бориб турди.

“Балки Самадга бирон гапи бордир, — деган ўйга борди Нафиса. Кейин ўзича қарор қилди: — Профессорни ўн беш минут кутамиз. Майли, бу кишини ўн минут кутаман. Келмаса — кетаман-бораман. Кеч бўлиб қолди, ҳали автобус юрадимми-йўқми... Такси фалон пул сўраса керак...”

Бетоқат тарзда соатига дамо-дам қараб қўяётган қизнинг аниқ эсида: энди кутишнинг ўнинчи дақиқаси бошланган, сўнгги томошабинлар ҳам зални тарк этган ва Нафиса елкасига осиб олган бежирим сумкачасини тўғрилаб, бекат томон юрмоқчи бўлаётган эди. Худди шу маҳал кулранг костюм-шим кийиб олган, бир қўлида филофга солинган тор, иккинчисидан каттагина сумка ва Нафиса такдим этган гулдастани кўтарган Садриддин залнинг ён томонидаги зинадан ошиғич тарзда чиқиб келди.

— Кўрдингиз-а? Ўзингиз кўрдингиз-а? — деди кўзлари чакнаётган йигит ҳовлиқиб. — Ўз кўзларингиз билан кўрдингиз-а?

Дабдурустдан гап нима ҳақида кетаётганини англаган қиз ноаниқроқ тарзда бир нима деб

ўлдирган бўлди.

Аммо етти қабат осмон устида, булутлар бағрида сузиб юрган йигит мухлисагининг ҳолатига ёинки ўзини тугишига эътибор берадиган даражада эмасди.

— Буни бориб Самадга айтиб берасиз, анави семиз опага айтиб берасиз... Улар билиб қўйишсин халқ ўз талантини қандай қадрлашини! Гулдурос қарсақ нақ беш минут тинмади-я! Администратор ҳайрон. “Бунақа овашия фақат юлдузларга насиб этарди. Э, сенга гап йўқ!” деб юборди. Директор ўз оғзи билан “Беш кетдим!” деди.

Анавиларнинг бўлса барисининг кети куйиб кетди. Барисининг қовоғи солиниб кетди. Биттаси бўлса уялмай-нетмай “Буни ўзинг уюштирдигми?” дейди. Ярамас! Ҳаммани ўзига ўхшатади-да. Тўрттасига текин билет берган экан, ҳаммаси қуруқ қўл билан келибди. Шунинг аламини мендан олмоқчи бўлди-да. Лекин менам бўш келмадим. Шартта “Бу қизни умримда биринчи кўриб туришим эди!” деб юбордим. Ичиқоралигидан рангиам қорайиб кетди аблаҳнинг. “Агар танишинг бўлмаса нега унинг қулоғига бир нарса деб шивирладинг?” дейди пасткаш. Дарров гапини ёқасидан олиб энгига ёпиштирдим: “Учрашувга таклиф қилдим, концертдан кейин кўришмоқчимиз!” дедим. Бўлди, ўчди шу билан. Лекин, биламан, гапимга ишонмай ортимдан пойлоқчилик қилиб чиқади. Ҳа, ана, қаранг, кўзи йилтираб турибди аблаҳ...

Нафиса беихтиёр йигит ишора қилган тарафга кўз ташлади. Дарҳақиқат, Садриддин ҳозиргина чиқиб келган тарафдаги қоронғулик бағридан бир жуфт йилтираб турган кўз кўрингандай бўлди.

— Ишонмайди, орқамдан пойлайди... — зорланишга ўтди ҳофиз. — Ўзингиз айтинг, шунақалар билан бирга ишлаб бўладими, Нафисахон?

Албатта, қизнинг йигитга раҳми келди, шунақалар билан бирга ишлашга мажбур бўлгани учун ачинди ҳам. Аммо вақт ўтиб борарди. Ётоқхона эса олисда...

— Садриддин ака... — дея ниҳоят йигитнинг гапини бўлишга уринди Нафиса.

Лекин ҳофиз уни эшитадиган аҳволда эмасди. Шикоятга зўр берган йигит баногоҳ гулдастани қизга тутди ва уквсизлик билан сумка ҳамда торни бир қўлига оларкан:

— Менинг қўлтиғимдан олинг, — деб шипшиди.

Гарангсиз қолган Нафиса беихтиёр шивирлаб сўради:

— Нега?

— Анави аблаҳ орқамдан пойлаяпти, — ерга қараб, янада паст овозда изоҳ берди йигит. — Ҳозир кетиб қолсангиз, уч ой менга кун бермай, мазахлаб юради. Кўролмади-да, кўролмади. Талантимни тортиб ололмагандан кейин сассиқ гап қилиб асабимни ўйнатиш ҳаракатига тушиб қолади...

Тўғриси, Нафиса ҳофизнинг ким ҳақида гапирётганини, нима демоқчи бўлаётганини унчалик тушунмади. Тушунгани шу бўлдики, қандайдир ҳамкасабаси Садриддиннинг ортидан чиққан ва ҳозир уни қоронғуликда кўзлари йилтирабгина пойлаб турибди. Энди унинг шубҳасини тарқатиб юбориш учун қиз ҳофиз билан қўлтиқлашиб кетиши керак... “Гадонинг душмани гадо бўларкан-да доим”, деган ўйга борган қиз ноилож ҳофизнинг билагидан тутди.

Икковлон биргаликда бекат томон юришди.

Нафиса нимадир демоқчи бўлиб оғиз жуфтлади, лекин ҳофиз аста пичирлаб, уни гапиртиргани қўймади:

— Тс-с... Орқамдан келаяпти, аблаҳ...

Буни энди ҳаддан ортиқ эди. Ким келаяпти, нимага келаяпти, умуман олганда эса, келса нима?.. Нафиса

бозордаги томошақовоқ эмаски, кимнингдир олдида ҳофизнинг обрўси тушиб қолмасин дея унинг қўлтиғига кириб юрса...

Концерт зали ёнидаги катта кўчада эса таксилар қаторлашиб турарди.

Машиналарни кўрган заҳоти қаддини тик тутиб, атрофга янада виқор билан боқа бошлаган Садриддин энг олдинда турган “Жигули”га эмас, ўртароқда турган оппоқ “Нексия”га яқинлашди.

— Пул кетса кетсин, обрў кетмасин. “Нексия”га минганимни кўриб, кечаси билан ухламай чиқадиغان бўлди, аблаҳ... — шивирлаб тушунтириш берди ҳофиз.

Ҳа, йигит “минганимни” деди, яъни бирликда гапирди, инчунун гапининг авзойига қараганда қиз билан шу ерда хайрлашадигандек эди. Нафиса бўлғуси юлдузнинг ўша кўринмас ичиқора душмани билан бугунги жангги шу ерда якун топишини ўйлаб сал енгил тортгандек бўлди.

Бироқ... ўрта ёшлардаги ҳайдовчи мулозамат билан орқа эшикни очиб турарди. Энди ўзини юлдузларга хос озгина паришонхотиру мудом ижод ташвиши билан банд одамдай тутаётган ҳофиз эса худди шундай бўлиши керакдай аввал шошилмасдан нарсаларини орқа ўриндиққа жойлади, сўнг қизни таклиф қилди:

— Марҳамат.

Иккиланиб турган қиз ҳатто эътироз билдириб улгурмасдан Садриддин яна гўёки чуқур хаёл оғушига ботганча олдинги эшикни очиб, ичкарига кириб ўтириб олди.

Нафиса типирчилаб қолди. Бир кўнгли ҳофиз билан шу ерда хайрлашмоқчи бўлди. Ахир у ўз оғзи билан “машинага минганимни” деб гапирди-ку. Кейин бирдан ҳаёлига “Балки аввал мени ташлаб ўтмоқчидир” деган ўйда ноилож орқанги ўриндиққа чиқди.

Машина оҳиста ўрнидан кўзгалди.

— Тамом бўлди! — дея тантанали равишда эълон қилди машина катта йўлга чиққан маҳали ортига ўтирилиб, оппоқ тишларини яна бир бор намойиш этмоқчидай илжайиб қўйган Садриддин.

“Буларнинг ишиям қийин экан”, деб қўйди ўзича Нафиса барибир шунча саъй-ҳаракат нимага қаратилганини унчалик англамаган ҳолда.

Ҳофиз таксичига... ўз манзилини айтди.

Лекин қиз яна эътироз билдиришга улгуролмай қолди.

— Бугун катта иш қилдим! — гурур ила яна дийдиёсини бошлади ҳофиз бу орада. — Ўзингиз кўрдингиз, халқ мени таниди. Халқ мени олқишлади. Кўрасиз, шу қўшигим хит бўлади. Кўпи билан ҳафта-ўн кун деганда кассеталарда, дискларда пайдо бўлади. Аввал радиоларда айлантираман. Кейин бироз пул топиб, клип қилдираман-да, телевидениега бераман. “Марказ” билан “Ёшлар”нинг ўзи етади. Бир ой ичида ўз кучим билан рейтингнинг кучли учлигидан жой олишим аниқ. Майли, қолган иккитаси сотилган бўлсин.

Ўрта ёшлардаги ҳайдовчи йўловчига ҳурмат-эҳиром билан қараб қўйди ва сўради:

— Кечирасиз... сиз ҳалиги... қўшиқчимисиз?

Бундай иззатни пулга сотиб олишга тайёр ҳофиз қайрилиб ўтирган жойида гурур билан кўкрак керди ва қиёссиз фахр билан садо берди:

— Ҳа, мен хонандаман! Беш минути кам юлдузман!

Таксичи тирик артистни биринчи марта кўриб тургандай унга янада эҳтиром билан қараб қўйди ва наватбадаги саволини берди:

— Бугун концерт бердингизми?

Ҳузурдан эриб кетаётган ҳофиз кўзларини юмди ва

энг оддий ҳақиқатни тан олишга мажбур бўлаётгандай бош ирғади:

— Шундай қилдик, ака.

Ё ҳайдовчи аслида шумгина одам эди, ё чинданам соддалиги бор, ишқилиб кейинги саволни беришдан ўзини тийиб туролмади:

— Афишада ўнтача фамилия кўргандай бўлувдим...

Ҳофиз бепарво қўл силтади:

— Э, уларга ит ҳам қарамади. Мен саҳнага чиққанимда зални қарсақ босиб кетди. Ҳамма ҳайрон қолди. — Сўнг ҳофиз худди ҳайдовчи ўзининг гапига ишонмай қоладигандай, шоша-пиша қизга ишора қилди: — Мана, Нафисахон шахсан гувоҳ. Тўғрими, Нафисахон?

Илжайиб қўйган ҳайдовчи қаршисидаги кўзгучадан қизга кўз ташлади. Хижолатдан қизариб-бўзариб кетган, гужанак бўлиб олган қиз шоша-пиша бош ирғаган бўлди.

Аслида эса, Нафисанинг ичини ит таталаётгандай эди. Ким билади, эҳтимол бўлғуси юлдузлар ёки артистларнинг ҳаммаси ўзларини шундай тутиб, сал ошириб, кўпиртириб гапиришар, “халқ, мухлисларим...” деган сўзларни ўйламай қалаштириб ташлайверишар. Бироқ, масалан, мутлақо нотаниш ҳайдовчининг олдида ҳам мақтаниб қўйишдан не наф? Ё артистлар шу йўл билан мухлислари сонини ортиришармикан? Бироқ авзойига қараганда, таксичи “Лўлининг эшагини суғор, пулини ол” қабилида иш юритадиган ўта айёр, устомон одамга ўхшайди.

Гўё қизнинг фикрини тасдиқлагандай, ҳайдовчи:

— Халқ албатта сизга ўхшаган талантларнинг қадрига етади, ука, — деб қўйди алланечук носамимий тарзда, ҳаттоки мазах қилаётгандай.

Ҳофиз эса отасидан хўрозқанд олган ёш боладай баттар талтайиб кетди.

— Ижодимни янада кучайтираман, — дея Садриддин яна қизга ўзининг оламшумул режаларини тўкиб сола бошлади. — Аввал бир-иккита юлдузлар билан дуэт кўйлайман. Бу тезроқ танилиб олишим учун-да. Тузукроқ аранжировкачи топаман. Бир таниш шоир акахоним бор. Ўшани ишга соламан. Ана ундан кейин дарров ўзимнинг дискимни чиқараман...

— Плакат чиқаринг, плакат, — орага қўшилди илжайиб қўйган ҳайдовчи. — Расмингизни катта қилиб, календариям қўшиб.

— Буям тўғри, — дарҳол рози бўлди ҳофиз. — Фақат... йилнинг уч ойи ўтай деб қолди-ку. Халқ қабул қилармикан?

— Ўзимизнинг янги йил энди кираяпти-ку, — бўш келмади ҳайдовчи. — Сиз наврўздан бу ёғини календар қилинг. Асосийси — ўзингизнинг катта, рангли суратингиз. Сизнинг расмингизни кўргач халқ талаб олиб кетади.

— Буям идея, ўйлаб кўриш керак... — ҳайдовчи томонга миннатдорона боқди ҳофиз.

Барибир, Нафисанинг назарида бу ерда нимадир нотўғри бўлаётгандек эди. Дейлик, манави айёр ҳайдовчининг ҳам, ҳаттоки ҳофизнинг ҳам бўлар-бўлмаста ўртага халқни қўшавериши, унинг номидан гапиравериши ўринсиздай эди. Тўғри, ҳар иккаловчи ҳам халқнинг вакили, аммо уларнинг халқ номидан гапиришга маънавий ҳуқуқлари, ваколатлари бормикан...

Бунинг устига... бунинг устига боя концерт залида юз-икки юзта талаба йигит-қизнинг ҳуштак чалиб, қарсақка зўр бергани ҳали ҳофизнинг халқ томонидан эътироф этилганини билдирмайди шекилли...

Албатта, қиз ҳозир бу мулоҳазаларини тилга олиб бўлмаслигини ҳис этиб турарди. Балки кейинчалик Самад

билан гаплашар. Ҳар не бўлганда ҳам ҳофиз ҳар иккаловининг юртдоши, Самаднинг жон синфдоши...

Такси кўп қаватли уйлардан бирининг ёнига келиб тўхтади.

Нафиса таксичини бежиз айёр одам деб ўйламаган экан. Зеро у ҳофизнинг:

— Қанча бўлади, ака? — деган саволига бошлаб жавоб берди.

— Сиздек одамдан пул олишнинг ўзи ноқулайку-я, лекин, майли, сизники табаррук, кейин, юлдуз бўлиб кетганингизда ҳаммага мақтаниб юраман, шу акамнинг хизматини қилганман деб, шунча берақолинг...

Нафиса Садриддиннинг ранги ўчиб кетганиданоқ таксичи камида уч баробар кўп пул сўраганини тушунди.

Аммо ўзи айтганидай ҳофиз “Пул кетса кетсин, обрў кетмасин” дейдиганлар тоифасидан эди. Худди тишини сўгуриб олаётгандай ёнидан айтилган пулни чиқариб бераркан, шу ердаям катталик қилиб қўйишдан ўзини тийиб туролмади:

— Кейинги концертимдаям хизматда бўларсиз, ака.

Ҳайдовчи илжайди:

— Албатта, ука. Агар унга “Мерс”ми, “Ласетти”ми сотиб олиб қўймасангиз...

Мана шу кичкинагина мақтов аралаш хушомад ҳам шўрлик ҳофизнинг кайфиятини осмон қадар кўтариб юборди.

Аввалига Нафиса шу таксида ётоқхонасига қадар етиб олмоқчи эди. Бироқ ҳайдовчининг қув кўзлари ўзига ёқмагани учун “Садриддин акага айтсам, шопири кексароқ такси ушлаб берар”, деган қарорга келди.

Ҳофиз яна тори ва сумкасини қўлига олди, гулдастани қизга тутди.

Индамаса, йигитнинг уй томон юрмоқчи бўлаётганини кўрган Нафиса дарҳол:

— Энди мен қайтайин, Садриддин ака, — деди.

Ҳофиз қизга ҳайрон бўлиб қаради.

— Қаёққа?

— Ётоқхонага.

— Шу маҳалда-я?

— Нима қипти, — кулимсиради қиз. — Ҳозир нима кўп — такси кўп. Пулни келишсангиз... Айтмоқчийдимки, менга такси тўхтатишга ёрдамлашиб юборинг. Ҳайдовчиси кексароқ одам бўлса бежавотир кетардим.

Ҳофиз кўзларини катта-катта очди:

— Байрам-чи?

Ҳайрон бўлиш навбати қизга келди:

— Қанақа байрам?

— Биринчи концертимни, катта муваффақиятимни нишонламаймизми? — йиғлагудай бўлди ҳофиз.

Қизнинг назарида, яна қандайдир тушунмовчилик содир бўлаётгандай эди. Ҳар қалай, оғизни тўлдириб “Биринчи концерт... катта муваффақият” дейишга ҳали эрта-ёв.

Айни пайтда Нафисанинг қаршисида мўлтираб турган йигитга раҳми келди. Беихтиёр Самаднинг бир гапини эслади: “Э, у фанат! Неча йилдан бери юлдуз бўлмасам қўймайман деб юрибди...” Афтидан, ҳофиз учун дунёда қўшиқдану машҳур бўлишдан бошқа ташвиш йўқ шекилли.

— Самадниям чақирганман, — деб қолди бир маҳал Садриддин. — Земляклар бир ўтирсак ўтирибмиз-да.

— Самад акаям келадими? — бирдан жонланиб сўради Нафиса.

— Аллақачон келибам ўтиргандир. Битта калитни бериб қўйганман унга. Концертинга боролмайман, лекин зиёфатинга бораман, деганди. Қани, юринг-чи.

Сал енгил тортган Нафиса ҳофизга эргашди.

* * *

Йўқ, Нафиса адашган экан. Ҳофизни бу дунёда қўшиғу машҳур бўлишдан бошқа нарсалар ҳам қизиқтираркан...

Тўққиз қаватли уйнинг еттинчи қаватидаги бир хоналик квартира. Ҳам ётоқхона, ҳам ижодхона, ҳам меҳмонхона вазифасини ўтайдиган ягона хона камбағаллик ва гарибликнинг тимсолидай эди. Полда арзон палос, деворларда ранги ўчган, баъзи жойлари кўчиб ҳам қолган гулқоғозлар... Ўртада хонтахта. Чеккада шалоғи чиқиб кетган телевизор. Чап деворга тақаб қўйилган шифонер. Каталакдеккина ошхона. Доғ бостан газ плитаси. Крандан совуқ сув шилдирабгина оқиб турибди. Кичкина балкон. Бурчакда худди балконнинг ўлчамларига мослаштирилганга ўхшаш, одамнинг тиззасидан келадиган холодильник.

Самад ҳали келмаган экан.

Бўлғуси юлдузнинг шоша-пиша хонтахта устини йиғиштираётганини кўрган Нафиса:

— Мен ўзим, — дея ҳофизнинг қўлидан ишларни олди.

Одмигина дастурхон ёзилди, икки ликопча майиз, қовурилган ерэнгоқ қўйилди.

Балконга чиқиб, ўзига ярашиб турган спорт кийимини кийиб келган Садриддин сумкасидан саҳна либосларига қўшиб алоҳида салафан халтачага солинган иккита нон, шоколад, яримта колбаса ва битта коньяк чиқарди.

Ичимликни кўрган қиз безовталаниб қолди.

Бу орада ҳамон оғзи тинмаётган ва, табиийки, фақат бугунги муваффақияти ҳақида тўлиб-тошиб гапираётган ҳофиз Нафисани ўтиришга таклиф қилди.

Қиз ноилоҳ ўтирди.

Йигит фотиҳа қилган бўлди ва шу ерда ҳам ўзини қўшиб кетди:

— ...Машҳур бўлиб кетганимда сиз билан катта-катта ресторанларда ўтирайлик. Омин.

Қиз илжайиб қўйди.

У илдам бориб, қора чой дамлаб келганида Садриддин аллақачон коньякни очган ва икки пиёлага яримлатиб қўйишга ҳам улгурган эди.

— Менинг бугунги муваффақиятимни ювмасак бўлмайди, Нафисахон, — деди у ялингудек бўлиб коньяк қўйилган пиёлани узатаркан.

Қиз ўзига ярим пиёла чой қўйиб олди:

— Менга манави бўлади. Бу Самад акага туриб турсин.

— Самаднинг насибаси бўлак, — оёқ тираб туриб олди ҳофиз. — Шундай кунда менинг қувончимга шерик бўлмасангиз бўлмайди.

— Мен ўзи умуман ичмайман.

— Мен ҳам! Лекин шундай кунда...

— Ҳозир Самад ака келиб қолса ноқулай бўлади...

Қўйинг. Мен чой ичиб қўя қолай.

— Самад ўзимнинг жўрам. Бугунги муваффақиятимни эшитса, битта коньякни бир ўзи ичиб қўйиши аниқ.

— Лекин мен ростданам ичмайман.

— Мен ҳам, дедим-ку! Лекин наҳотки... — ҳофизнинг кўзлари гилгиллади, — менинг биринчи концертимни, биринчи муваффақиятимни, халқнинг олқишини кўриб туриб...

Садриддиннинг кўнгли бўшашиб, ўпкаси тўлиб бораётганини кўрган Нафиса ноилоҳ пиёлани қўлига олди.

— Қани, менинг муваффақиятим учун! — қадаҳ сўзи

айтди йигит.

— Тезроқ юлдуз бўлишингиз учун, — кулимсираб тилак билдирди қиз.

— Энди бу тарафдан проблема йўқ! — ишонч билан таъкидлади ҳофиз. — Лекин агар ниятингиз чин бўлса, пиёлани “оқ” қилиб берасиз. Шунда ишонаман.

— Йўқ, Садриддин ака, мен ҳечам ичмаганман.

— Ахир... шундай кунда... халқ олдидаги биринчи имтиҳонимдан кейин... ўзингиз кўрдингиз-ку...

Йигит кишининг ялиниб туришини эшитиш, томоша қилиб туриш галаги бўларкан.

Ноилож қолган Нафиса коньякдан бир ҳўплади.

— Йўқ! Йўқ! — туриб олди ҳофиз. — Наҳотки истакларингиз самимий бўлмаса! Шунга ичиб беринг. Бўлди. Кейин Самадни қутамаиз.

Сўнгги дастак сабаб бўлдию, Нафиса кўзларини чирт юмганча аччиқ коньякни охиригача ичиб юборди... Ичини, ичакларини ўткир бир нима тилиб ўтган, кўзларидан дувиллаб ёш қўйилган қизга ҳофизнинг ўзи газак учун шоколад тутиб турарди...

Нафисанинг аниқ эсида: ҳофиз учинчи сафар ҳам йиғлағудай бўлиб ялинди, ёлворди: “Ахир менинг халқ олдидаги биринчи муваффақиятим учун... Илтимос... Қолганини Самад келганидан кейин...”

Коньяк оч қоринга тез таъсир кўрсатаркан.

Шундан кейин Нафиса ҳофизнинг эҳтирос билан, титраб-қақшаганча:

— Мен сизни... ўша биринчи кўрганимдаёқ жондилимдан севиб қолганман... Сизсиз яшай олмайман... Тасаввур қилинг, мен машҳур бўлиб кетганимда ҳам бирга бўламиз... — деб шивирлаётганини эшитди.

Ҳофизнинг ўзи туман орасида қолгандай эди, сўзлари олисдан эшитиларди.

Ногоҳ Садриддин қизнинг кафтини синдириб юборгудай даражада маҳкам чангаллади ва:

— Сизни яхши кўраман, жоним! — дея хитоб қилди.

— Ўзимни, бутун ижодимни сизга бағишлайман. Фақат сиз учун яшайман, фақат сиз учун кўшиқ айтаман!.. Номингизни абадий қиламан... Кўрасиз, мен ҳали машҳур бўлиб кетаман...

Сўнг... боши айланаётган, нимагадир дармони қуриб, наинки сакраб туриб кетишга, балки кўзларини кўтаришга ҳам кучи етмаётган Нафиса қулоғи тагида йигитнинг ўтли нафасини сезд.

“Ҳозир... Самад ака келиб қолса нима бўлади?” деган даҳшатли ўй миёсига чакмоқдек урилган қиз жон-жаҳди билан ўзини орқага олди. Аммо мувозанатини йўқотиб, энсиз кўрпачага чалқанча йиқилди. Тийиқсиз ҳирс измида қолган ҳофиз буни бошқача тушунди шекилли, ўзини қизнинг устига олди...

* * *

Ҳофиз Садриддин Мехриддинов-ку, иши битгач, пишиллаб ухлаб қолди.

Оғир бўлгандан Нафисага оғир бўлди.

Тонгга қадар овоз чиқармасликка уринганча, ёстиқ жилдини маҳкам тишлаган кўйи эзилиб йиғлаб чиқди қиз бечора.

Зеро, у ҳеч мана шундай тангу тор, исқирт бир хонада, тўйсиз, чимилдиқсиз бир тарзда, маст ҳофизнинг чангалида, ўзи ҳам кайф ҳолида ифратини йўқотишини тасаввур ҳам этмаганди.

Бўлар иш эса бўлганди. Эндиги пушаймондан не наф... Аммо...

Нафиса адоий тамом бўлди. Унинг кўзига дунё қоронғу кўриниб кетди. Ҳатто етгинчи қаваддан ўзини ташлаб юборишни ҳам режалаштириб кўрди. Бироқ ўзи

ҳам сезиб турардики, бу амалга ошириб бўлмайдиган хом хаёл эди.

Энди... биргина йўл қолган эди: тезроқ тўй қилиш, не-не умидлар билан шаҳарга ўқишга юборган ота-онасининг, дугоналарининг олдида юзини ёруғ қилиб олиш...

Аммо барибир коньяк ўз кучини кўрсата бошлади. Саҳарга яқин, энди атроф ёриша бошлаган палла кўз ёшларига фарқ Нафиса қандай ухлаб қолганини ўзиям сезмади.

Бир маҳал Нафиса ўзини кимдир турткилаётганидан сесканиб уйғониб кетди. У кўзларини катта-катта очди ва шу заҳоти бари бўлиб ўтган уятли воқеа хотирасида жонланиб, нафаси ичига тушиб кетди.

Қизни туртаётган ҳофиз эди.

— Уни қаранг! — дерди Садриддин жон ҳолатда бир чеккада турган, шалоғи чиқиб кетган, оқ-қора кўрсатадиган телевизорга ишора қиларкан. — Уни қаранг! Кўрдингизми?

Шундагина Нафиса телевизор қўйилганини кўрди. Хирагина экранда бир тўлагина йигитнинг ашула айтаётгани намойиш қилинмоқда эди шекилли.

Ҳофизнинг гап оҳангидаги мислсиз нафрат ва бадҳоҳликни ҳис этиб, нимагадир ваҳимага тушган Нафиса кўрқа-писа кўрпани бурнига қадар кўтарди.

— Шу ҳам овозми? — қичқириб юборди Садриддин қўлини палаҳса қилганча. — Эчкининг маърашидан фарқи йўқ-ку! Тўртинчи синф боласиям бундан яхшироқ айтади. Тўғрими?

Гап нима ҳақида кетаётганини англамаган бўлса-да, киприклари пирпираётган Нафиса ҳар эҳтимолга қарши бош ирғаб қўйди ва телевизорга сал диққат билан разм солди. Дарҳақиқат, йигит хириллаган, ёқимсиз овозда ашула айтмоқда эди.

— Телевизордагиларнинг оғзини мойлаган-да, аблаҳ! — нафрат билан вишиллади ҳамон ўзига келолмаётган ҳофиз. — Биламиз бунақа талантсиз бойваччалар қанақа йўллар топишини. Ё тепароқда ўйрган бирон акахонига кўнгироқ қилдирган. Ишқилиб, иложини қилган-да бу туллак. Кейин уч-тўрт сўм узатиб, овозини компьютерда тўғрилаган... — Кўзларига қон тўлган Садриддин ногоҳ қиз томонга ўгирилди: — Тасаввур қилинг-а, Нафисахон, бу аблаҳ ҳатто гапирганидаям нима деганини тушунмайсиз. Димоғида бир нарсаларни мингирлайди. Мен бўлганимда умуман уни санъат остонасига қадам қўйдиртирмаган бўлардим! Бунақалар менга ўхшаган ҳақиқий санъаткорларнинг ҳам обрўйини бир пул қилади!

Хайрият, бу орада кўшиқ тугади-ю, экранда ҳофизни шунча газабга солган йигитнинг ўрнига диктор қиз пайдо бўлди. Аммо диктор ҳам хириллаган овозда гапирарди. Афтидан, бу телевизорнинг ўзига теккан касал.

Нимагадир тобора газабни қайнаб бораётган Садриддин охири ўрндан сакраб турди ва кичкина хона ичида уёқдан-буёққа бориб келаркан, балки Нафисани, балки ўзини ишонтириш учунми, айна пайтда билагонлигини ҳам намойиш этиб қўйиш учунми, баланд овозда гапида давом этди:

— Лекин мен машҳур бўлганимдан кейин бу эчкига ўхшаб телевизорга саҳардан чиқиб ўтирмайман. Мен фақат кечқурунлари, ҳамма телевизор томоша қилаётган пайти чиқаман! Мен “Ёшлар”нинг, “Марказ”нинг прайм-тайм вақтларида чиқаман. Шунда мени ҳамма кўради! Аввалига қанча керак бўлса, шунча тўлайман! Кейин-кейин ўзлари ялиниб келадиган бўлишади... Ана ўшанда билишади улар менинг

кимлигимни. Ана ўшанда манави эчкичалар аслида менинг шалтоғимга арзимаслигини тан олишади...

Уят, номус, изтироб ва пушаймонлик аралашган тушуниксиз бир ҳолат шўрлик Нафисанинг юракбағрини ўртамоқда эди...

Ҳамон қарахт аҳволда, ўринда чўзилиб ётган қиз туришиниям, турмаслигиниям билмас, айна пайтда бундан олти-етти соатми бурун ўзини эркалаган, бир дунё ширин сўзларни айтиб ташлаган ҳофизнинг чақчайган кўзларига, бўғриққан, балки шу сабабдандир ухламаган одамники сингари хунуклашиб кетган юзига кўрқув ва ваҳима билан қарашда давом этарди.

Хайрият, ўзи ўзига ёрқин бўёқларда тасвирлаган келажак манзаралари кўнглини илтиб, сал ҳовуридан туширди чоғи, ҳофиз бироз ўзини босиб олгандай бўлди ва Нафисага илжайиб қаради:

— Чарчасиб-да, жоним. Бир соат бўлди менинг туриб, ювиниб олганимга. Душга тушасизми?

Қип-қизариб кетган қиз сарғайиб кетган чойшабга ўралган кўйи бир амаллаб ўрнидан турди ва кийимларини кўтарганча ювиниш хонасига ошиқди.

Одамнинг нафасини сиқиб юборадиган даражада торгина хонача. Деворда кафтдай кўзгу. Ичи сарғайиб-қорайиб кетган кичкина ванна. Четдаги стаканда соқол оладиган асбоб, тиш пастаси, чўтка. Эшикнинг ичкари томонидан қоқилган миҳда иккита нам сочиқ. Шундоқ оёқ остида... қип-қизил чойшаб...

Шу ерда аранг ювиниб олган Нафиса бировнинг сочиғига артинишга кўнгли чопмагани учун кийимларини ҳўл бадани устидан кийиб олди.

Бу орада ҳофиз жойни йиғиштирибди, бир чойнак чой дамлаб келибди.

Қизнинг хуркибгина турганини, ўзига синовчан кўз ташлаб қўяётганини сездики, Садриддин учиб ўрнидан турди ва Нафисани елкасидан қучиб ёнига ўтқазди.

— Ҳали ҳаммаси яхши бўлиб кетади, жоним, — деди у одатдагидай ишонч ва қатъият билан. — Ҳали биз нафақат тушлик ёки кечки овқат, балки нонушта қилиш учун ҳам энг қиммат рестороанларга борамиз. Буларнинг бари, — шундай дея йигит хонага ишора қилди, — вақтинчалик, холос. Ҳали биз саройларда яшаймиз. Зўр-зўр саройларда. Одамнинг кўзини қамаштириб юборадиган саройларда... Қани, ўтиринг-чи, жоним.

Нафиса ўтирди.

Садриддин илҳом билан гапида давом этди:

— Анов қуни телевизорда ...нинг уйини кўрсатишди. Дабдаба! Лекин вкуси йўқ экан. Хоналарини жуда расво қилиб безабди. Мен дарров уйининг проектини чизиб олдим. Лекин бизнинг уй бошқачароқ бўлади. Уники икки қават эди. Бизники уч қават. Ҳозир... чизиб қўйганман... ҳозир...

Аммо бир чеккада, тор ғилофи ёнида аралаш-қуралаш бўлиб ётган қоғозлар ичидан лойиҳани топиш осон эмасди. Бир-икки уннагандан кейин, буни ўзиям тушунди шекилли, ҳофиз қўл силтади:

— Ҳа, майли, кейин кўрсатаман. Яхшиси, ҳозир айтиб бераман. Сиз тасаввур қилинг, Уйни фасаддан бошлайман... Японларнинг уйларини кўрганмисиз?..

Аммо Нафисанинг бунақанги тафсилотларни эшитиб ўтиришга тоқати етмади. Ҳамон юраги пўкиллаб турган қиз беихтиёр дилидагини тилига чиқарди:

— Нима қилиб қўйдик, Садриддин ака?

Бирдан гапдан тўхтаган ҳофиз аввал Нафисага ажабланиб қаради, кейин шу оҳангда сўради:

— Нима қилибмиз?

Бу қадар бепарволикдан лол қолган қиз:

— Ахир... ахир... — дея пиқиллаб йиғлаб юборди.

— Тинчликми, жоним?

Нафиса ювиниш хонаси томон ишора қилди:

— Ахир... Кечаси...

Бирдан ҳаммасини тушуниб, енгил нафас олган ҳофиз сира шубҳага ўрин қолдирмайдиган оҳангда қизни юплатди:

— Бўладиган ишнинг эртароқ бўлгани яхши, жоним. Мен сизни севаман. Сиз мени сеvasиз. Яна нима керак? Ҳозирги вақтинчалик оғир кунларимда мени маънавий жиҳатдан қўллаб-қувватлаб турганингизнинг ўзи катта гап. Ҳали бунинг роҳатини кўрасиз. Ҳали менга раҳматлар айтасиз.

Шунча уринса-да, Нафиса барибир нима учун ҳали ҳофизга раҳматлар айтишини тушунмади. Шу сабабли бетини сидириб ташлаб бўлса ҳам очиғига кўчди:

— Энди... тўй қилмасак бўлмайди...

— Тўй? — Йўқ, Садриддинни гап билан доводиратиб ёки мот қилиб бўлмасди. Ҳозир ҳам ҳофиз бир туки қилт этмасдан, гўё бироздан кейин осмонга қуёш чиқиб келиши ҳақида гапираётгандай ишонч билан деди: — Албатта, жоним! Ўзиям тўймисан тўй бўлади! Тасаввур қилинг: улкан рестороан. Ўзбекистоннинг энг машҳур артистлари табриклаш учун навбатда туришибди. Бу ёқда телевидение, радио, газит-пазитларнинг аппарат кўтарган мухбирлари... Табриклар, интервьюлар...

Нимагадир Нафиса бу манзарани тасаввур қилолмади. Шу сабабли яна бир бор дилидагини тилига чиқаришга мажбур бўлди:

— Қачон?

— Оз қолди, жоним, жуда оз. Ўзингиз кўрдингиз, биринчи синовдан “беш” баҳога ўтдим. Энди бир мартагина телевизорда кўриниш берсам бўлди, у ёғи ўз-ўзидан юришиб кетади. Ишонаверинг, халқ ўзининг ҳақиқий талантларини қадрлайди. Ана ўшандан кейин... ўшандан кейин...

Лаззатдан кўзлари сузилиб кетган ҳофиз бошини мағрур кўтарди ва гўёки кўринмас душманига таъкидлаётгандай, баландпарвоз оҳангда хитоб қилди:

— Ана ўшанда Садриддин Меҳриддинов ўн кунлаб “Халқлар Дўстлиги” саройида концерт беради! Ана ўшанда Садриддин Меҳриддиновни тўйга, ҳеч бўлмаса “бирров”га таклиф қилиш учун одамлар навбатда туради. Ана ўшанда Садриддин Меҳриддиновни бугун менсимай юрган душманлари куйиб кул бўлади. Ана ўшанда Садриддин Меҳриддиновга пул сувдай оқиб келади. Шунчалик кўп пул бўладики, сиз ҳатто уларни қаерга жойлашни ҳам билмай қоласиз...

Ҳар қалай, ёш боладай тез орзуга берилувчан ҳофиз келажак манзараларига Нафисани ҳам қўшмоқда эди. Шунга қарамасдан, барибир кўнглидаги хавотири тарқамаетган Нафиса навбатдаги саволни берди:

— Кеча Самад аканиям келади дегандингиз...

Ҳамон орзулар қанотида, етти қабат осмонда сайр қилиб юрган ҳофиз пинак бузмади:

— Келаман, деганди. Келмади, аблаҳ... Шу қилганига уни куёвжўраликка қўшмай, бир ялинтирай...

Нафиса ноилож ўрнидан туришга чоғлана бошлади:

— Дарсдан кечикиб қолмай.

Ажабки, бу таклифга Садриддин ҳеч иккиланмасдан рози бўла қолди.

— Майли. Мен ҳам, — ҳофиз шундай дея тори томон ишора қилди, — бироз ижод қилишим керак. Кейин институтга ўтаман. Кечқурун шу ерга келаверинг.

— Нера?

Бу савол беихтиёр оғзидан чиқиб кетган шўрлик Нафисанинг юзи лавлагидай қизариб кетди.

— Оқшом гаплаши-иб ўтираимиз, — шу заҳоти жавоб

қайтарди ҳофиз.

Нафисанинг эса Садриддин билан “гаплаши-иб ўтиргиси” келмаётганди. Зеро, қизнинг юраги нимадандир гаш бўлмоқда эди. Гўё ўзи тузатиб бўлмас бир хатоликка йўл қўйдию, тез орада бунинг жабрини тотадигандек...

Аммо айна пайтда буларнинг ҳаммасини таҳлил қилиб ўтиришга фурсат йўқ эди. Қиз чиндан ҳам дарсга кечикиб қолиши мумкин эди. Шу сабабли Нафиса аста ўрнидан турди ва эшик ёнида ётган сумкачасини қўлига олди.

Бирдан меҳрибон бўлиб қолган Садриддин қизни бекаатгача кузатиб қўяркан, унинг ўқиш жойига қайси автобуслар боришини тушунтирди.

* * *

Институт биносининг ойнаванд эшиги ёнида ранги ўчиб, лаблари гезариб кетган Нафисани семиз Комила кутиб турарди.

— Агар ўша жинқарчанинг олдидан келатган бўлсанг, — деди салом-аликни ҳам насия қилган Комила вишиллаб, — бундан кейин мен сен билан умуман гаплашмайман.

Ранги баттар оқариб кетган Нафиса ўзини оқлашга уринди:

— Биринчи концерти экан... Ўшани нишонлади...

— Одам кўп бўлдими? — дугонасига синовчан тикилди Комила.

— Кўп...

— Кулоққа лағмон осма! — ўшқириб берди Комила. — Жондай жўраси Самадни қақирмаган жойда сен бегонага пишириб қўйибдими?

— Самад акани қақирган экан... — жон-жаҳди билан тушунтиришга урина бошлади Нафиса.

Комила нафрат билан юз бурди:

— Бу эртагингни энангга айт! Самаднинг хонасига саккиз марта чиқиб келдим. Ўтирибди, ҳеч гапдан хабари йўқ... Жинқарчанинг қаерда туришиниям билмас экан. Бўлмаса-ку, бостириб бориб бўлсаям адабингни берардим-а!.. Нима, базм эрталабгача давом этдими?

— Эрталабгача... — аранг шивирлади нафаси ичига тушиб кетган Нафиса.

— Кейин дастурхонни йиғиштиришгансан, шундайми?

— Шундай, — базўр овози чиқди Нафисанинг.

— Ҳой қиз, — дўқ урди баҳайбат Комила баҳайбат муштини дўлайтириб. — Бунақа бурни танқайган жинқарчалар учун қизлар бир пас ўйнаб, сўнг ташлаб кетиладиган ўйинчоқ, холос. Тўртга ашулани биладим-йўқми... Сен кўзингга қараб юр! Бир нарсани сезсам, оёгингни уриб синдираман лекин!

— Хўп...

Қизлар дарсга шошилишди.

* * *

Шу куни кечқурун Нафиса ҳофизнинг уйига бормади.

Нимагадир оёғи тортмади.

Бунинг устига ўзига тез-тез шубҳаланиб қараб қўяётган Комиланинг важоҳати ҳам ёмон эди.

Тўғри, қиз кўнглининг тубида бир истак бор эди. Садриддин уни кута-кута чарчаса-ю, сўнг бир катта гудаста кўтариб, ётоқхонага ўзи кириб келса.

Ҳар қалай, бу бошқача бўларди-да...

Аммо ҳофиз келмади.

Нафиса дами чиққан пуфакдай шалвираб қолди.

У эртаси куни дарсга аранг судралиб борди.

Нафисанинг назарида, қандайдир адолатсизлик, балки тушунмовчилик содир бўлаётгандай эди. Ҳар қалай, “Ўзимни, бутун ижодимни сизга бағишлайман. Фақат сиз учун яшайман, фақат сиз учун қўшиқ айтаман!..” дея ваъдаларни қалаштириб ташлаган ҳофиз суюклисидан бир хабар олиши керак эди. Ахир бу ер катта шаҳар бўлса. Ҳар қадамда минглаб тасодифлар кутиб турган бўлса...

Майли, душман кўнглининг кутқуларига учмади ҳам дейлик. Аммо “Сизни яхши кўраман, жоним!” деган эътироф қориндан чиқмагандир. Ҳеч бўлмаса шу юрак измида бир келиб, хабар олиб кетмайдими... Соғинмайдими...

Ўйлайвериб, Нафисанинг боши оғриб кетди.

Сўнг қасдма-қасдига бугун ҳам ҳофизниқига бормасликка қарор қилди.

Қани, кўрайлик-чи, ўзи келармикан ёки... ёки... Комила айтганидай, бунақалар қизларни эрмак ўрнида кўрармикан, холос...

Аммо...

Нафиса ногоҳ даҳшатга тушди.

Келмаса-чи?.. Бутунлай... гўё ораларида ҳеч нарса бўлмагандай... ҳеч нарса... Унда нима қилади?.. Кимга дод деб боради? Кимга ишонади?.. Кимдан ёрдам сўрайди?.. Шармандаи шармисор бўлмайдими? Буни эшитса, Комила балки оёғини уриб синдирмас, лекин ундан баттар қўйга солиши аниқ...

Юраги ҳаприқиб кетаётган Нафиса дарсдан кейин ётоққа келгач, хонасига кирди, чиқди, яна кирди, яна чиқди. Кейин эса...

Кейин эса ҳамон ўзига ҳамон ора-сира ўқрайиб қараб қўяётган Комиланинг кўзини шамғалат қилдию, кўчага отилди.

* * *

Таниш бекаат, таниш уй. Еттинчи қават.

Юраги дукирлаб ураётган Нафиса эшик кўнғироғини босди.

Бироқ кўнғироқ ишламас экан шекилли, ичкаридан тиқ этган сас эшитилмади.

Нафиса қулоғини эшикка босиб, тугмани яна бир-икки марта босди.

Яна жимлик.

Қиз ноилож эшикни тақиллатди. Аввал астароқ, кейин, бироз кутиб тургач, қаттикроқ.

Ана шундан кейингина ичкаридан қадам товушлари эшитилгандай бўлди. Калит буралиб, эшик очилди.

Худди ўша концерт кунидагига ўхшаб ялтироқ костюм-шим, сариқ кўйлак кийган, энли қизил бўйинбоғ таққан, бироқ бу сафар сочига ялтироқ кукун сепмаган Садриддин қизни кўрдию, яшнаб кетди.

— Буни қаранг! — қўлларини кенг ёйганча хитоб қилди ҳофиз. — Худо бор-да, Худо бор! Энди олдингизга бормоқчи бўлиб тургандим. Юрагингиз юрагимни сезганда, жоним, сезган! Буни қаранг!

Шундай дея Садриддин Нафисани шундоқ йўлакда кучиб олди.

Уялиб кетган қиз ўзини ичкарига олишга шошди.

— Ишқилиб, кеча келиб, овора бўлиб кетмадингизми? — бирдан хавотирга тушиб сўради ҳофиз.

— Йўқ. Нимаиди?

— Хайрият, — енгил нафас олди Садриддин. — Кеча бир заказ тушиб қолди. Бир каттароқ одам учинчи марта уйланыпти экан. Шунга бир кафедра жой қилишибди. Уч-тўрт киши бориб хизмат қилиб келдик... Қани, ичкарига киринг, сизга айтадиган зўр янгилигим бор! “Зўр янгилик” хабарини эшитиб, кўнглидаги

хавотирлар ўрнини илиқ ҳиссиёт эгаллай бошлаган Нафиса ичкарига ошиқди.

Ўша ягона хонага киришгач, ҳали ўтирмасларидан буруноқ қиздан баттар ҳовлиқиб кетаётган ҳофиз янгликни эълон қилишга шошди:

— Мени табриклан! Мени тўйга чақиринди!

Қиз бақа бўлиб қолди. Ҳар нечук, у янглик ҳофиз иккаловининг шахсий муносабатларида дахлдор деб ишониб турганди-да.

Бундан беҳабар Садриддин ҳамон оғиз кўпиртирарди:

— Айтдим-ку, халқ ўз талантларининг қадрига етади деб. Концертдан кейин бирдан рейтингим ошиб кетди. Мана, катта тўйга чақиринди. Ҳозирча “бирров”га бўлсаям... Лекин кейин зўр бўлиб кетади. Қўшигимни бир эшитганларнинг ўзлари орқамдан югуриб қолишади!

— Шуни... айтгани бораётганмидингиз? — ниҳоят садо берди бирдан мадори қуриб, чарчаб кетган шўрлик Нафиса ҳафсаласи пир бўлганини яширишга уриниб.

— Албатта! — завқ-шавқ билан эълон қилди ҳофиз. — Шундай кунда ёнимда бўлмасангиз... Ўзингиз кўрдингиз, пойқадамнингиз ёқди, биринчи концерти зўр ўтди.

“Ўлсин ўша концерт ҳам!” — беихтиёр ичида қарганиб қўйди Нафиса.

— ...Биринчи имтиҳондан “беш” олдим. Энди навбат иккинчи имтиҳонга. Агар шундан ҳам зўр ўтсам, кўрасиз, ишларим ўз-ўзидан “беш” бўлиб кетаверади. Пул ҳам ўз-ўзидан оқиб келаверади.

Афтидан, ҳофиз қизнинг нечукдир бўшашиб қолганини сизди, аммо бунга ортиқча эътибор бериб ўтирмасдан, ўзи ҳам кутмаган ҳолда Нафисанинг нозик кўнгил нуқтасига таъсир қиладиган гапни айтиб юборди:

— Ана ўшанда тўйни бошлаб юбораверсак ҳам бўларди, жоним!

Барибир қиз бола — ширин сўзнинг гадоси бўлади-да. Айниқса Нафиса шу аҳволида...

Қизнинг юзи ёришганини кўрган ҳофиз асосий гапни ўртага ташлади:

— Сизга бир илтимос билан бораётгандим, жоним. Нафиса сергап торгди:

— Нима гап, Садриддин ака, айтаверинг.

— Телевидениега одам топдим. Уч юзга уч марта чиқарадиган бўлди. Айтдим-ку, бир марта чиқсам етади деб. Шов-шув бўлиб кетаман. Лекин ҳар эҳтимолга қарши уч марта чиқиб қўйсин, дейишибди у ердагилар. Ҳар қалай, кўпроқ одам томоша қилади-да. Шунга сизнинг олдингизга бораётгандим. Яхшиям ўзингиз келиб қолдингиз. Юрагингиз сезган-да, юрагингиз.

Барибир гап нимадалигини англамаган Нафиса ҳофизга ҳайрон бўлиб қаради.

— “Бирров”га юз тўлашади, жоним, — ҳижжалаб тушунтира бошлади Садриддин. — Лекин бизга уч юз керак.

Шу гапни айтгач, ҳофиз қизга диққат билан тикилиб тураверди.

Нафиса ноилож елка қисиб, тан олишга мажбур бўлди:

— Тушунмадим.

— Телевидениега уч юз беришим керак, — яна гапни бошидан бошлади ҳофиз. — “Бирров”га юз беришади. Демак бизга яна икки юз керак. Шунга, тўйларга бориб юрган бир-иккитасидан маслаҳат сўрагандим. “Қистир-қистир” яхши бўлсин учун камида иккита ўйинчинг бўлсин, деб маслаҳат беришди.

Бу гапларнинг ўзига нима алоқаси борлигини ҳамон тушунмаётган Нафиса индамай қўя қолди.

— Битта ўйинчи топдим, — ахийри мақсадга яқинлашди ҳофиз. — Аранг қирққа рози қилдим. Кийимлариям бор экан... Энди биз иккаламиз битта одаммиз. Яхши кунларда ҳам, ёмон кунларда ҳам. Яна бир марта қўллаб юборсангиз бўлди, у ёғини ўзим олиб кетаман. Ана шунга...

Ниҳоят ҳофизнинг дудмол гаплари замиридаги мақсадни иллагандай бўлган Нафиса чўчиб кетди:

— Сиз... сиз менга отарчи бўл демоқчимисиз?

— Қанақанги отарчи? — хафа бўлиб лабларини бурди ҳофиз. — Мен сизга санъаткор бўлинг демоқчиман. Санъаткор! Кўпи билан ярим соатга.

— Йў-ўқ, — беихтиёр ортга тисарилди ҳамон тик турган Нафиса. — Ҳеч тўйда ўйнамаганман.

— Дугоналарингиз тўйдаямми? Қариндошларингиз тўйдаямми?

— У бошқа...

— Ҳечам бошқа эмас! — шартта қизнинг гапини бўлди Садриддин. — Аслида ҳаммаси бир хил. Ундаям ўйнагансиз, бундаям ўйнайсиз. Ундаям пул қистиришган, бундаям...

— Пул қистиришса ўйинчи хотинга берардик...

— Ҳа, ана! — мамнун хитоб қилди ҳофиз. — Кичкина фарқи шуки, энди қистирилган пулни менга берасиз! Тамом-вассалом! Бошқа ҳеч қанақанги фарқи йўқ. Топган раққосамнинг бўйи сизга тенг, кийимлариям мос келади.

— Йўқ, — ваҳимага тушиб, ранги қув ўчди Нафисанинг. — Сира тўйда отарчилик қилмаганман...

— Айтдим-ку, отарчилик эмас, санъат бу, санъат! — жаҳл аралаш таъкидлади ҳофиз. — Санъат бу! Юксак санъат! Бу ҳамманинг қўлидан келавермайди. Анов куни, Самаднинг туғилган куни ўйнаб кетгим келди, дедингиз-ку. Тасаввур қилинг: Самаднинг туғилган кунда ўтирибсиз, мен қўшиқ айтаёпман, сиз ўйнаёпсиз.

— Лекин...

— Лекин-пекини йўқ, — қизнинг гапини яна бир бор шарт кесди ҳофиз. Сўнг зорланиш оҳангига ўтди: — Жоним, дунё шафқатсиз. Ҳамманинг ҳам яхши яшагиси келади. Яхши яшаш учун эса курашиш керак. Жон-жаҳди билан! Бўлмаса бир умр итнинг кейинги оёғи бўлиб ўтиб кетади одам. Тасаввур қилинг. Америкада бир принцип бор: “Ярим соат уятни енгинг ва бой одамга айланинг!”. Эшитганмисиз, Моника Левински дегани президент билан яқин бўлганини айтиб, катта пул ишлаб олган...

— Лекин бу ер Америка эмас...

— Мен ҳам сизга қон юқи чойшабни сотинг деяётганим йўқ! Мен сиздан ёрдам сўраяпман. Бор-йўғи ярим соат ўйнаб беринг. Мен биламан, сиз тугма раққосасиз. Юришларингиз, ўзингизни тутишингиз, қоматингиз — ҳамма-ҳаммаси ҳақиқий профессионал раққосаникидек... Катта тўй. Қистир-қистир яхши бўлади. Уч юз ишласам бўлди, эртагаёқ ўртада турган одамга обориб бераман. Индинга телевизорга чиқаман. Қарабсизки, нари-бериси билан бир ой ичида машҳур бўлиб кетаман! Юлдуз бўлиб кетаман! Кейин пулнинг ўзи бизга оқиб кела бошлайди. Бошқа биронта тўйга қадам босмайсиз! Йигит сўзим! Бир марта қўллаб юборинг...

Худди шу сонияда ҳофиз тўй ҳақида гапиргани маҳал қизнинг юзи ёришиб кетганини эслаб қолди чоғи, яна ўша мавзуда гап очиб, қизни аврашга зўр берди:

— Ана шундан кейин, жоним, катта тўй қиламиз. Кейин бу кунларни кулиб эслаб юрамиз... Мен отанонгизнинг ёнига камбағал студент бўлиб боришни истамайман. Мен таниқли юлдуз бўлиб боришни истамайман. Мен пули кўп куёв бўлиб боришни истамайман. Токи улар ҳам мен билан фахрланишсин!

Кизнинг ҳамон иккиланаётганини кўрган Садриддин энди ошкора ялинишга ўтди:

— Ярим соат, жоним. Бор-йўғи ярим соат. Ва бир умрлик роҳат-халоват.

Чўкаётган одам хасга ёпишади. Зўр бериб баҳона ёки сабаб қидираётган Нафиса охири калта сочига ишора қилди:

— Ҳеч замонда шунақа сочли ўйинчи ҳам бўлганми?

— Ҳечқиси йўқ! — пинак бузмади ҳофиз. — Керак бўлса улама соч қўйдирамиз... Умуман олганда эса, — бирдан кўзлари чақнаб кетди Садриддиннинг, — умуман олганда калта соч билан борганингиз ҳам маъқул. Тасаввур қилинг, катта тўйда узун сочли ўйинчи билан бирга калта сочли ўйинчи рақсга тушяпти. Бу одамларнинг эътиборини тортади. Бу одамларнинг эсида қолади. Биз эса уларнинг эсида қолишимиз шарт. Бизга шундан бошқа йўл йўқ. Эътибор берган одам пулини аямайди... Хўпми, жоним? Айтдим-ку, ҳали юлдуз бўлиб кетганимдан кейин бу кунларни кулиб эслаб юрамиз деб...

Нафиса ҳамон иккиланарди...

Ана шунда... ана шунда кўзлари жиққа ёшга тўлган Садриддин тиз чўкди:

— Севгимиз ҳаққи! Ёрқин келажакимиз ҳаққи! Туғилажак фарзандларимиз ҳаққи, жоним!.. Кўрасиз, мен тез орада юлдуз бўлиб кетаман. Бунинг учун энг охири туртки керак. Шу турткига эришишим сизнинг қўлингизда. Ҳаёт-мамотим сизнинг қўлингизда, жоним!.. Бир марта, биринчи ва охири марта қўллаб юборинг, жоним! Шундан кейин сизни безовта қилсам, майли, бетимга тупуринг!..

— ...

— Раҳмат, жоним, билардим мени қўлашингизни. Билардим мени чин юракдан севишингизни...

Шу гаплардан кейин ҳам рад жавобини бериш Нафисага ноқулай туюлди...

— Қўлимдан келармикан...

Ўрнидан учиб турган ҳофиз эса миннатдорчилиги ифодаси сифатида уни ўпичларга кўмиб ташлади.

* * *

Садриддин топган раққоса қирқ бешларга борган, ёшини яшириш учунми, юзига упа-эликни чаплаб ташлаган, жинси шим-камзул кийган, тўлагина, истараси иссиқ аёл экан.

Сармоядоргина аёлга ўхшайди: бекатга ўзининг оппоқ “Матиз”ини ҳайдаб келди.

— Лобархон, танишинг, бу киши шогирдингиз Нафисахон бўлади, — дея қизни таништирди машинага ўтирганлари заҳоти типирчилаб, ўйинчига хушомад қилишга ўтган Садриддин.

Қаршисидаги кўзгуча орқали ҳуркибгина ўтирган қизга бир кўз ташлаб қўйган Лобархон ачиниши оҳангида деди:

— Ҳали гўдак экан-ку шогирдимиз...

— Унақа деманг, — беўхшов хи-хилади ҳофиз. — Нафисахон гўдак эмас, агар керак бўлса янги гўдакларни дунёга келтирадиган ёшда.

Лобархон “Ўзларинг биласизлар” дегандай елка қисиб қўйди ва истеҳзосини давом эттирди:

— Ҳа, сизга ўхшаган эркаклар бунақа ишни боқлайсизлар. Кейин изларингни топиб бўлмайд қолади...

Садриддин яна хи-хилади:

— Худо хоҳласа, ишларимиз юришиб кетса, ҳамкорликни давом эттирамиз, опажон.

— Мен сизга опажон эмасман! — чўрт кесди раққоса.

— Мен тўйга ам азбаройи пул учун эмас, уйда ўтириб

зерикканимдан бораман, тушундирганим?

— Албатта, албатта. Қонларни юриштириб дегандай, а?..

Аммо Лобархон ҳофизнинг бу саволига жавоб бермай, машина тезлигини оширди.

* * *

Шаҳар чеккароғидаги ўртача катталиқдаги ресторанда бўлаётган экан тўй.

“Бирров”га келган артистларни алоҳида хонага олиб киришди.

Ўртада безатилган стол. Унинг атрофида яна бир кичик гуруҳ аъзолари хўмрайиб ўтиришибди. Залдан олаговур, чинқириқ ашула овози эшитилади.

— Буларни қаранг, — энгашиб, Нафисанинг қулоғига шивирлади Лобархон, — худди бизлар еб, улар куруқ қолишгандек. Бўлмаса улар биздан олдин чиқишади. Гадонинг душмани гадо бўлади деганлари шу-да.

Бу ҳақда бошқача фикрда бўлган, яъни санъаткорларни табиат берган ноёб истеъдод соҳиблари деб биладиган, уларни ғойибона ҳам ҳурмат қиладиган Нафиса нима дейишини билмай, елка қисиб кўя қолди.

Бунақа давраларни кўравериб, эти ўлиб қолган шекилли, Лобархон ўзларини бошлаб келган хизматдаги йигитга ўғирлиди:

— Бизга кийиниб олиш учун алоҳида хона керак.

— Ҳозир.

Чеккадаги бир кичикроқ, аммо каттагина тошойнаси бор хона айнан шунақа мақсадлар учун мўлжалланганга ўхшарди.

Лобархон катта сумкасини очиб, ичидан бир дунё кийимларни олиб ташлади. Ўзига ялтироқ қизил кўйлагини танлади, бўйнига, қўлларига турли тақинчоқлар таққач, бир четда бегонадай бу жараёнга қовушмай турган Нафисага ўғирлиди:

— Қайси кўйлагим ёқди?

Нафиса эса аёлниг тўпиғига тушадиган сочини кўриб қолиб, ҳайрон бўлган эди.

— Ўзингизникими? — ниҳоят сўради у.

— Ўзимники! — гурур билан жавоб берди Лобархон.

— Умрим бино бўлиб, шу пайтгача бирон марта улама соч ишлатмаганман. Аммо... — шу ерга келганда аёл хўрсиниб қўйди, — вақтида юраверганмиз “Соч эмас, бу шаршара” деб мақтаниб. Шаршара бўлса оқаркан-кетаркан. Ҳеч нимани ушлаб қололмабмиз... — Бирдан секаниб кетган аёл Нафисадан қайтариб сўради: — Қайси кўйлагим ёқди? Танлаб олаверинг.

Нафиса елка қисди.

— Биринчи чиқишингизми? — ўсмоқчилаб сўради аёл.

Қиз бош эгди.

— Ҳа... Биринчиси ва... охиригиси. Садриддин акамнинг илтмосига йўқ деёлмадим.

Лобархон шубҳаланиб бош чайқади:

— Бунга ишониш қийин-ов... Ҳай, майли, бўлмаса манави атласни кияқолинг, сал камтарроқ кўрсатади. Маст-аластлар ҳам ёпишавермайди. Унақа ҳўкизларга қизил ранг бўлса бас, қутуриб кетишади...

Нафиса аёл ўзининг устадаги қизил либосга ишора қиладиганини кўриб, жилмайиб қўйди.

Нафиса атлас кўйлакни қийди. Барибир, Лобархон сал тўлалиги боис, кўйлак осилиб қолди.

— Косметикани меъёрида қиламиз, — ўргата бошлади бу борада тажрибаси катта раққоса. — Биринчи бор ўртага чиқаётганингизни ҳисобга олиб, албатта... Иложи бўлса ўзингизни чеккароққа тортинг. Бир-иккитаси маст-аласт бостириб келиб қолса, менга қўйиб

беринг. Меҳмонлар иложи бўлса сизни келин тарафнингми, куёв тарафнингми яқинларидан бири деб ўйлашсин. Ана шунда унча хиралик қилишмайди.

Нафисани ҳайрон қолдиргани шу бўлдики, бу раққоса аёл уни нимадандир ҳимоя қилишга уринаётгандек эди.

Хонадан чиқаётганлари маҳал Лобархон сўнги маслаҳатини берди:

— Ҳеч қачон, ҳеч қаерда, ҳаттоки юз долларлик бўлсаям анави жойингизга... ҳа, ҳа, кўкракларингиз орасига қистиришларига йўл қўйманг. Ҳеч қачон! Бир марта шундай қилсангиз бас, улар сизни пулга сотиладиган арзон фоҳиша деб ўйлашади-да, биланларини қилишга ўтишади. Кейин уларни тўхтагиб қололмайсиз. Ўзингизни олиб қочинг, уришинг, сўкинг, керак бўлса шапалоқ солинг, буям таъсир қилмаса ўша безбет меҳмоннинг чоти орасига ўшатиб бир тепинг. Ўша жойини чангаллаб гуппа йиқилиб тушсаям майли. Аммо пулни бу жойингизга солиб қўйишларига йўл қўйманг. Ҳатто... ҳатто Садриддин акангиз имо-ишора қилиб, “Қўйвер” деб турганида ҳам. Тушундингизми? Бир кўнгилик бўшлиқ қилибсиз, бошқа қилманг. Тушундингизми?

— Ҳа.

— Агар тушунган бўлсангиз, шунга амал қилинг. Йўқса ҳали ақл-ҳушингизни йиғиштириб олмасингиздан буруноқ қўлма-қўл бўлиб кетасиз.

Улар катта хонага қайтиб кирганларида стол атрофида боғи гуруҳ йўқ эди. Тўрда сезиларли даражада асабийлашаётган Садриддиннинг ўзи кўр тўкиб ўтирарди.

— Бизгаям навбат келиб қолибди-ку, сариқ қўйлакли йигит, — деди Лобархон қувноқ оҳангда унга мурожаат этиб. — Мардлик учун эликта-элликта олаимизми?

— Албатта, — оғзининг таноби қочиб илжайди ҳофиз. Сўнг қадаҳларга коньяк қуяётган жойида бирдан тўхтаб қолди: — Лекин сиз рулдасиз-ку.

— Эллик граммга рухсат бор, — бўш келмади раққоса.

— Тушунарли, тушунарли, — илжайди ҳофиз. — Қонларни юриштириб дегандай, а?..

Энсаси қотган Лобархон ингичка қошларини чимирди:

— Юриштирадиган бошқа нарса қолмагандан кейин бошқа иложимиз ҳам йўқ-да... — Сўнг титрабгина турган Нафисага ўтирилди. — Шогирд, сизгаям озгина қуяйликми?

— Йўқ, йўқ, — деди қиз шоша-пиша.

Раққоса жилмайди:

— Ҳали тажрибангиз йўқлиги шундай кўриниб турибди. Иш бошлаган кезларим бу менга анча ёрдам берган. Ҳеч бўлмаса уятни унутиб турасиз...

— Қани, хонимлар, — аёлларни дастурхонга таклиф қилди ҳофиз, — саҳнага чиқиш олдидан қоринларни тўқлаб олайлик. Барибир бу ердан бир нарса олиб кетиб бўлмагандан кейин ҳеч бўлмаса еб-еб олайлик.

— Сиз бемалол, — деди дастурхонга танқидий нигоҳ ташлаган Лобархон. — Сиздай ҳофизларга еб олганлари фойда. Ахир овозларингиз қоринларингиздан чиқади-да. Аммо биз тўқ қорин билан ўйнай олмаймиз... Эҳ-ҳе, ҳаммаёқ гўшт-ку... Айтинг, ширинлик-пиринлик олиб келишсин. Жуда бўлмаса, иккала мизга биттадан пирожний келтиришсин. Айтинг, ўзларида бўлмаса магазиндан бўлсаям олиб келишсин. Қўрқиб ўтиришмасин, пулини бераман.

— Ҳўп, хоним, ҳўп. Ишқилиб, шогирдингиз билан

тажрибаларингизни ўртоқлашдингизми?

— Меҳмонларнинг пулини шилиб олиш бўйича тажрибамини? Албатта. Лекин бугун шогирдни аяймиз. — Лорбархон кўкрагига шаппатилади: — Балонинг ўқиға мана биз жафокаш кўксимизни тутиб берамиз.

— Ҳўп, хоним, ҳўп.

* * *

Ширинлик олиб келишди.

Эллик грамм коньяк ичиб олган Лобархон Нафисани ҳам ширинликдан ейишга ундади. Аммо қизнинг иштаҳаси гиппа бўғилган эди.

Садриддин эса оч бўридай дастурхонга ташланаркан, ўзини оқлаган бўлди:

— Ҳаяжонлансам, иштаҳам очилиб кетади.

Лобархон дарров гап билан уни чақиб олди:

— Сизга ўхшаган ҳофизлар ҳар тўйга борганларида нимагадир ҳаяжонланаверадилар...

Кўриниб турибди, Лобархон нимагадир ҳофизни унчалик менсимасди, айниқса “гўдак шогирд”ини кўргандан кейин бу муносабати янада кучайгандек эди. Садриддин эса ўзини атайин ҳеч нарса сезмаётгандек тутарди.

Ниҳоят уларнинг навбати келди.

Аввал Садриддин чиқиб кетди.

Лобархон шогирдига ўргата бошлади:

— Ҳеч қачон саҳнага ёки тўйга ҳофиз билан бирга чиқиш керак эмас. Аввал музика чалинсин. Ҳатто кўшиқ бошланишини ҳам кутиб туриш керак. Ана шунда одамлар ёки томошабинлар атрофга аланглай бошлашади: қани ўйинчи?.. Ана шунда бир чеккадан оҳиста, гўёки сузиб чиқиб келишинг керакки, томошабин бирдан сени кўриб қолиб, “дод” деб юборсин. Қизиги ана шундан кейин бўлади.

Аммо ҳаяжон ва кўрқувдан қулоғи том битган, бунинг устига кенг атлас қўйлақда ўзини ноқулай ҳис қилаётган Нафиса устозининг сўзларини яхши англамас, шунга қарамасдан нимагадир зўр бериб бош иргарди.

— Бўлди! — баногоҳ эълон қилиб қолди Лобархон.

Ана шунда... ана шунда Нафиса қаршисида отарчиликни ўзига касб қилиб олган ўйинчини эмас, ҳақиқий раққоса турганини кўрди. Зеро бирдан тез-тез нафас ола бошлаган, баланд кўкраклари сезиларли даражада кўтарилиб-тушаётган, кўзлари сурур ила чақнай бошлаётган Лобархон йўргалаб, йўқ, йўқ, йўргалаб эмас, бамисоли сузиб олдинга ўтди ва қўлларини ажиб бир шаклда кўтарган қўйи... ҳа, ҳа, айнан шу ҳолида ресторан зали томон сузиб кетди...

Анграйиб қолган Нафиса аранг унга эргашди.

Тўй аллақачон қизиб улгурганди.

Карнайлардан кучаниб, хириллаб ашула айтаётган Садриддиннинг овози келарди.

Нафиса кўриб турди: бирдан ўзгариб, чиройли ва ёш бўлиб кетган Лобархон сузиб бориб меҳмонлар қаторлашиб ўтирган столлардан бири ёнида тўхтади ва мусиқа оҳангига мос хиром эта бошлади.

Ў, бу ҳақиқий рақс эди! Бу ҳақиқий мўъжиза эди! Қирқ ёшдан ошган Лобархон туйқусдан суяксиз ўн саккиз яшар қиз каби берилиб, эшилиб рақсга тушарди. Сузилган кўзларни оҳиста тўсган узун киприклар, қип-қизил лаблардаги сирли табассум, озгина хижолатдан лов-лов ёнган ёноқлар, ҳайрат ила чимирилган ингичка қошлар, сўнггисиз чироқлар нурида товланаётган тилақош, тўлғанаётган икки ўрим соч... Нафисанинг нафаси ичига тушиб кетди. Зеро, у ўзининг ҳеч қачон, ҳатто якка ўзи алоҳида бир хонада ўзи учунгина рақсга

тушганида ҳам бу қадар маҳорат билан ўйнай олмаслигини яхши билиб турарди.

Баъзи меҳмонлар Лобархоннинг мўъжизавий санъатига эътибор бера бошлашди.

Ана шунда... Нафиса кимдир ўзига ўқдай қадалиб турганини сезгандай бўлди ва чўчиб шу томона қаради. Бурчакда, микрофон ёнида туриб олганча тор чертиб, бўйин томирлари ўқлоғдай бўртганча ашула айтаётган Садриддин унга ишора қилмоқда эди: “Ўйнанг! Ўйнанг!”

Ва қиз турган жойида ноилож қўлларини юқорига кўтарди...

Пул... Лобархонга ёғилиб кетди. Тўғри, Нафиса ҳам қуруқ қолмади. Аммо униқининг чўғи анча паст эди.

Лобархон дам сайин қўлида йиғилиб қолаётган пулларни йўргалаб рақс тушиб борганча Садриддиннинг чўнтақларига солиб келишни ҳам бошларди.

Нафиса ҳам шундай қилди. У энгашиб, пулни ҳофизнинг шимининг чўнтагига тикди. Шунда Садриддин аста ёнбошига бошини қийшайтирди ва Нафисанинг қулогига шивирлади:

— Кулиб ўйнанг, кулиб... Одамларнинг кўзига ишва билан, лекин тик қаранг. Кўзингизни опқочманг... Кулинг...

Нафисанинг иссиғи чиқиб кетди. Аммо индамади. Нима ҳам дерди? “Рўдапога ўхшаб кенг кўйлақда, калта сочда ўйнасам-у, яна меҳмонларга ишва қилсам... бу... бу тентаклик эмасми?” десинми...

Хуллас, Нафиса учун турган-битгани азоб бўлган ярим соатлик томоша тугади.

У ҳамон энди рақс тушишни бошлагандай бардам, ғайратли, ҳамон оққуш мисоли сузиб юрган Лобархоннинг ортидан бояги хонага отилиб кирди.

— Қалай, боладимми?

Бу саволни берган маҳали Лобархоннинг кўзлари бахт ва шодликдан, илоҳий нурдан чақнарди гўё.

— Қойил! — деб юборди беихтиёр ҳарсиллаб нафас олаётган, чарчаб қолган Нафиса. — Тўғриси, бунақа ўйнашингизни билмагандим...

Лобархон илжайиб қўйди:

— Сиз ҳали кўп нарсаларни билмайсиз. Мен рақс тушсам ҳузур қиламан, дам оламан...

— Кўриниб турибди. Сизга ҳавасим келди.

Сўнгги жумлани Нафиса чин дилдан айтди. Аммо кутилмаганда бирдан Лобархоннинг ранги ўчди, юзидаги шодлик ифодаси ҳам сўнди. Жиддий тортган аёл ҳазин оҳангда гапирди:

— Менга ҳавас қилманг. Кераги йўқ... Аксинча...

Шу маҳал хонага оғзи қулогига Садриддин кириб келди.

— Боладиларинг, хонимлар, — деди у пишиллаб.

— Аммо-лекин сизга беш кетдим, Лобархон опа! Қайси тўйда кўрсам, ҳаммани лол қиласиз. Бу сафар ҳам шундай бўлди. Лекин шогирдингизни сал уришиб қўйинг. Унчалик киришиб кетолмади. Тасаввур қилинг...

— Шогирдимга шу хизмати учун ҳам катта раҳмат, — одатига кўра ҳофизнинг гапини чўрт кесди Лобархон.

— Бунақа давралар бу синглимга тўғри келмайди. Ўзингиз ҳам фақат бир мартага рухсат олгансиз шекилли, йигит?

— Албатта, албатта, — гўлдираб қолди ҳофиз.

— Ундай бўлса, бу синглимни танқид қилгандан кўра аввал берган ваъдангизни бажаришни ўйланг.

— Албатта, албатта...

— Биз кийимларимизни алмаштириб олайлик. Сиз бизни кўчада кутиб туринг.

— Албатта, албатта. Лекин, яхшиси, сизлар чиққунча мен у-бу нарса еб тураман.

— Яна ҳаяжонлана бошлаган бўлсангиз, марҳамат, укам...

Машинага чиққанларидан кейин Лобархон ортига ўтирилди:

— Хўш?

— Мана, ваъдалашганимизга кўра қирқ, опажон, — дея ҳофиз аллақачон ажратиб қўйган бир даста пулни раққосага узатди.

— Чўғи яхши бўлдими, ишқилиб? Телевизоргами, бир жойга чиқаман деяётгандингиз, қолгани етадимми?

— Етмаганини бир амаллаб ўзим тўғрилайман.

— Қанча етмайди?

— Ўттизтача. Лекин...

— Унда гап бундай, укам. Биласиз, мен пул учун тўйга чиқмайман. Худога шукр, йиққаным ўзимга етади. Болам йиғлаб сут сўраётганимики... Хуллас, шуниям олинг. Бу менинг қўшганим бўлсин. Фақат энди бу шогирдимизни безовта қилиб, бунақанги давраларга судраб юрмасангиз бўлди.

— Албатта, албатта. Айтдим-ку, ўзи бор-йўғи бир мартага деб илтимос қилганман. Телевизорга чиқиб олай. Кўрасиз, кўпи билан бир ойда юлдуз бўлиб кетаман.

— Юлдуз бўласизми-бўлмайсизми, бунинг аҳамияти йўқ. Аммо яхшилаб эшитиб олинг: шогирдимни бошқа тўйга олиб чиқмасангиз, шу пул сизники.

— Албатта...

— Йигит сўзи-я?

— Йигит сўзим.

— Бўпти, келишдик.

Нимагадир кайфияти тушиб кетган Лобархон қайтишда машинани тез ҳайдади. Радио овози баланд қилиб қўйилгани учун учаласи ҳам миқ этмай келишди.

— Опанинг ҳеч кими йўқ, — дея ўзича изоҳлади. Садриддин раққоса машинаси кўздан гойиб бўлганидан кейин Нафисанинг унсиз саволига жавобан. — Бир ўзи туради. Тўғри-да, унга пул нима керак? Пул бизга ўхшаган талантларга керак. То юлдуз бўлиб олгунимизча... Опа вақтида роса йиғиб олган. На эр бор, на фарзанд. Шундай бўлсаям сезон пайтида артистларнинг ўзлари келиб, бир тўйга беш юзга олиб кетишади, деб эшитганман. Борди. Бормай нима ҳам қиларди? Беш юз кўчада ётмайди... Лекин ёшлигида зўр раққоса бўлган дейишади... Кейин нимадир бўлгану, саҳнани ташлаб, тўйларга юра бошлаган...

Кейинги жума куни, кечга яқин ниҳоят Садриддин Меҳриддинов ижросидаги ашула телевизор орқали намоён этилди.

Абжағи чиқиб кетган оқ-қора телевизорнинг ичига кириб кетгудай бўлиб ўтириб олган йигит билан қиз ҳофизнинг хириллаган овозда айтаётган қўшиғини роҳатланиб эшитишди.

Кўшиқ якунланган маҳал Садриддин пиқиллаб йиғлаб юборди. Буни кўриб, меҳри ийиб кетган Нафиса уни маҳкам кучиб олди.

Тун бўйи титраб-қалтираб, оламшумул режаларни қайта-қайта баён қилиб чиққан, сеҳргарнинг бир таёғи силкингани каби, телевизорга чиққанидан кейин уларнинг бариси тўла-тўқис амалга ошиб қолишига мутаассибларча ишонадиган ҳофиз гапириб чарчамади, Нафиса уларни эшитиб... Айниқса Ўзбекистоннинг барча юлдузлари иштирок этадиган улкан тўй ҳақидаги режалар қизнинг қулогига жуда-жуда ёқарди.

Тонг отди.

Бир юмалаб юлдузга айланиб қоламан, энди мени

таниган ҳам танийди, танимаган ҳам, ҳамма соямга салом беради деб ишониб турган Садриддин Меҳридинов тушга яқин, Нафиса ўқишига кетгандан сўнг гўдайтиб кўчага чиқди.

Кўча ўша-ўша эди, одамлар ўша-ўша. Ҳатто қуёш ҳам ҳаммишагидек нур сочарди.

Ҳайрон бўлган ҳофиз ўқиш жойига шовди.

Бир-икки талаба тил учида табриклаган бўлди.

Аммо бу қисир табриклар ҳофизни қаноатлантирмади.

Домлаларининг оғзига тикилди. Афсуски, улар телевизор кўришмаган экан.

Ғазабдан тишлари гижирлаб кетган ҳофиз дарҳол уйга қайтди ва бор аламини... ичкиликдан олди.

Кечга яқин хонага кириб келган Нафиса ҳофизнинг гирт маст ҳолда думалаб ётганини кўрди.

— Улар... мени кўролмайдилар... Мен талантман... мен юлдузман... Ғаламислар... — дея гўлдирадди Садриддин. — Мен юлдузман...

Буни кўрган Нафиса изиллаб йиғлаб юборди.

* * *

Ҳофизнинг кўшиғини яна икки марта такрорлаб кўрсатишди.

Аммо қатъий ишонч билан кутилган мўъжиза юз бермади.

Садриддин бир оқшомнинг ўзида у ёқда турсин, ҳаттоки уч оқшомдан кейин ҳам юлдузга айлана олмади.

Маслаҳат сўраб борган экан, кимлардир ҳофизга шундай дейишибди:

— Ҳозир ким кўп — кўшиқчи кўп. Камида ярми компьютерда овозини тўғрилаб олаётган бўлса!.. Кўшиғининг телевизорда, радиода камида бир ой айлангир. Натижа ана шундан кейин бўлади.

Бир ой кўшиқ “айлангир” учун эса катта пул керак эди.

Тўйлар мавсуми бошланиб, аллақачон Лобархоннинг бозори чаққон бўлиб қолган. Бош уриб борган билан фойда йўқ. Энди у қирққа бормайди, энди у беш юзга боради...

Пул керак, пул...

Хуллас, Садриддин яна ялинди-ёлворди, йиғлади-сиқтади, бутун Ўзбекистоннинг тилга тушган юлдузлари иштирок этадиган тўй ваъда қилди ва охир-оқибат... Нафисани яна ўзи билан бирга тўйга чиқишга кўндирди...

— Ахир бошқалар юлдуз бўлиб кетаяпти-ку! — деди ишонч билан ҳофиз. — Улардан қаерим кам! Талантим уларникидан ортиқ бўлса! Мана кўрасиз, яна бир-икки марта телевизорда кўринсам, уч-тўрт марта радиога чиқсам бўлди, халқнинг ўзи мени таниб олади. Мана кўрасиз, мен албатта юлдуз бўламан... Тасаввур қилинг, ҳали катта-катта қасрларда яшаймиз, зўр-зўр машиналарда юрамиз, чет элларга борамиз. Ҳали пулнинг ўзи бизнинг қўлимизга оқиб кела бошлайди...

* * *

Орадан бир йилга яқин вақт ўтди.

Бу орада...

Бир-икки тўйда Нафиса биринчи устози Лобархон билан кўришиб қолди. Аммо Лобархон ўзини “шоғирди”-

ни танимаётгандек тутди, Садриддиндан эса очиқ-ошкор нафрат билан юз ўгирди.

Бу орада...

Яккаҳон хонандаликда омади чопмаётган Садриддин отилиб чиқаётган янги “юлдуз”лардан биронтаси билан дуэт куйламоқчи бўлди. Шу мақсадда Нозимаҳоним исмли янги “юлдуз” ўз кўшиқларини ёзаётган ҳашаматли студияга ўн беш кунга яқин зир қатнади. Аввалига Садриддинга иқтисодий асоси йўқ бу режанинг хом эканлигини яхши гап билан тушунтиришга уринишди, ҳатто қуёв йигитнинг ўта рашкчи эканлигини ҳам писанда қилиб ўтишди. Аммо йигит қайта-қайта сарғайиб келавергач, охири бу қадар безбетликдан ғазабга минган тансоқчилар уни ҳайдаб солишди, бунга ҳам кўнмагач, ўхшатиб калтаклашди. Лунжи шишган, бир кўзи кўкарган Садриддин уч-тўрт кун тишларини гижирлатганча “Ҳали ўзлари ялиниб келишади”, деб юрди. Аммо нимагадир улардан дарак бўлавермади.

Бу орада...

Нафиса... биринчи ҳомиласидан айрилди. Ўз ихтиёри билан.

Садриддин оёқ тираб туриб олди: “Ҳали ёшмиз. Мен ўсишим керак, юлдуз бўлишим керак. Бола оёғимга тушов бўлади. Олдириб ташланг... Мен ҳали машҳур бўлиб кетаман. Ўшанда...”

Нафиса... бўйсунди... Ўқишни ҳам ташлади... Ҳатто баҳайбат Комиланинг мушт дўлайтиришлари ҳам наф бермади...

Бу орада... “қонни юрдириб олиш учун” дея, “уялмаслик учун” дея тўйларга борган маҳали оз-оздан ича бошлаган Нафиса коньякка ҳам анча-мунча ўрганиб қолди.

Ва ниҳоят... Энг ёмони...

Телевизорга уч эмас, тўрт эмас, нақ тўққиз марта пул тўлаб чиқиб ҳамки юлдузга айлана олмаган Садриддин Меҳридиновнинг асаблари дош беролмади...

Шундай оғир кунларнинг бирида ўзининг истеъдоди тан олинмаётганини ўйлаб куйиб кетаётган ҳофиз тонгга қадар ичди ва қуёш нурлари энди уфқда бўй кўрсатаётган маҳал йўлакка қип-яланғоч ҳолида чиқиб олганча бўкира бошлади:

— Мен юлдузман!.. Мен талантман!.. Мен машҳур кўшиқчиман!..

Нафиса минг тавалло қилмасин, ялиниб-ёлвормасин, ҳофиз хонага қайтиб кирмади.

Кўшнилардан кимдир кўнғироқ қилган экан, етиб келган “Тез ёрдам” шифокорлари бечора ҳофизни тўғри рухий хасталиклар шифохонасига олиб бориб ташлашди.

Мана, орадан икки ойга яқин вақт ўтди. Нафиса кунда-кунора шифохонага боради. Ора-сира “Мен юлдузман!.. Мен талантман!” деб қичқириб қоладиган Садриддиннинг каравоти ёнида ўтириб юм-юм йиғлайди... Сўнг аста ўрнидан туради ва оёқларини аранг судраб босганча ҳофиз ижарада турган уйга йўл олади... Аммо у ерда ҳам узоқ ўтиролмайди. Бадқовоқ хўжайин уч ойлик ижара пулини сўраб келиб турган бўлади. Шўрлик Нафиса зор-зор йиғлаб яна ортига, телба ҳофиз ёнига қайтади...

(2008 йил)

Турсун АЛИ

ОВОЗИМ КЎЛАНКАСИДА ЭЗИЛДИМ УЗОҚ...

Мансур шеърлар

ЯНГИЛИК

Шеърият... Мен сени севаман. Сен энг гўзал, энг бокира қизсан гўё. Сен менинг ишонган тоғим, яшнаган боғим. Сен менинг танҳо ёримсан, боламсан. Сен менинг боримсан.

Шеърият, мени кечир. Сенинг барча қонунларингга бўйсунолмайман. Шеърият, сенинг измингда — темир йўлда юргандай юрмоқ йўқ. Зотан, туйғуларни тулпор каби жиловлаб бўладими? Эҳтиросни қўл сингари тиндирай нечун? Сўзларни маҳбус каби қамоққа солмасман. Ахир, шоир сўзи қуш каби эркин, бемалол парвоз этмасми юракдан-юракка.

Шеърият... Эркин яралмоғинг, эркин яшамоғинг шарт сен менинг қонли юрагимда...

ЎН САККИЗ ЁШЛИГИМ

Ўн саккиз ёшлигим... Энг маҳзун, энг шодон мавсум. У юпун кезган мусофирлик кўчаларида. Тошкент. Себзорнинг Тарновбоши маҳалласи. Боши берк кўчадаги ижара уй. Бургут қаноти янглиғ дарвозани очиб оҳиста, ийманиб кирган, тортиниб чиққан ўн саккиз ёшлигим. Хонадон соҳиби вазмин инсон, отамнинг биродари Асадулла ота паноҳида кечса-да ўн саккиз ёшлигим, оила аъзолари шажарасига кеч ўтқазилган ниҳолдай қисинган, қимтинган турмуши.

Ўн саккиз ёшлигим... Соҳир шеъриятга шайдо юрагим шу ҳовли гулгунчасин севган, ҳар нарсадан уни ортиқ кўрган. Гулгунча қошида энтиккан. Дийдорига узоқ-узоқ кўз тиккан, бедор.

Ўн саккиз ёшлигим... Денгиздай шаҳарнинг "Эски китоблар"и ва барча китоб дўконларин беш бармоғидай номма-ном билган. Китоблар қўлтиқлаган. Пушкин, Некрасов, Лермонтов, Қаҳҳор, Ойбек, Миртемир... Эй, қанча-қанча қўлма-қўл ўқилган нодир китоблар... Овози ва умри етмайди унинг.

Ўн саккиз ёшлигим... Кундуз ишлаган. Оқшом таҳсил олган кечки мактабда. Шўх-шаддод тенкурлари бирла қизларни остонасигача кузатиб қўйган. Тунлар шеър машқ қилган. Абдулла Ориповнинг "Митти юлдуз"и хужрасини чарогон қилган.

Ўн саккиз ёшлигим... Анорзор ҳовлисин қўмсаган. Тупроқ кечган кўчаларин соғинган. Пахта далаларин

изтироб билан эслаган. Соғнчидан анор доналаридай бағри ситилган...

Танасига исмин битган дарахларин соғинган.

Гоҳ сокин, гоҳ саркаш оқувчи ариқларин қўмсаган.

Ўн саккиз ёшлигим... Марҳума онасин қайта-қайта тушида кўриб, кўзларидан ёмғир ёққан, юрагида гумбирлаган момақалди роқ, чақнаган чақмоқ. Янтоқ илдизидай — ўйларида отаси...

Рутубатли тунлар укалари ила тотли сирлашган.

Юлдузлар-ла бўйлашган...

Ўн саккиз ёшлигим...

ЮРАГИМ ДАРСХОНАСИ...

Иброҳим Фафуровга

Китоб жавонимни титкилайман.

Ярқ этган чақиндай кўзимга тўқинар "Гўзалликнинг олмос қирралари". "Унутилмаган боғ" яшнатар юрагим дашт-ёбонларин. Унда Усмон Носир ёниб шеър ўқир.

Китоб жавонимни титкилайман. "Жозиба" оҳангларда шеър ёзур "Она юрт куй-ниси" устоз Миртемир. О, эл шоири мисраларида "Ёнар сўз", "Юрак аланга"...

Китоб жавонимни титкилайман. "Прозанинг шоири (Саид Аҳмад)". "Уфқ" бағридан термилар хушчақчақ, маънос кўприк солур дилга "Лириканинг юраги".

Китоб жавонимни титкилайман. Ўтли кўзларимда "Эл эркинлиги". Ёлғиз Оллоҳимга "Илтижо" айлаб дилимни уйғотар "Ҳаё — халоскор"...

Китоб жавонимни титкилайман. Буюк Достоевский бирла ўз тилимда сўзлашурман, руҳиятим синар чиннидай чил-чил... Ў, Хемингуэй Навоий тилида сўзлади бийрон.

Китоб жавонимни титкилайман. Руҳим денгизда кўпар "Қиёмат". Бошим узра кезар "Чингизхоннинг оқ

булуги". Юрагим дарсхонасига кирар Мопассан, Нозим Ҳикмат. "Азизим". Бахш этар "Сурур". Оҳ, жонимни ачитар ярадай Нитшенинг "Зардушт таваллоси".

Китоб жавонимни титқилайман. Тиллашурман колумбиялик буюк ёзувчи Габриэл Гарсия Маркес билан. Авлиё каби мени юксалтирар осмон сари "Конфуций ҳикматлари"...

Китоб жавонимни титқилайман. "Ям-яшил дарахт" соясида етмиш ёшга тўлган зукко Иброҳим Фафуров. Унинг ям-яшил қўллари тўла китоб. У дунёга боқадиганини ям-яшил. Ям-яшил кўкламдай унинг борлиги.

ЎХШАШЛИК

Куз... Сен сари боряпман.

Қадамларим еллар каби илдамлашар саросар. Заъфарон япроқларинг янглиғ тўкилмоқда менинг ҳам қариган сочларим. Шарқираган сувларинг тиниққан мисол жўшқин туйғуларим тинмоқда.

О, шамолнингдек бағримда увиллар шамол.

Узун-узун ёмғирларингга ўхшаш ёмғирлар ёғилар вужуд-вужудим қаъридан.

Ҳаволаринг каби кун сайин совимоқда ўтли юрагим.

Куз... Сен сари боряпман яқинроқ.

Кечиккан баҳорга ўхшайсан бунча?

Куз... Кечиккан севгига ўхшайсан.

Куз...

ҚИШ РУҲИАТИ

Қиш... Совиди кунлар. Бемор хаёлларидай чўзилди яхлаган тунлар... Қор бутун борлиқни гўё кафанга ўраган. Ҳатто, қора қарғалар хаёлчан ўлтирар қунишиб қарахт. Бир кечада сочи оқарган одамдай оқарган дарахтларнинг ҳувиллар бағри. О, не-не қорақўз қушлар учиб кетган илиқ уммонли ўлкаларга. Бугун ҳувиллар дарахтлар, ҳувиллар теварагим. Ҳувиллар юрагим менинг.

Қиш... Совиди кунлар. Бемор оғриғидай чўзилди яхлаган тунлар...

ҲАЙРОНЛИКДА

Барвақт уйғондим.

Йўл олдим улкан шаҳарга. Кўчалар жимжит.

Ҳувиллар ҲАЯЖОН.

Ҳувиллар ЮРАГИМ.

Темир излар ялтирар совуқ, гўё яланғоч ханжар. Тобутсиз майитдек дарахтлар.

Атрофимда майсалар синиққан — етим боладек. Девқомат биноларнинг кўзлари юмилган, ер ютса парвойи палак!

Мудроқ туядай ошхонага кираман отилиб. Ҳаммаёқ бетартиб, айқаш-уйқаш. Ҳар жой-ҳар жойда шишалар ухлар оғизлари ланг очик.

Сигарет қолдиқлари ётади ҳасратимдай сочиқ.

Тонгги шаҳар кўрпага бурканмай ухлар, чарчаган, толиққан, сочлари тўзғиган фоҳишадай...

ЛАҲЗА...

Ўтаётган лаҳза... Ўтаётган кун... Ўтаётган йил... Жуда узун, жуда қисқа умр. Йил фасллари инсон умрига ўхшайди. Табиат ва инсон бир-бирига уйқаш, бир-бирига уйғун. Шеърят салтанатининг буюк подшоҳи Навоий ҳам инсон умрин тўрт фаслга қислаган.

Мен ушбу сатрларни ёзаётганимда, шундоқ деразам ортида шивалаб ёмғир ёғарди. Мунгайган дарахтларнинг сўнгги заъфарон япроқлари ивиб, қушдай учиб лойга қоришар, қарғалар қағиллаб, қорни қақирарди. Ивиган мусича айвонимда патларин тўзғитиб қуришига интилади. Бу манзара мени оғир ўйлар гирдобига отди.

Кечагина Ўзбекистон қаҳрамони, домла Саид Аҳмад саксон етти ёшида оламдан ўтди. Гарчи, қишнинг илк кунлари бўлса-да, эҳтимол, домланинг умрида қиш аллақачон ўз ҳукмини ўтказиб бўлганди... Балким умр йўлдоши латиф шоира Саида Зунунова оламдан ўтганида адиб умрида ҳам қиш ҳокимликка ўтгандир... Балким сочсоқоли қордай оқарган кезлар унинг дунёсида қиш кезгандир... Балким туйғулари, эҳтирослари тинганида адиб умрида қиш барқарор бўлгандир. Балким...

Деразам ортида ёмғир ёғар эзгин шувалаб.

Тобора тўлиб борар ўксик юрагим. Кўзларимга кириб келар олтмиш икки йил яшаб ўтган устоз Рауф Парфи. Во дариғ, балки шоирни шеър изтиробини қийнаган. Балки уни илҳом париси ҳижрон ўтида ёндирган. Балки, уни сукунат ўз қабристонига дафн этган. Балки, шоирни ўлим соғинчи олиб кетган. Балки...

Мен ушбу сатрларни ёзаётганимда ташқарида ёмғир қорга айланишга шайланар эди. Ўтаётган йил кўзим олдидан бир-бир кино тасмасидай ўтди. Бир нечта шеър қоралабман. Бир қучоқ китоб ўқибман. Таржима дафтаримда япон мумтоз адабиётидан бир қанча шеърлар ўзбекчалаштирибман. Эски шеърларимни қайта-қайта ишлабман. Ҳаммасин жамласам, "Ой япроғи" номи янги шеърини китоб тайёрлабман...

Ўтаётган йил Ялдо кечасидай жуда узун, қиш кунидай жуда қисқа...

ОВОЗИМ КўЛАНКАСИ...

Сен бетобланган кун...

Тоғлар каби оғир ўйлар гирдобига гоҳ харсангдек чўқдим, гоҳ қалқидим пўкак мисоли.

Гулим, овозинг ярадор қуш. Гўё тигланган, хириллар овоз.

Палағда-алағда сўзларни тушуниш оғир.

Эй нафис, гўзал овоз!

Қайдасан?!

Ҳайқирдим! Дунёни солиб ларзага. Денгиздай чайқалдим.

Ёрилмас бошимни тошларга урдим нолон.

Баҳайбат ит тирнади руҳимни. Кулранг туман кўмди очунни.

Дилим дунёсин топтади қора айғир туёқлари. Ўрмалади вужудим аро қорақурт.

Сен бетобланган кун ўлдим, тирилдим бежон, беруҳ. Эй нафис, ифор бўйли овоз, қайдасан?! Дунёни чулғади, менинг-да мажруҳ овозим.

Овозим кўланкасида эзилдим, узоқ эзилдим.

Хосият РУСТАМОВА

Кечагидан Бошқача бу ТОНГ

* * *

Тонг отмоқда!
Жума Тонги —
Ён атрофнинг хушин олган,
Ҳамма нарса бирам Янги —
Фақат Мен — эскидан қолган.

* * *

Қор қалин,
Қийналиб босасан қадам,
Изинг чуқур кетар.
Букилар қаддинг.
Кўмилсам — устимга
Хок тортсанг қордан,
Менга қабр бўлса
Сенинг изларинг.

* * *

Ўз-ўзимга боғланди бу тан,
Баъзан фирёд чекар, дод солар.
Бора-бора йиғиларим ҳам —
Қофияга солиниб борар.

* * *

Фурсат етди,
Тонг отди.
Осмон алмашар либос,
Хушомад қилиб кунга —
Очилар Янги гунча.
Бугун андак тобим йўқ.
Фақат Сендан илтимос —
Тангрим, мени ўлдирма —
Шеърим тугилмагунча.

ENTSCHULDIGUNG*

Келишмай турибди шу сўзга тилим,
Қанча уринмайин,

* Немис тилида "кечиринг" деганидир

Қанча қилмай ёд.
Биргина шу сўзни
Айтмаслик учун —
Хато қилмас эдим умрбод.

* * *

Гумбурлайди тошу тоғ,
Учар кўкнинг лочини.
Титраб кетади ногоҳ —
Милтиқлари овчининг.

* * *

Чизиб бер.
Мен қайси йўлакдан юрай,
Ёки бу дунёдан кетайми буткул.
Бошқа ишинг йўқми,
Уялмай-нетмай,
Мени муҳокама қиласан нукул.

* * *

Ҳилол дарахтларда қолар илиниб,
Ғамгин сукут ичра тонг отар оппоқ.
Озгина ноқулай сезар ўзини —
Шамоллар учириб келтирган япроқ.

* * *

Сен кетгандай —
Бехосдан
Хувиллаб қолади хонам,
Ҳозир бошқача эди —
Бирдан ўзгарди аҳвол.
Сен ахир ўзинг менга,
Яқинсан ўзимдан ҳам —
Бармоқларимни сиқиб
Турган узугим мисол.

ЎТТИЗИНЧИ МАРТ

Ўша кун эсингдами
Эсингдами ўша кун —

Талабалар ётоғи
Айни қизиган палла —
Бизлар кўчага чиқдик —
Ўшанда биринчи кун,
Ҳамма бизга қаради —
Бизга қаради ҳамма.
Баҳор эди — гул эди —
Боғлар боғларди йўлни,
Олиб ташлагим келди,
Сочингга тушган гулни.
О, ўша пайт — ўша пайт —
Қани Сен ўзинг эсла —
Фақат тўғрисини айт,
Ёнимда борардинг-а,
Ёнимда борардинг-а?!

ВНАМГА

Ишонасиз ҳамма нарсага,
Алдаш мумкин Сизни беқасам.
Онажоним, ахир нимага —
Ишонасиз, ўлмайман десам?

* * *

Кунлар узоқ менга
Узоқ йўл тун ҳам,
Мен жуда йироқман —
Кўёш ва ойдан.
Эслаб қололмайсиз
Айтганим билан
Фақат Муҳаббат бор
Мен турган жойда.

* * *

Қор! Қайданам Сенга ургандим,
Кўринишинг фарштадек пок.
Иссиқ қийим, қўлқопу чанғим —
Теграмдаги ҳамма нарса оқ.
Шубҳам бордир бу оқликка ҳам,

Ичкирлик борми бу жонда?
Нега қадам бошичим билан,
Оёқларим келар осмондан.
Мен ўзимни ўнглаганимча,
Йиқитмоқлик қасдидадирсай.
Хайлинда бўлсин!
Бугунча —
Оёқларим остидадирсан.

* * *

Хайрият, юрагим тинчланди бироз,
Худойим, минг шукур, кенгдир караминг.
Фақат, даструмолча бўлмайди қоғоз —
Тили калмага келмас қаламинг.

* * *

Оғзимга жойладим
Яна бир тилни.
Немисча оҳанлар бермоқда товуш.
Фалакка учуриб борар кўнглимни,
Ўттиз икки қанот,
Ўттиз икки қуш.
Мен билан тепта-тенг бормоқда ҳаво,
Юлдузлар тўшалган заминдай теграм.
Мени овуштириб ўтирманг асло —
Бертольд Брехт каби йиғласам.

* * *

Тугаб бораётир кундузнинг умри,
Аста ғира-шира тортмоқда хонам.

Азизим, ваъдангни охириги кунни —
Бугун келсанг келдинг—
Кетамай...

* * *

Қизариб кетгандир кўзим йиғидан,
Қўлимда эзилиб кетгандир киприк.
Бошқа нарсаларни уйлайин, десам,
У ҳамон хаёлда юрибди тирик.
Неча бор юзимни ювар совуқ сув,
Ўзимга келтирар шамол ўртаниб.
Барибир юракдан қараб турар У —
Қовурғаларимга суяниб.

ДУНЁ

Бир нуқтаман.
Кичик бир нуқта —
Мени қайдан олгансан йиғиб.
Наҳот, шундай катта ҳолингда —
Яшайсан кўзимга сиғиб.
Балки мени қилмайсан писанд,
Оҳ чекмайсан йиғи-сиғимдан.
Балки, қанча катта бўлсанг ҳам,
Кичкинасан қорачиғимдан.

* * *

О, бу тонг—
Қандай кун қаришлар мени,
Негадир ичимга сиғмас қувончим.
Азизим, термулиб турибман. Сенинг —
Келмайди уйқудан кўзингни очгинг.

Ишон, кечагидан бошқача бу тонг,
Қара, ёстигинга тушмоқда ёғду.
Жоним, уйғонақол!
Азизим, уйғон —
Уйғонгин. Бизларга аталган тонг бу.
Наҳотки, уйқунни қиймайди кўзинг,
Бахтиёр ухлайсан хаёлга чўмиб.
Кўзингга навбатда турибман.
Бир зум —
Сенинг тушларингга кирмоқчи бўлиб.

* * *

Менимча, айтилиб бўлди ҳамма сўз,
Ундан бошқа сўзлар менга қоронгу.
Мен энди нимага тиксам экан кўз —
Мен нимани энди қилайин орзу?!

Ахир уятмасми, карамли Тангрим,
Ҳар айтган сўзимни қилса мукаррам.
Яхшиси мен энди тура қолай жим,
Билмайман, мен бошқа не сўрашням.

* * *

Юрагимни эзиб ёғаётир қор,
Бунчалар авзойи бузук ҳавонинг.
Уйни йиғштириб қўйдим сўнги бор,
Бунча тўзиб кетган китоб жавонинг.
Сени ҳали-бери бўшатмайди иш,
Бугун ҳам қоласан ярим кечага.
Айтиб қўйганмисан —
Феъли ёмон қиш —
Мени чиқармайди кўчага.

БИРИНЧИ УЧРАШУВ

Дилафрўз РУСТАМОВА

Ўз Бахтингни излагин

ҲИССИЁТ

Ғам бўлса ҳам дунёда,
Ҳис-туйғулар ўлмасин.
Севгин, майли, нафратлан,
Лекин қалбинг сўлмасин.

Ҳиссиётсиз инсондан
Ёвузроқ кас бўлмайди.
Ўтаётган ҳар ондан,
Сира кўнглинг тўлмайди.

Майли кулгин, йиғлагин,
Юрак-бағринг тиглагин.
Лек этма тарки дунё,
Ўз бахтингни излагин.

Майли бедор уйқулар,
Кетсин алам, қайтулар.
Лек ҳаётдан кетмасин,
Яхши ҳислар, туйғулар.

БУВИЖОН

(Болакай тилидан)
Бувим келса уйимиз,
Тўлиб кетар нурларга.
Алишмаймиз уларни,
Олтин-кумуш, дурларга.

Койисалар дадамиз,
Ёнимизни олади.

Бу ҳам камдай, чўнтакка,
Туршак, майиз солади.

Бувижоним, бувижон,
Юзингиз нурга тўлсин.
Соғ бўлингиз ҳар қачон,
Умрингиз чинор бўлсин.

Исломжон ЁҚУБОВ,
филология фанлари номзоди, доцент

УЛУҒВОРЛИК ЧЕЧАКЛАРИ ИФОРИ

Адабиётимиз тараққиётида миллатнинг ўзлигини англашиш ва миллий гурурини мустаҳкамлаш, миллий қадриятларини улуғлашдек улуғ масъулиятни ўз зиммасига олган носирларимиз жуда кўп. Абдулла Қодирий, Абдулҳамид Чўлпон, Ойбек, Одил Ёқубов, Ўткир Ҳошимов, Муҳаммад Али, Хуршид Дўстмуҳаммад, Эркин Аъзам сингари ўнлаб адибларимизнинг асарлари миллат тақдирига қуйинчаклик билан йўғрилгандир. Зеро миллий гурур йўқ жойда миллий маданият тикланмайди, мамлакат шаклланмайди.

Ана шу сафда дадил қалам тебратиб, халқимизнинг адабий-эстетик эҳтиёжини қондиришга интилиб келаётган носирларимиздан бири Асад Дилмурод. У тарихий ҳақиқатларни бадиий талқин қилишга, бадиий насримиз имкониятларини янада кенгайтиришга баракали ҳисса қўшмоқда. Бугунги кунда ўнлаб ҳикоялар, “Шердор”, “Мулк”, “Гирих”, “Интиҳо” қиссалари, “Маҳмуд Торобий”, “Фано даштидаги қуш”, “Паҳлавон Муҳаммад” романлари билан яқинда олтмиш ёшлиқлар сафига қўшилган ёзувчининг асарларида гоҳ тарихий, гоҳ мистик-романтик, гоҳида эса ўткир психологизм руҳи устунлик қилади. Бу эса ижодкор ўз қаламини тинимсиз чарчлаётгани, мудом интилиш ва изланишда эканлигини кўрсатади.

Ёзувчининг «Мулк», «Гирих», «Интиҳо» қиссаларида ҳам маърифат ва жаҳолат ўртасидаги кураш яқин ўтмиш ҳаёти мисолида бадиий-фалсафий таҳлил этилади. Тарихий ўтмиш ва маданий мерос миллий манфаатлар нуқтаи назаридан баҳоланади. Зўравонликнинг ҳар қандай кўриниши жоҳиллик сифатида баҳоланади. “Мулк” қиссаси бадиий тасвирнинг кенглиги, мажозий образларга бойлиги билан диққатни тортади. Носир унда XX аср бошидаги таназзулни қаламга олади. Муҳими, инсон ва унинг эътиқоди, моддий-маънавий бойликлари топталгани, шаъни камситилгани ҳақида миллат зиёлиси ўлароқ, қуйиниб сўзлайди. Кейинги қиссаларида адиб тасвир доирасини янада кенгайтира боради ва бунга муваффақ бўлади. Ижодкорларга яратилган эркинликдан имкон қадар баракали фойдаланади.

Адибнинг “Маҳмуд Торобий” номли илк романига

ҳам руҳий-ижодий тайёргарлик босқичи миллий истиқлолдан анча илгари бошланган эди. Унинг “Яроқдаги битик” ҳикоясидаёқ Маҳмуд Торобийдаги саркардаларга хос барқарорлик ва жасорат туйғуси она қонидан ўтганлиги кўрсатилганди. 1989-1992 йиллар оралигида қарийиб тўрт йиллик ижодий меҳнатлар самараси ўлароқ ёзиб тугалланган роман орадан қарийиб олти йил ўтгач, 1998 йилда чоп этилди.

Тарихий романда Маҳмуд Торобий оддий косибликдан улуғ саркардаликкача кўтарилган, султонлик рутбасига мушарраф бўлган, ҳурриятга ташна инсон образи сифатида кенг кўламда ифода этилди. Маҳмуд Торобий руҳан енгилмайдиган ўктам инсон. У халқ мусибатини шахсий майллардан устун қўя олади. Ёзувчи унинг нафақат жисмоний, балки руҳий қудратини ҳам кўрсата билган. Бундай ҳолни романинг Муҳиддин Камол ва Суйгуна Зебо ишқ-муҳаббати тасвирланган ўринларда ҳам учратамиз. Ёзувчи интим туйғуларни тасвирлашда қаҳрамонлар руҳиятидаги тебранишларга эътибор қаратади. Муҳиддин Камол билан Оловхон Юсуфни, Суйгуна Зебо билан Сузукни зидлантириб тасвирлаш орқали иймон поклиги ва руҳ мусоффолиги ҳақидаги концепциясини тасдиқлайди, таъкидни кучайтиришга эришади.

Китобхон туйғулар оламини ларзага солиб, гоҳ гурур, гоҳ энтиқиш, гоҳида эса ачиниш, изтиробга тушиш ҳисларининг ўрнини алмаштира боради. «Маҳмуд Торобий» тасвирий йўналишидаги фалсафий мушоҳадакорлик, гоъвий концепциясидаги теран ҳаётий умумлашмалар ўқувчи онгида олам ва одам ҳақида теран мулоҳазалар уйғотади, ўша давр руҳини қалбига жойлайди.

Бундай зоҳир ва ботиндаги тўқнашувлар тасвири кейинчалик «Паҳлавон Муҳаммад» романида янада кенгроқ ифодасини топади, Асад Дилмурод ижодий услуби сайқаллашади. Қаҳрамонни маънавий-руҳий покланиш йўлларида олиб ўтиш орқали камолотга етаклашда ёзувчи унинг иймон-эътиқодига алоҳида диққат қаратади. БУТУН ОДАМлардан маънавий-руҳий мадад олиб, озодлик сари талпинган қаҳрамон ўзининг жаҳолатга қарши курашмоқ, маслағига сафдошларини

ҳам ишонтира олади. Илло, «Маҳмуд Торобий» романи марказида жаҳолат ва ёвузлик, хиёнат ва қабоҳатнинг инкори орқали эътиқод бутлиги, иймон мусаффолиги, эрк соғинчи, юртга садоқат сингари ардоқли туйғуларни улуғлаш туради.

Адиб Маҳмуд Торобийни идеаллаштирмайди. Бутун умри даҳшатли йўқотишлар ичида кечган саркарданинг дард-аламлари, изтироблари ҳаққоний тасвирланади. У муқаррар фожиасини англаган ҳолда катта мақсадлар йўлида муҳорабага киргани билан улугворлик касб этса, атрофини қуршаганларнинг руҳий оламини билиб улгурмаганлиги жиҳатидан ожизлигини ҳам намоён этадики, у адабий қаҳрамонгина эмас, жонли одам сифатида қабул қилинади.

Асад Дилмурод ижодкор масъулияти ва бурчини чуқур англайдиган, иймон ва эътиқодга таяниб қалам тебратадиган ёзувчилар сирасига киради. Шу боис ҳам у романда кечмиш билан ҳолисона муносабатга кириша олади.

Адиб тарихни бўяб-бежашни унга нисбатан хиёнат, ажодлар устидан ноҳақ ҳукм чиқаришни гуноҳ деб билади. У тарих ва тарихий сиймолар билан руҳан ёнма-ён яшайди, улар қалб нолаларини тинглайди, туяди. Эзгуликнинг ҳар бир қаричи кураш ва интилишлардан иборатлигини тушунади. Шунинг учун ҳам бош қаҳрамон шахсидаги баҳодирлик фазилатларини унинг қалбида илдиз отган иймон-эътиқод омили – маънавий-руҳий қудрат билан боғлаб ёрқин ифодалай олади.

Албатта, романда кўзғолон мағлубиятга учрайди-гина эмас, курашчилар ўз саркардаларини асраб қола олмайдилар ҳам. Таассуфки, у душман илгида эмас, балки ўз қавмидан чиққан калтабин ва жоҳил кимса тифидан жон таслим қилади. Қаттол нафси зулматга етаклаган Оловхон Юсуф Чигатойнинг қўлида қўғирчоққа айланади. Зафар ва мағлубият, улугворлик ва адашув, меҳр ва нафрат сингари туйғулар контрастлиги, бир-бири билан ўрин алмашинуви, вақт аталмиш улуг ҳакам зарбаларини писанд қилмай, ёзувчи хотирасида жонланади, турли ракурслардан туриб кузатилади. Китобхон дилида инсоний туйғулар уйғотишга эришилади.

Асад Дилмурод услубий изланишларини янада теранлаштиришга интилар экан, «Фано даштидаги куш» романида жаҳон романчилиги тажрибаларини ўзлаштиришга, уларни Шарқ адабиёти, хусусан, Навоийнинг «Лисонут тайр» асари, Жалолиддин Румийнинг «Ичиндаги ичиндадур» рисоалари билан пайвасталашга, фикр ифодасида тимсолларга таяниб иш кўриш, мажозлар тилида сўзлашга ҳам ҳаракат қилди. Реалистик роман доирасида мистик романтизм услубини дадил қўлади. Инсон руҳиятининг икки олам ўртасидаги талпинишларини, нафс комида ўз-ўзида адашган, алданган ва аслига қайтишга интилаётган кимса изтиробларини қаламга олди. Худбинлик, хиёнат, қабоҳат, журъатсизликни қоралади. Эътиқод бутлиги, ирода мустаҳкамлигини улуғлар экан, тарихий шажаралар билан пайвасталик, кўнгил тилаги йўлидаги фидоийлик, болаликка хос покликни асраш, Яратгани таниш, деган фикрни руҳият манзаралари орқали ифодалади.

Ёвуз ниятли кимсалар томонидан ўтмишидан жудо қилинган, болалиги ўғирланган, ўй-мушоҳададан маҳрум этилиб, жаҳолат комига ташланган, ақидапарастлик гирдобиди маънавий инқирозга гирифторм қилинган Саидбек Умар ўз-ўзини тафтиш этади. У Ёдгор валий кўмагида – воситали таъсир остида ўнланади.

Ҳар бир босган қадамида иштиёқ ва ғайрат намоён, дилида “Қуръони Карим” жо бўлган Ёдгор валий Саидбек Умарни ҳидоят сари бошлайди, кўнгил иқлимга олиб киради. Натижада, Саидбек дилида азалдан мавжуд, аммо ғубор босган майллар уйғонади. Унда қутлуг она тупроқ, илоҳий шафоат ва саодатдан яралган ўн саккиз минг оламини таниш, Яратганининг қудрати олдида итоаткорлик пайдо бўлади. Дилига тушган илоҳий нур тажаллийси унинг шуурини ҳам уйғотади, тасаввурини ёриштиради. Шу боис ҳам у роман воқеалари кечаётган давр – яқин ўтмишда туриб олис мозий ва келажакни ўз кўнглида бирлаштира олади.

Кўнгил кўчасида адашган Саидбек ўтмишнинг улугвор хотираларига қайтиб, ота-боболар меросидан дилига таскин, руҳига қаноат, қалбига ҳайрату сурур туяди. У мозий сабоғи орқали ўзида теран бир қатъият уйғонганлигини англайди. Натижада, унинг қаршисида бир пайтлар шафқатсиз тақдир ҳукми ила ёпилган қопқалар қайта очила боради. Хотираларида еса ўз болалиги – “Бўзтой” қиёфасида жонланади. Сахий ва холис ҳомий “Энабоши Кўкбўри” кўнглига шиддат ва шижоат бағишлайди. Алал оқибат, унинг қалбида эртадан умидворлик туйғулари куртак ёзади.

Бошқачароқ айтганда, роман қаҳрамони Аллоҳни ҳабиб – дўст тутиб, азиз ажодлар руҳидан мадад олиб, билиб-билмай қилган гуноҳларига тавба қилади – қалби эрийди. Саидбек болалигини ўғирлаган, умр йўлини нотўғри ўзанга солган нокаслар билан алоқасини буткул узишга аҳд қилади. Хиёнат сахросидан қайтиш орқали икки дунё саодатига нозил бўлмоқдан умидланади. Кўнгил иқлимига теранроқ кирган сари у қалб ардоғидаги азиз бисотларини йўқотганлигини англай боради, афсуснадомат чекади. Эндиликда нафақат ўзи, балки олам ва одам тақдири хусусида қайғура бошлаган Саидбек эзгу ниятлари рўёби учун мурувват сўраб Тангрига ёлборади. Яратганга шукрона билдириб, гуноҳларига истиғфор айлаган қаҳрамон бутун борлигида илоҳий бир куч, шижоат пайдо бўлгани, истиқболи нурафшон кўрина бошлаганлигини илғайди.

У хаёлан ўз тасаввураридаги кечмиши “Бўзтой” ва инсониятнинг эртаси “Чақалоқ”қа интиқ ҳолда яшайди.

Хаёлидаги ҳабиби – “Ҳабиба” (Моҳина), “Бўзтой” ва “Чақалоқ”қа кўнглини ёради. Холис ният билан “тирилиб” келган Бўзтойга ҳам, “умр йўлдоши” Моҳинага ҳам, Чақалоққа ҳам фақат рост сўзлайди. Зеро унинг қалби ўзида ўлмоқ, яъни поклик билан қайта тугилмоқни тилайди. Бу борада у шайх Ёдгор валийдан андоза олади. Ўз кўнглига яқинлашиб, бу бепоён иқлимни забт этган сари қаршисида саодат эшиклари очилаётганлигини кўради, ҳис этади. Олдинлари туйилмаган осудалик ва сурур кўнглига далда беради. Худбинона интилишларидан йироқлашган сари кўнгил кўзи кенгроқ очила боради. Қодир Аллоҳ ҳимоятида карахтлик ғурбатидан қутулиб, иймон ва инсоф кишисига айлана боради.

Тасаввур ва хотиралар олами билан реал дунё воқеа-ҳодисаларининг қоришиқлиги китобхондан бирмунча фикрий мушоҳадакорликни, мажозий образлар моҳиятини англаш йўлида ижодий зўриқишни талаб қилади.

«Фано даштидаги куш» романи руҳий олам ҳақида, аниқроқ айтганда, руҳий-маънавий тобеликдан келиб чиқувчи, жаҳолат, манқуртлик – ЁРТИЛИК фалсафасининг инкори ва БУТУНЛИК ҳақида битилган асардир.

2006 йилда Асад Дилмуроднинг «Паҳлавон Муҳаммад» романи китобхонлар қўлига тегди. Асарда Навоийдек улуг шахс фаолияти ва ижодининг йўналишида, тараққиёти ва такомилида муҳим рол ўйнаган Паҳлавон Муҳаммад Абусаид сиймоси ўз ифодасини топган. Адиб унинг ҳаётини халқ ва ватан манфаатлари учун фидоийлик намунаси, поэтик ижодини эса эзгулик гоъларининг ифодаси сифатида маънавий-маърифий ва ирфоний мазмунда ёритади. Инсон ва ҳаёт фалсафаси ҳақидаги теран фикр-қарашларини илгари суради. Таъкидлаш керакки, Навоийнинг «Ҳолоти Паҳлавон Муҳаммад» мемуар-биографик асари, «Мажолис-ун нафоис» тазкирасининг тўртинчи фасли, «Вақфия» нинг айрим ўринлари, даҳо шоирнинг Паҳлавон Муҳаммад вафотидан кейин ёзган «Соқийнома»си, Зайниддин Восифийнинг «Бадоеъ ул вақоеъ» асарини инobatга олмаганда, бизнинг адабиётимизда бу сиймо ҳақидаги қайд ва бадиий талқинлар учрамайди.

Миллий истиқлол даврига келибгина бу мавзуга мурожаат қилиниши бизнингча биринчидан, мафкуравий сиёсатимизнинг ижод аҳлида тамомила янгича кайфият туғдиргани; тарихга, тарихий шахслар оламини англашга бўлган ижтимоий муносабат маънавий-эстетик моҳият касб эта бошлагани билан боғлиқдир. Иккинчидан, ёзувчи ижтимоий эстетик идеали ва бадиий нияти тадрижий равишда уни қадимий қадриятларимизга қайтишга, тарихий воқелик ва инсон шахсини Шарқона услубда янгича идрок ва талқин этишга олиб келди. Шахс ва муҳит муносабатларини тарихан илгаш, тарихийлик ва замонавийликни уйғунлаштиришда адиб тарихий шахс концепциясига таянади. Муҳим ижтимоий сиёсий, маънавий-ахлоқий муаммоларга эстетик муносабат билдиради. Қаҳрамон шахсиятига хос туйғу ва кечинмалар, фаолиятини қувватлантирган руҳий омилларни ифода этади.

Асарда реалистик услуб етакчилик қилса-да, романтик-фантастик бўёқлар эпик баён таъсирчанлигини янада орттиришга ёрдам беради. Жумладан, Иброҳим Бекпўлат: «ҳинд қоплони», «филдай бақувват барзанги» сифатида таърифланади. Аҳмад Пирий: «депинса ер ўйилгудек силкинар, наъра тортса ҳаво тебранар эди» қабилида гротеск усулида берилди. Али Рустой: «дев сувратли, ёсуман сийратли» бўлиб, рақибига қарши «лалми дўқ уради». У: «истасам, ерни елкалашга қодирман», дейди. Паҳлавон Муҳаммад силтанганида «мовут камзули чоки яғрини тарафидан тириллаб сўкилади». Дарвеш Муҳаммаднинг «ўмровлари қоядек чўнг, ҳар елкаси бир одам сигадигандай кенг, пайлари таранг, мушаклари сандонда пешланган каби бўртиқ», Муҳаммад Молоний рақиб рўпарасида қад ростлаганида «гўё ҳам бўйига, ҳам энига ўсади». «Одам сувратидаги дев»нинг бир тепиб баҳайбат фил Манглусни қулатиши, ўзини қўйиб юборганида гўё «мушаклари ўйноқлаб, бўйин томирлари ўқлогдек бўртиб, кўзлари косасидан ирғиб чиққудай» бўлиши ҳолатлари бир томондан майдонда масиққан паҳлавонлар жунунини, иккинчи жиҳатдан маънавий ва руҳий қудратнинг оний лаҳзалардаги бирикувини,

учинчидан эса ор талашган паҳлавонлар маънавий қиёфасини кўрсатишга хизмат қилади. Рақиб даҳшати ва ваҳимасига қарши турган куч-қудрат, мардлик ва жасорат кучини ифодалашга ва маълум даражада ҳажвий-юмористик қиёфалар чизишга хизмат қилади. Бундай тасвирлар романга анъанавий эпосга хос эпик қўламдорлик, бадиий шартлилик, идеаллаштириш, муболага ва гротеск, ижодий тўқима каби кўплаб хусусиятлар сингдирилганлигини кўрсатади. «Паҳлавон Муҳаммад»да бош қаҳрамон сиймоси талқини орқали донишманд аллома гоъларининг инсонпарварлик моҳияти кўрсатилган, муаллифнинг унга кечинмадошлик туйғулари ифодаланган. У файласуф алломагина эмас, элдошларининг ҳомийси тимсолида талқин қилинади. Адиб Паҳлавон Муҳаммаднинг руҳоний портретини чизишга, паҳлавон-валий характерининг илоҳийлик қиррасини ёритишга интилади. Бошқачароқ айтганда, романдаги зиддиятлар нафақат шахс ва жамият, эзгулик ва ёвузлик, балки иймон ва нафс ўртасида ҳам кечади. Адиб жисмоний кучлар тўқнашувини давр руҳидан ажратмайди, ички коллизия фонида экс эттиради. Паҳлавон Муҳаммад шахсиятидаги эркак интилиш, сўфийлик, баланд инсоний гурурдан келувчи андак кибр, қатъият, ишонч, юксак руҳоний улугворлик, йиғиқлик, алломалик, ошиқлик, оддийлик, чапанилик ҳазилкашлик каби вазият талаби билан ўзгариб турувчи руҳий ҳолатлар унинг ижтимоий фаолиятидаги инсонпарварлик ва ватанпарварлик фазилатлари билан табиий уйғунликда жонли манзаралар орқали маҳорат билан тасвирланади.

Ёзувчининг ўзига хослиги қаҳрамон ижтимоий мавқеини унинг маънавий-руҳий олами бадиий манзаралари тасвирлари орқали ифодалашда, кўнгил кишининг ички руҳий кучини кези келганда сабот билан жиловлай олиши, вазият талаби билан уни жисмоний қудратга айлантира билиши, ҳар бир қаҳрамоннинг ўз маънавий-руҳий ўлчамлари борлигини ифодалашда ҳам намоён бўлади. Асад Дилмурод тарихий воқеликни бадиий англаш ва қайта яратишда янгича тафаккур нуқтаи назаридан ёндошади ва ўтмиш мафкураси исломий эътиқоди туфайли узоқ йиллар қаламга олишга йўл қўймаган сиймонинг ботиний ҳамда зоҳирий сиймосини тасвирлайди. Натижада, дунёвий ва реалистик йўналиш доирасини илоҳийлик мотиви ҳамда романтик руҳ ҳисобига бойитади. Романчилигимизда мавжуд бўшлиқни тўлдиришга муваффақ бўлади.

Умуман айтганда, Асад Дилмурод яратган Мулла Абдужаббор, Муҳаммад Аваз, Назокатбону, Моҳбону («Шердор»); усталар сулоласи Жамшиддин, Шамсиддин, Файбиддин («Гирях»); Аъзамхон эшон, Шамсиддин Маҳбубий, Маҳмуд Торобий, Сабуха, Муҳиддин Камол, Суйғуна Зебо («Маҳмуд Торобий»); Ёдгор валий, Саидбек, Моҳина, Ҳазора момо, Эна Кўкбўри, Чақалоқ («Фано даштидаги куш»); беғараз ва БАЛАНД инсонлар: Алишер Навоий, Ҳусайн Бойқаро, Ҳасан Ардашер, Паҳлавон Муҳаммад, Дарвеш Муҳаммад («Паҳлавон Муҳаммад») сингари образларга хос фазилатлар, улар руҳиятидаги гўзал хислатлар китобхонни мафтун эта олади.

Ҳасан КАРВОҢЛИ

Шамолларда мавъжланар майса

Мендан аразлаган шу телефон ҳам,
Саволлар сўрасам сақлайди сукут,
Шунда борлигини билдирар бир ғам
Қолган ҳамма ғамни айлантиб унут.

Хонага сиғмайман — очилар дарча,
Ҳавоям тўлдирмас дилда камимни.
Тоқатим қилиб парчаю парча
Соат санайверар соғинчларимни.

Кўчага чиқаман шошиб, етар, бас,
Ёнимда тўхтайдди таниш трамвай.
Мени олиб жўнар чиқармасдан сас,
Ҳол сўрмай, индамай, худди укамдай.

Узоқ йўл юраман, сўнади шаштим,
Куйдираман яна куйган юракни.
Йўл юрдим, изладим, минг бекат ошдим
Билолмай уйингга яқин бекатни.

Кун бўйи кезаман шаҳарни сарсон,
Ортимда бекатлар, узун-узун из...
То ҳануз дилимда бир савол армон:
Қаерда яшайсан, юракдаги қиз?

* * *
Гулга айлан, гулга айлангил,
Баҳорларнинг келсин ҳаваси.
Муҳаббатнинг оташларидай
Куйдирғувчи бўлсин нафасинг.

Шаббода оҳ урсин пойингда
Кипригига ёшлар илиниб.
Ҳазин-ҳазин қўшиқларида
Севганлиги турсин билиниб.

Ҳатто кўкда ой-у юлдузнинг
Кўзларида ҳайрат акс этсин.
Жамолингни бир кўриб қуёш
Нурларида соғинч рақс этсин.

Узлигини унутиб хуришд
Термулсин-да қолсин бошингда.
Гулга айлан, гулга айлангил,
Мен ҳам гулга айланай шунда.

* * *
Дарахтлар ям-яшил, майсалар яшил,
Орзулар оқ рангда, осмон зангори.

Бўй етган қизлардай шўх қиқирлашиб,
Ҳусн талашади апрел тонглари.

Булоқдан чорбоққа шошар шалола
Бир йиллик соғинчдай ўзни унутиб.
Акаси сайрга опчиққан бола —
Шаббодани сира бўлмайди тутиб.

Гўё ғам-аламни кўрмаган дунё,
Ҳечам тугамайди қушларнинг назми.
Дунёнинг бир чети — шу чорбоғ аро
Тобора авжланар баҳорнинг базми.

Бир уйча. Кўзи тўрт бўлган дераза.
Дераза ортида тувакда бир гул.
Биров ундан ҳолинг не деб сўрамас,
Тўкилиб боради юраги чил-чил...

Ҳасан КАРВОҢЛИ

Қизгалдоққа қўшилгим келди

Балки бу энг сўнги сафардир
Бойчечак пардасин тортган тонг
Ғамсизлик тўлдирди дилимни.

Қизгалдоқ ҳаёлим уфқи йўқ
Паришон ёришган чехрасиз
Сарғайиб ётибди кўкалам.

Илдизсиз шамолнинг кўнгли бўш
Сийналаб ўтади даштларни
Хотирим соғинчи соқиндир.

Энасин энтикиб эмгандай
Йўрғакда ётади юрак гўл
Кун тугиб, тун ютган паллалар.

Хотирим соғинчи соқиндир
Сийналаб ўтади даштларни
Илдизсиз шамолнинг кўнгли бўш.

Сарғайиб ётибди кўкалам
Паришон ёришган чехрасиз
Қизгалдоқ ҳаёлим уфқи йўқ.

Ғамсизлик тўлдирди дилимни
Бойчечак пардасин тортган тонг
Балки бу энг сўнги сафардир.

ҚИЗГАЛДОҚ

Қизгалдоққа элангим келди,
Улиб қолса бўлади сенсиз.
Самарқанда қизгалдоқлар кўп.

Ху-ув узоқда, Қарши йўлида
Шундоққина тоғ этагида
Қизгалдоқлар ичида бир қиз.

Вақти йўқдир мени эслашга
Маъсум қизгалдоқлар ичида
Кўзларида Ҳайрат суварати.

Қизгалдоққа кўмилгим келди,
Ҳайратингга чўмилгим келди,
Қизгалдоққа айланган гўзал!

* * *
Намоздигар тўрвасин ёйди
Том устидан учди саратон
Қушлар қараб қолди Мағрибга.

Пахта гули лабини сўриб
Асалари қайтди изига
Йўқ кўчага кўнди ҳаяжон.

Укасини ияртиб ўтди
Мен соғинган томонга қараб
Ўттиз бирга кирган тошотар.

Янтоқ гули димоққа урди
Тошиб кетди томиримда ҳаёт
Ҳаёлимга сиғмади соғинч.

Башорат ОМОНОВА

Ҳикоя

Йўл ёқасида поезд ўтишини кутиб турган Талъат ногаҳон ҳамроҳини туртди:

— Анавини қара!

Иккиси шиддат билан учиб бораётган поезддан пастга сакраган одам қорасини кўриб қолишди.

— Кетдик.

Улар етиб борганларида ерда аёл киши юзтубан ётарди.

— Фонарни ёқ.

Талъат аёлнинг бошини кўтарди. Ёшгина жувон кўзларини аранг очди.

— Менга қаранг, тузукмисиз, юра оласизми?

Аёл секин ўрнидан турди ва эркакларга хўмрайиб қаради.

— Нега поезддан сакрадингиз, эсингиз жойидами ўзи?

— Ёмон одамлар бор экан.

Аёлнинг шу сўзлари алланималарни ойдинлаштиргандек бўлди. Талъат бироз хомуш туриб аёлга қаттиқроқ гапириб юборди:

— Нима, пастда фақат яхши одамлар бор деб ўйлов-мидингиз?

Носир шеригига саволомуз боқди:

— Нима қиламиз?

— Юринг, кетдик.

Талъат жувоннинг сумкасини кўлига олди. Унинг аниқ бир қарорга келгани шундоқ билиниб турарди.

— Уйингга олиб кетмоқчимисан? — ҳайрон бўлиб сўради Носир.

— Шундай аҳволда ташлаб кетмаймиз-ку, сал ўзига келиб олсин, кейин йўлига кетар.

Улар машина тўхтатишди.

— Мен йўлда тушиб қоламан, оғайни, — норози оҳангда деди Носир.

— Бўпти, эртага кўришамиз.

Дарвозадан ихчамгина ҳовлига киришди. Ҳаммаёқ

жим-жит эди. Ҳовлидаги чироқни ёққан эркак жувонни бир хонага етаклаб кирди.

— Ана каравот, у ёқда ванна. Ювиниб олишингиз мумкин, ҳамма ёғингиз чанг бўлиб кетибди. Ҳозир шу ерга чой-пой олиб келаман. Кейин дам олинг, қолган гапларни эртага гаплашармиз.

Аёл ювиниб чиққанда стол устида қайноқ чой, юмшоқ нон, ликопчаларда узум, колбаса бор эди. Руҳи тиниқлашган аёл ҳузур билан чой ичди. Сўнг деразадан ҳовлига кўз югуртирди. Ҳаммаёқ жим-жит. Аёл аста бориб хона эшигини ичкаридан қулфлаб олгач, қайтиб келиб дастурхонни йиғиштирди ва чироқни ўчириб, каравотга чўзилди.

Уйқуси келмаётган аёлнинг кўз олдида яқинда рўй берган воқеалар гавдаланди.

— ...Ойижон, қочинг, дадам келяптилар, роса ичганлар!

Қизчасининг ваҳм тўла кўзларига боққан аёл иложи борица хотиржам оҳангда сўради:

— Ичиб келса нима қипти? Ўтираверамиз.

— Қочинг, ҳозир сизни яна роса калтаклайдилар, эсингиздан чиқиб кетдимми? — энди ўғилчаси ваҳима билан гапирди.

Аёл қимир этмай, айвон устунига сўянганча қотиб турарди. Болалар эса зумда аллақарларга яшириниб олдилар.

Шу пайт жим-жит ҳовлига гандираклаган кўйи эр кириб келди. Унинг уст-боши чанг, кўзлари олайган, алланималар деб тинмай сўқинарди. Эр хотини ёнига келиб чақчайди:

— Болалар қани?

— Сизнинг ичиб келишингизни билиб қайларгадир қочиб кетди бечоралар. Сизга шу керакмиди? Улар бу кетишда ҳадемай асаб касалига учраши ҳеч гапмас.

— Ўв, донишманд, сен нега қочмадинг, ё менга ақл ўргатишга қолдингми? Агар билсанг, менга ақл ўргатадиган ҳали онасидан тугилмаган!

— Мен ақл ўргатаётганим йўқ, борини айтяпман.

Аёл унинг сўзларидан ҳеч нарсани тушунмагандек ўзини хотиржам тутар, бу эса эрнинг баттар жазавасини кўзгатаётган эди.

— Борини? — эри уни энди ҳар галгидек турткилай бошлади. — Бақрайтирма кўзингни!

— Ўзи қарашим шундай.

— Мана бўлмаса!

Аёл эрининг кўтарилган муштини тутиб қолди ва куч билан нари итариб юборди. Эри чалқанча йиқилди.

Шу пайт ҳовлига девор-дармиён қўшнилари Зоҳид амаки кириб келди.

— Эй, ҳайф сенга-ей! Тур ўрнингдан, бориб ухла! Эссиз сенга болалар, эссиз сенга хотин, эссиз сенга эркак деган ном. Кунда аҳвол шу, қачон кўзинг очилади, номард, эркалик ҳам эви билан-да. Ўз оилангни ўзгаларга шарманда қилиб нимага эришасан, касофат! Ҳе шу ичкиликни ўйлаб чиқарганининг энасини... Бор, келин, сен болаларингни чақир, кириб ётинглар, кайфи тарқагунча бунга биз қараб турамыз энди.

Зоҳид амаки ортидан келган ўғлига ўтирилди: — Шавкат, совуқ сув опке, юзига сеп бу номарднинг, сал ўзига келсин. Қайси пасткаш улфатлари ичиради буни ҳар куни...

Яширинган жойларидан бўйнилари эгиб, айбдорона келган болаларига қараб аёл ўзига келди.

— Бор, қизим, укаларингни олиб кириб ётқиз.

— Сиз-чи, ойи?

— Мен нарсаларимни йиғиштираман. Кетаман.

— Кетинг, майли, ойи. Бу аҳволда дадам бир куни сизни ўлдириб қўяди. Қаёққа бормоқчисиз?

— Билмадим, қизим, қариндошларимизнинг ҳам жонига тегиб кетганмиз. Ҳеч қайсинисининг бизга кўзи учиб турмагандир.

Аёл нарсаларини сумкага жойлаб бўлгач, қизига яқинлашди.

— Ҳайр, қизим, укаларингни эҳтиёт қил.

— Ойи, кетманг, — ёлворди қизи. — Яна олдингидек қариндошларимизни тўплаймиз, уларга ялинамиз. Балки улар дадамини...

— Йўқ, фойдаси йўқ. Яхши иш топишим билан сизларни олиб кетаман.

— Ойижон, мени опкетинг, бир ўзингиз қийналасиз. Укаларимга синглим қарай олади-ку.

— Йўқ. Уйсиз-жойсиз, яна ишсиз сени кўчада етаклаб юриш тентаклик. Энди бор, укаларингга қара, бор деяпман.

Аёл шундай дея йиғлай-йиғлай зулматли тун бағрига сингиб кетди.

Аёл шу алфозда катта йўлга чиқди ва дуч келган машинага қўл кўтарди. Оқ "Нексия" унинг ёнига оҳиста келиб тўхтади. Кексароқ ёшдаги ҳайдовчи энгашиб сўради:

— Қаёққа борасиз, синглим?

— Шаҳарга, вокзалга.

— Ўтиринг, ўша томон кетаётувдим.

Машина юрганидан сўнг ҳайдовчи савол берди:

— Бир ўзингиз йўлга чиқибсизми кеч қоронғусида?

— Шунақа бўп қолди.

— Кўзларингизда ёш...

— ...

Аёлнинг гаплашишга ҳуши йўқлигини сезган ҳайдовчи жим бўлди.

Машина бир пасда вокзалга етиб келди.

— Мана пул. Раҳмат сизга, — деди аёл.

— Тўхтанг, бу пул сизга. Узоқ йўл кетаётган экансиз, ўзингизга ишлатинг. Чин кўнглимдан айтяпман, синглим, ишонинг...

Ҳайдовчи аёлнинг сумкасини кўтаришиб вокзал эшигигача келди.

Аёл яқин бир дугонаси яшайдиган шаҳарга чипта олди. Сўнг поездга чиқиб, кўрсатилган жойга бориб ўтирди.

Поезд секин кўзгалди. Жувон маъюс нигоҳларини поезд ойналарига қаратди. Анча юришгач, поезд Самарқанддан ўганида вагонга бир тўда одамлар кириб келишди. Уларнинг кайфи жуда тарақ эди. Аксига олиб аёлнинг ёнидаги ҳамроҳлари йўл-йўлакай тушиб қолишганди. Йўловчиларни бошлаб келган проводник:

— Истаган жойларингизга ўтириб олаверинглар, — деганча тўғрига ўтиб кетди.

— Мен мана бу жойга ётаман, — эллик ёшлар чамаси мўйловли, қориндор одам аёл рўпарасига келиб олди, сўнг унга қараб деди: — Ёлғиз экансиз, бирга кетамиз, азизим, танишамиз, у-бу тамадди қиламиз. Ҳар қалай сизни зериктирмаймиз.

— Жойингизда ўтиринг, — йўловчини жеркиб берди аёл.

— Нега энди?

— Нега эмиш? Бунақа гаплар сизга ярашмайди, ёшингизга яраша муомала қилинг.

— Вой-бў, ёшингга қараб гапир эмиш! Менга нима кипти? Ўзинг ўн саккиз яшар қизмидингки, ноз қиласан! Ундан кўра жон де биздек ҳамроҳлар чиққанига!

— Кетинг олдимдан! — аёл баҳона қидиришга тушди. — Мен касалман.

— Ўзим даволайман, любой доридан бор менда. Ундан кейин, жонидан, менинг қўлларим теккан жойинг шубҳасиз тузалади. Мана кўрасан, биотоким бор. Ишонмасанг, ҳозир синаб кўрамиз.

— Қўйвор, пианиста! — аёл уни бор кучи билан итарворди, сўнг безовталаниб атрофга аланглади: — Кондукторни чақиринглар, бу пианистани тартибга келтирсин.

Эркак эса баттар суюларди:

— Нима десанг деявер, лекин нозинг ҳам, аччиғинг чиқиши ҳам ўзингга жуда ярашаркан. Шунақа аёллар жон-дилим. Улар билан олишиб мазза қилиб яйрайсан киши. Бироқ ҳозир ҳеч хомтама бўлма, ҳеч ким ёрдамга келмайди, ундан кўра ўзимдан қолма. Аммо-лекин омадинг бор экан.

Атрофдагилар, яъни унинг олти-етти шериги бу тайёр томошадан роҳатланиб кулишарди.

Аёл йўлини тўсган эркакни бор кучи билан итариб ташлади-да, сумкасини бағрига босганча купедан отилиб чиқиб, тамбурга чопди. Кейин орқасидан чайқалиб келаётган икки эркакни ҳайратга солганча пастга сакради...

Бу воқеаларни жувон эртаси куни эрталабки чой устида ўзига саволомуз боқиб турган Талъатга мухтасар тарзда ҳикоя қилиб берди.

— Шунақа денг, — ўйланиб қолди Талъат. — Энди нима қилмоқчисиз?

— Шу шаҳарда бир дугонам яшайди, уни излаб топмоқчиман, кейин ишга кирарман.

— Адреси борми?

— Ҳа.

— Қани, кўрай-чи.

Аёл узатган парча қоғозни кўздан кечираркан, Талъат деди:

— Бўлди, у жойларни биламан.

— Сиздан канчалар миннатдор эканлигимни билсайдингиз! Худонинг ўзи етказди менга сизни.

— Бу оддий одамгарчилик-ку. Нима қилиб яшаб юрибмиз одам бўлиб бир-биримизнинг кунимизга ярамасак. Ҳали ишингиз юришиб кетади, кўнглим сезиб турибди.

* * *

Улар эртаси айтилган манзилни излаб топдилар. Бироқ эшикни очган хотин тўнғиллади:

— Гуллолами? Ҳа, танийман, бироқ икки hafta бўлди, уйни сотиб кўчиб кетди.

— Кўчиб кетишди? — бирдан беҳолланиб сўради жувон. — Қаёққа?

— Афсуски, билмайман.

Талъат бу хабардан бутунлай карахт аҳволга тушган Сабина ёнига яқинлашиб, унинг қўлидан тугунни олди.

— Юринг. Хафа бўлманг. Бирон-бир яхши ижара уй топгунча меникида яшаб тураверасиз.

Улар яна биргаликда уйга қайтишди.

* * *

...Сабина иш излай-излай чарчаб-ҳориб қайтганида Талъат одатдагидек папиросни бурқситганича дарвоза ёнидаги тахтадан қилинган каравотга ўтирарди. Умрининг деярли ўн йилини ана шу ҳовлида танҳоликда ўтказётган бу одамни ҳеч ким тушунолмасди. Айниқса хотини ўлимидан сўнг Талъат бутунлай ўз қобиғига ўралиб олган.

— Келдингизми, Сабина. Ошхонада у-бу нарса бор, еб олинг.

— Раҳмат. Худо хоҳласа, ҳадемай ишга кирсам, ойлик оламан, кейин...

— Албатта, — деди Талъат папиросни оёқлари билан эзгилаганча. — Биласизми, менинг ён қўшнилари эр-хотин шоирлар, жуда кўп шеърлар ёзишган, телевизордаям кўрсатишди. Бугун бир ош баҳона шеърхонлик қиламиз, майлими?

— Ростданми? — Сабинанинг кўзлари порлаб кетди. Катта шоирлар билан у ҳеч қачон бир дастурхон атрофида ўтирмаганди.

— Унда мен бир бозор қилиб келай.

Кечқурун Сабина чиройли қилиб дастурхон безади.

Кеча, дарҳақиқат, жуда кўнгилли ўтди. Эр-хотин шоирлар очиққина одамлар экан. Шеърхонлик ва оддий одамларнинг беғараз ҳазилларидан буткул кўнгли ёришган Сабина беҳад хурсанд эди.

Меҳмонларни кузатиб қайтгач, Талъат оғир қадамлар билан ўз хонаси томон юрди. Кўпинча эшиги қулфлоглиқ бу хонада хотинига тегишли нарсалар турарди. Хона деворида эса унинг портрети. Суратга алам билан тикиларкан, Талъат изтироб ва армон билан хотинини эслади. Ушанда шошиб онасиникига кетаётган хотинини тез келаётган машина уриб юборган... Кечагидек хотирасида қолган бу воқеа ёдига тушиб инграб юборган Талъат қуруқ полга гужанак бўлиб ётиб қолди.

* * *

— Қаёққа?

— Иш излаяпман-ку.

— Омадингизни берсин. Аммо айтиб қўй, ҳуда-беҳудага санғиб юрманг. Бу ерни шаҳар деб қўйибдилар. Биласизми, Ницше нима деган: "Пастга тушиш бу ҳали фожиа эмас". Ёруғ кунларга ишонинг.

Итоаткорона бош силкиган Сабина кўчага чиқди.

* * *

Сабина кечга яқин уйга қайтганида Талъат сигарет чекканча телевизор кўриб ўтирарди

— Кеч қолдингиз, сизга тушунтирдим-ку, бу ер қишлоғингиз эмас истаганча кўчада юргани.

— Иш топиш қийин бўлаяпти, — айбдорона оҳангда изоҳ берди Сабина. — Бир жойда хужжатимга қарашади, бошқа жойда, айниқса аёл раҳбар бўлса уст-бошимга...

— Ростдан-а? Кийимингизга қараб муносабат билдиришлари бу ёмон, жуда ёмон...

Талъат кўпинча қулф бўладиган хона эшигини очиб кириб кетди ва бироздан сўнг иккита қўйлак кўтарганча чиқиб келди. Яп-янги, оҳори тўкилмаган, кечагина тикдирилганга ўхшаб турган бу кийимлар унинг хотининики эканлигини тушунган Сабина довдираб қолди. Сўнг бир амаллаб ўзини қўлга олди:

— Бунча чиройли, текис туришини-чи.

— Ёқдимми?

— Жудаям. Бунақа кийимларни бизнинг қишлоғимизда ҳеч кимда кўрмаганман.

— Қани, кийиб кўринг-чи.

— Йўғ-э...

Сабина беихтиёр бир қадам ортга чекинди. Аммо Талъат қўймай туриб олди.

Ноилож қолган Сабина ўз хонасига ўтиб, янги атлас қўйлакни кийди, сўнг янги либосга мос равишда юзига озроқ упа сурди, қошига қалам текизди, лабини бўяди.

Сабина хонадан чиқиб келганида унга кўзи тушган Талъат жойида лол туриб қолди. Унинг назарида хотини тирилик келгандай эди...

— Ярашибди, — деди у титроқ овозда. — Кияверинг, буюрсин. Юринг, энди чой ичамиз.

— Талъат ака, — деди Сабина журъатсиз тарзда. — Шамсия опа деган аёлниги уйига кўчсамми деб турибман. Кеча танишиб қолгандим. Бозорда семичка, қурт соғаркан. Ёлғиз яшаркан. Бу ерда сизга ташвиш орттириб...

Талъат жойида ўйлаиб туриб қолди.

— Нима дейишгайм ҳайронман... У қандай аёл ўзи...

— Тез-тез келиб тураман.

— Аввал иш-пишга кириб олаверинг-чи, кейин... кўрармиз... Юринг, чой совиб қолди... Ўзи тўртинчи марта дамлашим...

* * *

Бир ҳафтадан бери Талъатнинг уйида қандайдир бегона аёл пайдо бўлиб қолганини кўрган маҳалла фаоллари у билан жиддий гаплашиб қўймоқчи бўлдилар.

Фаоллар Талъатнинг уйига намозшом маҳал кириб келишди.

— Талъат, — деб чақирди оқсоқол.

Папиросни бурқситиб ўтирган Талъат чақирилмаган меҳмонларни кўриб юраги алланарсаларни сизди шекилли, авзойи бузилиб, қовоғини солганча тўнғиллади:

— Тинчликми?

— Энди, иним, — оқсоқол ортиқча илтифот ва такаллуф кутмаёқ ўз мавқеи, лавозимига мос дўрилдоқ овозда гап бошлади: — бу юриш-туришингиз бизни бироз ташвишлантириб турибди. Укажон, ҳар хил хотинларни етаклаб келаверсангиз, энди буни нима дейиш мумкин...

— Қанақа хотинларни?

— Ол-а, — истехзоли кулди оқсоқол. — Тан ҳам олмайсиз шекилли ҳали? Энди, ука, бу ўзбекчилигимизга тўғри келмайди. Биттасига уйланиб бола-чақа қилиб яшаганингизга нима етсин. Иш бунақада кетаверса ўз умрингизни ҳам беҳуда совурасиз, атрофдагиларгайм

тарбиясига ёмон таъсир қиласиз. Бундай ахлоқ бизга бутунлай ёт бўлиши керак.

— Нима, — энди чидаб туролмади Талъат, — нима бизга тўғри келади: қоронғу кўчаларда жойсиз жавдираб турган, мусофир, иложсиз аёлга жой бермасликми?

— Ҳой-ҳой, — тепасига келаётган Талъатнинг ва-жоҳатидан чўчиган оқсоқол ясама дўқ қилди: — Оғзингизга қараб гапиринг... сиз... сиз... Сиз билан ҳали бошқа жойда гаплашмиз!

Шундан кейин оқсоқол шартта ортига бурилди ва ҳовлидан чиқиб кетди. Бошқалар ҳам унга эргашишди.

Талъат жаҳл билан хонага қайтиб кираркан, ўз хонаси эшиги ёнида турган Сабинани кўрди... Аёл барини эшитган эди...

Аммо Сабина бу сафар унинг айтганини қилмади. Жувон секин ҳовлига чиқиб, ундан дарвоза томон юра бошлади.

Бундай бўлишини кутмаган Талъат икки ҳатлашда аёлга етиб олиб, унинг йўлини тўсди:

— Қаёққа? Тентак бўлманг, Сабина, қайтинг деяпман, уйга кириңг, кирсангиз-чи уйга, — ёлворди эркак.

Аммо Сабинанинг алланимага аҳд қилгандай йўлидан қайтмаётганини кўрган Талъат куч билан унинг қўлларидан судраб уйга олиб кирди, диванга ўтқазиб, худди ёш боладек тушунтира бошлади:

— Ундай қилманг, Сабина. Сиз кетганингиз билан анавиларнинг фикри менга нисбатан яхшиликка ўзгариб қолмайди. Уларнинг гапига парво қилманг. Бир ҳисобда улардаям айб йўқ, улар одамларни тартибга чақаришни хизмат ваколоти деб тушунишади. Бунақа гумроҳлардан хафа бўлиш эса ақлли кишининг иши эмас. Мен ёмон одам эмасман, кўриб турибсиз. Кўзларимга қаранг... Мен сизни жуда яхши кўраман. Чунки сиз ҳалол, фариштадек бегуноҳ аёлсиз. Фақат кетманг...

Аёлнинг кўзларига ёш инди, ўз хонасига имо қилиб, бу хонада қолмаслигини тушунтирмақчи бўлди. Талъат азбаройи унинг уйдан бош олиб кетишидан кўрқар, бир вақтлари хотини билан содир бўлган фожиа такрорла-нишидан жуда кўрқарди. Шунинг учун унга ишонмасди.

— Йўқ, шу ерда қоласиз.

Сабина итоаткорона тарзда диванга ёнбошларкан, ўзи учун кадрли ва азиз кишига айланган бу одамга қараб аранг кулимсираб қўйди. Талъат ён хонага чиқди ва асабини тинчлантириш учун уйку дори ичди, сўнг қайтиб кирди ва шундоққина полга тўшалган палосга чўзилди.

...Талъат ярим тунда уйғониб кетди. Диванда Сабина йўқ эди. Талъат сапчиб ўрнидан турди-ю, эшикка отилди.

Ойсиз, зулматли тун. Ёқимсиз гувиллаган шамол одам кўнглида баттар ваҳима уйғотарди.

Талъат ҳеч қачон тундан бунчалик кўрқмаганиди, қайтанга тунни яхши кўрар ва унга интилар, ана шу зулматларда ҳеч кимга кўринмай ёлғиз юришни яхши кўрарди. Худди ана шу зимистон тун Сабинани ютиб юборгандек туюлиб, кўзига ёмон кўринди. Беихтиёр олдинга интилди. У йўл-йўлакай чор-теваракка, паст-баланд жойларга зўр бериб тикилганча аёлни ахтарар эди.

— Сабина!..

Талъат шу алфозда анча юрди. Ногоҳ катта йўлдан анча олисда жойлашган бир пастак, нурайман деб турган эски уйга дуч келди.

Талъат шошилиб бориб эски эшикни тортиди. Эшик анчадан буён очилмай ётганидан занг босиб кетган экан, гичирлаб кетди. Каталакдай хонада шам ёниб турарди. Эски хонтахта ёнида эса Сабина ўтирганча қоғозга алланарсалар ёзар эди. У кираверишга терс ўтиргани учунми, ҳеч нарсани пайқамас эди. "Унга бу жой нима учун керак бўлди?" Талъат Сабинани чўчитмаслик учун бир пас жим турди. Шу пайт ён томондан даҳшатли тезликда яқинлашиб келаётган улкан машинанинг ўткир чироқлари кўринди. Ва бир сониядан сўнг машина учиб келиб уйга урилди...

Талъат чўчиб уйғониб кетди. Талъат кўрка-писа ёнига ўгирилди ва Сабинанинг диванда ухлаб ётганини кўрди-ю бу туши эканлигини билиб хурсанд бўлиб кетди.

Шундан кейин тонг саҳаргача мижжа қоқмай чиққан Талъат ишга отланаркан, ҳамон қотиб ухлаб ётган Сабинанинг устига адёлни яхшилаб ёпиб қўйди.

Орадан ярим соатлар чамаси ўтгандан кейин Сабина ҳам уйғонди. У юзини юваётиб, кечаги нохуш воқеани кўз олдига келтирди, бу ерда туриши яхши эмаслигини, гуноҳсиз одамни ортиқча гап-сўзга қолдираётганини тушунди. Шундан кейин бир парча қоғоз олиб, хат ёзди: "Мен уйимга кетдим. Бу ерда ортиқ қолишни ва сизга озор етказишни истамайман. Ҳаммаси учун раҳмат".

Сабина сумкасини олганча кўчага чикди.

Сабина шаҳарга етиб олгандан кейин анча юрди. Ахийри кўнгли беҳузур бўлиб, кўзлари тиниб кетаётганлигига чидамай хилватроқ жойдаги ўриндиққа ўтирди.

Кутилмаганда кимдир унга гапиргандай бўлди. Сабина бошини кўтарди.

Ўн етти-ўн саккиз ёшлардаги қиз унга ачиниб қараб турарди:

— Мазангиз бўлмаптим, опа? Касалхонага олиб бориб қўяйми?

Сабина ўзини мажбурлаб жилмайди:

— Раҳмат, синглим. Шунчаки чарчадим шекилли.

Қиз индамай нари кетди.

Сабина эса жойида тўрт соатга яқин ўтириб қолди. У энди қандай йўл тутишни билмаётганди. Бир томондан фарзандлар соғинчи. Иккинчи томондан иш ҳам, жой ҳам тополмади. Бошини эгиб борса алкаш эрига Худо бериб қолиши аниқ. Кейин таъна қилавериш кўзини очирмайди...

Аммо бошқа нима илож бор?

Сабина оғир хўрсинди.

Қоронғулик тушиб келмоқда эди.

Жувон аста ўрнидан турди.

Қаёққа боради, қаёққа?

Худди шу маҳал...

— Сабина!.. — деган чорлов эшитилгандай бўлди.

Овоз жуда-жуда танишдай эди.

Сабина ажабланиб овоз келган томонга қаради.

Хиёбон томондан шу томонга қараб Талъат чопиб келмоқда эди.

— Сабина! Сабина! — дея ҳайқирарди у.

Жувоннинг томоғига нимадир тикилгандай бўлди...

Гулноз МҶМИНОВА

Үша кўхна ҳисдан ҳамон адоман

* * *

Вале озурдамиз озор ичинда,
Вале пажмурдамиз баҳор ичинда,
Бу кўнгил то ҳапуз хуммор ичинда,
Биз-да, ишқ ишидан ҳайрона келдик.

Хувиллаб ётибди дил боғларимиз,
"Хайр" демоққа шай дудоқларимиз,
Қайғу қамал қилди қароғларимиз,
Гулдан яралгандик, ҳазона келдик.

Сен-да ишқ тилида бийрон сўзладинг,
Ёлгон сўзладинг-ай, ёлгон сўзладинг,
Изтиробга тушдим, ёмон бўзладим,
Гулдан яралгандик тўзона келдик.

Биз кўнгулни ғамдан озод истадик,
Сукунат тилинда фарёд истадик,
Бедодлиғлар ичра имдод истадик,
Бугун бахт йўқ деган ғумони келдик.

Биз ситамгар эдик — ситам қидирдик,
Үша бир жуфт кўзни бенам қидирдик,
Бизам Наврӯз эдик — Ажам қидирдик,
Байрамлар йиғлаган макона келдик.

Бизам осмонидан адашган моҳмиз,
Ҳасрат қарвонлари талашган роҳмиз,
Юсуф қамчисини куйдирган "оҳ"миз —
Зулайхо кўксига гирёна келдик,
Мастана келдик-ай, мастана келдик,
Бизам обод эдик, вайрона келдик!

* * *

Үша кўхна ҳисдан ҳамон адоман,
Ки ҳаста руҳинга меҳриғиё - ман.
Фано баҳри томон оққан дарёман —
Ман санинг пойингда ўлмоқ истарам!

Висолми, ё "хайр" - видоми севги?
Ё бахтдан мангулик жудоми севги?

Ё Шомон, ё маъбуд - Худоми севги?
Ман санинг пойингда ўлмоқ истарам!

Ашқимдан кўкарган гуллар сўзласин,
Рашиқимдан лол бўлган тиллар сўзласин,
Ишқимдан шоҳ бўлган қуллар сўзласин,
Ман санинг пойингда ўлмоқ истарам!

Ман-да, гул хокидан барно эдимми,
Кўнглинг жаннатиди тубо эдимми?
Саҳролар талашган рӯё эдимми —
Ман санинг пойингда ўлмоқ истарам!

Ки қисмат базмида соқийдур ғамлар,
Шодликлар ёлғондир, боқийдир ғамлар,
Кўзларимдан оят уқийди ғамлар —
"Ман санинг пойингда ўлмоқ истарам!"

Бугун лабларимга видо жойланди,
Ҳеч кимса англамас садо жойланди,
Қисмат камонидан ярадор қалбнинг
Энг хилват ерига Худо жойланди!
Ман анинг пойинда ўлмоқ истарам!
Ман анинг пойинда ўлмоқ истарам!

* * *

Сени сокин севдим — умринг боғида
Бир япроқ оҳиста шитирлагандай...
Исмингни авайлаб ачйтдим, гўёки,
Муқаддас бир сўзни шивирлагандай...

Ишонгин, мен сени ўзгача севдим,
Унутиб ғурурим, шону исматим.
Сен деб кўнглимга ҳам ачишмай кўйдим —
Изтиробга эрмак бўлди қисматим.

Мен шундай севдимки, гўё ҳар лаҳза
Ғам жоини соғиниб қақради лабим.
Севдимки — танимга туташди ларза
Самони соғинган дарахтлар каби.

Кўнглимга ёмғирдай ёғди бу севги,
Сўнг ёшга айланиб оқди кўзимдан.
Ва бир кун сиримни фош этиб кўйдим —
Исминг фарёд бўлиб чиқди бўғзимдан!

Севдимки — айролик шамолларида
Маҳзун шовуллади умрим боғлари.
Ва бахт сарҳадига яқин боролмай
Маънос қараб қолди баҳор чоғларим!

Бир лаҳза кўзинга қаролмади тик,
Ҳасрат кундасига қўйилган бошим.
Хотирамда мудом бошларинг эгик,
Аламлар талашган ўн саккиз ёшим!

Совуқ, ҳиссиз кунлар ўтди ниҳоят,
Кўзларимга жойлаб видо расмини,
Қўлларимга тутдим юрагим билан
Жонимга бирлашиб кетган исмингни...

Кетавер, ғамларинг қолар мен билан —
Қаро бир мавже каби синғиб кўзимга.
Исмингни шивирлаб айтажакман, ёр,
Унсиз фарёд яшар энди бўғзимда!

* * *

Сан ҳам манинг каби маҳзунимдинг, ёр,
Ё сароб дамлари мафтунимдинг, ёр.
Исминг эслолмадим, Маҳжунимдинг, ёр,
Ман каби Лайлони топа олмадсан.

Тилингни куйдирган розлар ўтгайдир,
Умрингдан не куйлар, соғлар ўтгайдир.
Йулингдан не гуллар, нозлар ўтгайдир,
Ман каби адони топа олмадсан.

Дунёга қўл сийтаб кўярсан бир дам,
Шодумон лаҳзалар туюлар нурғам,
Бемор кунларингга излайсан малҳам —
Бир меҳриғиёни топа олмадсан.

Сезмассан, не гуллар гулобдир, ёра,
Дил гоҳ обод, гоҳи харобдир, ёра,
Мен бош урсам ҳар тош меҳробдир, ёра,
Сан мансиз Худони топа олмастан.

ИСТАЮР

Навбахорим, чечакларинг мандан шиқоят истаюр:
"Минг йилдирким, осий эрди - энди ҳидоят истаюр".

Тиконларинг тавоф этсам олиб аста тавонимдан,
Тилга келгай, гумроҳлигим айтиб ҳикоят истаюр.

Ман бу ғамнинг мамнуниман, ман бу дарднинг мафтуниман,
Ишқ оятин бир ўқиган тақрор тиловат истаюр.

Ким жамолингдан умидвор ошиқлара қойилмасам,
Чин ошиқлик даъво қилиб, ғамдин қаноат истаюр?!

Бу қисматда фидолиғ бор - гарянд минг бир жудолиғ бор,
Ишқ ғаввоси бул уммондин мудом ҳалокат истаюр.

Эй дўст, мани висолингдин икки дунё мосуво эт,
Магар дилим ғамдин кечиб, бир бор ҳаловат истаюр.

Эй ёр, тамуғ алангасин бир учқуни дилимдадур,
Фалак дунё бозорида ўт-ла тижорат истаюр.

Эй дўст, Санинг ишқинг майдур, манам бир умидвор соқий,
Кўнгул бу майдин маст ўлуб, бир бор хижолат истаюр.

Эй ёр, Санинг жамолинг - шайм, оташининг қиёси йўқ,
Ҳар парвона ўз жониға лойиқ ҳарорат истаюр.

Аё Гулноз, ошиқ аҳлин пандиға қулоқ осмагил,
Ҳар йўловчи ишқ манзилин ўзича ғорат истаюр.

Эй дил, ғам ризқини ол - ғаниматдир айрилиқ,
Ки маҳзун тийнатиנגга фазилатдир айрилиқ.

Нечук ғалат ошиқсан - мудом васл тиларсан,
Ҳаста руҳимга даво азиятдир айрилиқ.

Билсанг, умр дайрина висоллар тўл саломмас,
То кўнгул ҳарби учун Панипатдир айрилиқ.

Гоҳи бетоқат бўлсам, юракдан садо етгай:
"Заруратдир айрилиқ, заруратдир айрилиқ!"

Куйдим деб даъво қилсанг - чин ошиқ эмасдирсан,
То сен учун заҳмату риёзатдир айрилиқ.

Бу маккор дунёсининг бор ҳикмати саробдир,
Мен англадим - энг азим ҳақиқатдир айрилиқ.

Фалак кулса бошингда, хитоб айтгилки, Гулноз:
"Ишқ эътиқоддир манга, тариқатдир айрилиқ!"

Воҳ, бу дун оташи мудроқ ёнадир,
Ишқ аҳли гоҳ жуфт, гоҳ тоқ ёнадир.

Гоҳ ўтсанг тийрамоҳ боғлари аро,
Хазон гулханида титроқ ёнадир.

Ғофилдирсан, сенга дуч келганимда,
Кўзим юрагимдан кўпроқ ёнадир.

Қисмат тарозидир, икки паллал,
Гоҳ висол, гоҳида фиरोқ ёнадир.

Мени олов ичра кўрсанг не ажаб,
Ўт кетса ҳаттоки тупроқ ёнадир.

Иқрорман — сен бугун ғолибсан, Нафрат,
Баланд кўтаравер зафар туғини!
Юзимга сўз билан урилган фурсат,
Кўнглимдан юлқидинг бору йўғимни.

Юзландим хотира дайрига томон,
Надомат тикандек ботди кўзимга.
Тангридан ўтиндим: "Ишқдан ал-амон!"
Ва илк бора шафқат сўрдим Ўзимга.

Кўксим қафасида ингранди бир қуш,
Туғаб бормоқдадир ишқим - баётим.
Дунёнинг ноаён ўйинларида
Арзон туюлмоқда менга ҳаётим!

Мен кўкдай адоқсиз саҳро истадим -
Томиримда оқди Лайло жуғуни.
Истасангиз, мана, кўнглимни шарҳланг,
Сиз, эй, ишқ илмининг аҳли фунуни!

Ростдан ҳам ғолибсан, нафрат, кирақол,
Дарвоза очмоқда юрак — муз шаҳрим.
Фақат... ҳали сенга кўниқолмаган
Шу эъжиз Одамга келади раҳим...

ТАЪЛИМ ЖАВОБГАРЛИГИ ВА МАСЪУЛИЯТИ

Давлат ва жамиятнинг ижтимоий-сиёсий тараққиёти бевосита миллат ҳамда фуқароларининг ҳаёт тарзи ва тарихий илдишлари билан боғлиқ. Кишилиқ жамиятидаги тарихий бойлиқ жамият аъзосининг босиб ўтган такрорланмас кундалиқ турмуш хотиралари билан боғлиқ ҳолда бажарган ишлари мажмуасидан таркиб топади. Айниқса, кундалиқ турмуш хотиралар билан боғлиқ тарихдан хулоса чиқариш, уни ёритиш ва мукамал таҳлил этиш масъулияти бугунги кунда мантиқий изланиш, ўзлгимизга ҳос мафкуравий қарашларни шакллантириш заруриятини келтириб чиқармоқда. Чунки, давлат ва жамиятни тараққий эттиришда фуқароларга етарлича дунёқараш, фикр-ғоя шакллантириш керак бўлади. Буни вужудга келтиришда турмуш хотиралари билан ўзаро боғланган ҳаракатлар тўплами бўлган ижтимоий онгнинг шаклланиши етакчи ўринда туради. Ва айнан жамиятда кундалиқ турмуш хотиралари асосида тараққиёт бўлишига илмий ва амалий тафаккурда фикр юритувчи шахслар нафақат масъул, балки жавобгардир. Ушбу масъуллиқ ва жавобгарлик таълим жараёнини ташкил этувчи педагог кадрлар зиммасида, десак ҳеч ҳам муболага бўлмайди.

Таълимнинг кўрсатишича, демократия — давлат ва жамиятнинг ўз фуқароларини ижтимоий ҳаётга онгли муносабатини шакллантириш, уларнинг салоҳият даражасида фаолият олиб боришини таъминлаши билан юксала боради. Шу мазмундан келиб чиқиб хулоса қилинганда ҳам давлатимизнинг ҳар кимга иш ўрни, ишлаш имкониятини таъминлайдиган таълим жараёнини шакллантираётганлиги муҳим аҳамият касб этиб турибди.

Агар ушбу хулосани таълим жараёнида бажариладиган вазифаларга нисбатан қисқайтирилган бўлса, шогирд танлаган саҳаси бўйича юксаликка қараб интилаверади. Устоз эса соҳасининг янада мустаҳкамланаётганига ишонч ҳосил қила боради. Чунки унинг зиммасида шогирдларининг улғайиши туради. Тарихан тараққиётга фикр билдирган Исақ Ньютон "агар мен Декорддан кўра узокроқни кўра олаётган бўлсам, сабаби шуки, мен Декорддай бир алпнинг елкасида турибман" деб тараққиётга теран нуқтаи назар билан баҳо берган.

Бугунги педагог кадр қалби, ғурури — юрагида ўқувчига бериладиган билим, кўникма ва малака мужассам бўлишини дарс жараёни талаб этади. Айнан таълим жараёнининг асосий шакли дарс жараёнида ўзидан ўзи олдинда бўлган педагог кадрлар фаолият олиб боришини ҳозирги ижтимоий юксалишнинг ўзи тақазо этмоқда. Давлат ва жамият тараққиётида иқтисодни тушуниб, сиёсатга баҳо бера оладиган ҳамда ўз ўрнини тушуна оладиган ўқувчи муҳим аҳамиятга эга. Маълумки, ўқувчининг турмуш тажрибаси уйдан, аниқроғи оиладан бошланади. Ўқувчининг турмуш тажрибасини ўзлаштирган педагог кадрлар алломалар тили билан айтганда "эскини ўзлаштирган ва янгини тушунишга қодир инсонгина тарбиячи бўла олади" қондаси бўйича олиб боришгагина, дарсада табиийлик келиб чиқади. Аччиқ бўлса-да, бор ҳақиқат. Таъкидлаб ўтишимиз ва буни педагог кадрлар билиши зарурки, дарс учун берилган вақт педагог кадрники эмас, балким вақт ўқувчиники

ҳисобланади. Айни шу ҳақиқатни ота-она ва педагог кадрлар мукамал тушунишлари шарт.

Таъбир жоиз бўлса, айтиш мумкинки, ҳар қандай савол шахснинг ақли етганлигидан ёки етмаганлигидан тугилади. Айнан таълим жараёнида тугиладиган саволлар шахснинг шаклланишига нисбатан бўлади. Таълим жараёни учун масъул ва жавобгар шахслар ўқувчи-ёшларнинг шаклланиши тўғрисида, аввало, уларнинг турмуш тажрибасига асосланиши ва бу ҳақида маълум тушунчаларга, асосли билимларга эга бўлиши зарур. Аниқ айтиш мумкинки, шахсларнинг турмуш тажрибаси муносабатлардан келиб чиқади. Айнан, муносабатлар тўғрисида фикр юритганда оддий ҳақиқатни — меҳр-муҳаббат, оқибатнинг инсонлар ўртасида содир бўлишини ҳаммага такрорий маълум қилиш шарт эмас. Фақатгина, муносабатларнинг ижобий ва ижодийлик сари йўналиш олишида муҳит ҳамда ўзаро таъсир эътиборидан четда қолмаслиги керак. Доим муносабат ва меҳр-оқибат тўғрисида ўйлаганда бир воқеа ҳеч ҳам эсимдан чиқмайди. Ўрни бўлса, шу воқеани айтиб ўтиш лозим. Бу содда қалб ва буюк тўйғу уйғунлашган муносабат бўлиб, оддий жонивор отга одамнинг таъсир етганлигидан иборат.

Ўтган асрнинг эллингинчи йилларида, уруш қийинчиликларини тугатиш баҳонасида ташкил этилган жамоалаштириш ишлари даврида колхоз ҳисобидан фойдаланиш учун айрим оилаларга от беришган. Абдухолиққа ҳам колхоз қора тўриқ от берган. От оиланинг корига ярайди. Ер ҳайдади, ем-хашак ташийди, хулласки, қора меҳнатда қўл келади. Отнинг эса шу хизматига яраша ғамхўрлик шарт бўлган. Ғамхўрлик ҳам ўзига яраша бўлиши, яъни отдан-да меҳрли, садоқатли, ориятли қалбга эга оила аъзоси отга қаровни бажариши зарур бўлган. Шу сабабли жониворни парвариш қилиш Жовли акаги ишониб топширилган. Орадани ҳийла вақт ўтиб, от нафақат оиланинг, балки қишлоқнинг, уруғ-аймоқнинг ҳам корига ярайдиган бўлиб қолади.

Орадани кун ўтиб, ой-йил ўтиб, оиланинг отга меҳри отдай юксалиб, от оилага қадрдон дўст каби бўлиб қолади. Одам ва жонивор ўртасидаги содиқлик кундан кун орта боради.

Ўша давр сиёсати баробарида шаклланган жамиятдаги руҳият, бегонасираш, қуруқ қолипдаги ёлғиз ва ягона қарашнинг таъсир доираси нафақат шахсга, оиладаги отга ҳам сингмаганлиги бўлиб ўтган воқеадан маълум бўлади. Бу ҳақиқатни ўша давр учун оддий ҳолат бўлиб кўринган — оилаларни кўчириш ёки ҳайвонларни гўштлик сифатида олиб кетиш — аслида кучли камситиш, шахс ғурури ва орини синдириш фақатгина инсонларга эмас, балки ҳайвонларга ҳам кучли таъсир ўтказганлигини кузатган гувоҳлар ҳозир ҳам орамизда учрайди. Айнан қамситиш сиёсати Абдухолиқ ака оиласидан ҳам йироқ бўлмаган. Хуллас, кунлардан бир кун шўро вакили отни оила "аъзо"лигидан олиб, "гўштлик" учун олиб кетиш учун келади. Оиланинг ялиниб-ялворишларига қарамасдан отни олиб кетишади. Отнинг кетиши билан оиланинг тирикчилигининг қийинлашганлиги бир кундаёқ сезилади. Бундан ташқари,

отнинг кетиши оила аъзоларини руҳий жиҳатдан қийин аҳволга солиб қўяди.

Шўро вакиллари отни Шерободдан Термизга олиб кетишади. Маълумки, отлар махсус жойларга қамалган ва боқилган ҳолатда навбат билан сўйилиб, гўштлари жойларга жўнатилади. Аммо отнинг ўзи ҳеч қандай инсон ёрдамисиз Термиздан Шерободга 5 кун деганда қайтиб келади. От оғилини излаб оиланинг ҳовлисига келиб, пишқириб, кўзида ёш билан туради. Буни кўрган оила қувонади, севинади. Отни отбоқар Жовли кўз ёши билан кутиб олади. От йиғлайди, отта қўшилиб оила йиғлайди. От ўзини бир дамда эркин ҳис қилиб, Жовли билан ҳаракатлари орқали тиллашади ҳамда дардлашади. Отни оила 3 кун сақлайди. Бироқ, отнинг қайтиб келганлигини эшитган қишлоқ оқсоқоллари оилага оқибати оғир бўлмасин деб, Абдуҳолиқ акага маслаҳат беришади ва воқеани шўро вақлига айтишади, улар отни қайта олиб кетишади. Отни олиб кетишга келган шўро аъзоси — масъул шахс отнинг қамалдан қочиб келиш воқеасини таърифлаб беради. Унинг айтишича, от бошқа отларнинг устига чиқиб, катта тўсиндан сакраб, оғилдан қочиб чиқиб кетган экан. Чунки, от усти тўсилган фақат олд томони очик девор билан ўралган жойда сақланган. Бундан

ташқари, от пайт пойлаб, эрталабга яқин от боқувчилар келишидан олдин чиқиб кетган эмиш. От боқарлар отларнинг ҳисоб-китобини кечқури қилишади ва қора тўриқ отнинг йўқлигини билишади. Отни яқин қишлоқлардан ахтаришганликларини ва отни топа олмаганликларини айтади. Шўро ходими отнинг сезгисига қойил қолиб, таърифлаб беради. Лекин оиланинг аҳволини ўйлаб ҳам қўймайди, ҳатто бу ҳолатга қизиқмайди ҳам...

Афсус... ҳиссадан қисса шуки, таълим жараёни имконият даражаси жиҳатдан ҳар қандай мавжудодни ўзгартира олиши мукинлигини тўғри ва онгли англаб етишимиз зарур.

Таълим жараёни имконияти таълим берувчидан катта меҳр-муҳаббатни талаб этади. Айнан шу талаб бажарилиши учун эса, у қалбда бўлиши ва таълим берувчида босқичма-босқич шаклланиб бориши лозим. Шунинг учун таълим жараёни ўқувчиларга йўл кўрсатиши, келгуси ишларига рағбат, тўғри йўналиш бериши, қолаверса ўз устида ишлаш, ҳулоса чиқаришга хизмат қилиши лозим.

Қаюм БОЙМИРОВ,
педагогика фанлари номзоди

Меҳрибону ҚИЛИЧЕВА

БИРИНЧИ УЧРАШУВ

Қайтмас анҳорларим оқиб кетдилар

ЎЗИМНИ ЎЗИМДАН

Дунё тоғ юқини елкамга қўйди,
Кўксимни чўқди-ю, бағримни ўйди.
Юрак ҳам аламдан, азобдан тўйди,
Мен бугун йўқотдим ўзимни ўзим.

Юракка отилган ахир ўқмиди,
Шунда ҳам шунчалар кўнгил тўқмиди.
Ўшанда-чи, оҳ бу ғамлар йўқмиди,
Излайман ўзимдан бугун ўзимни.

Бошимга тушганин тож деб билибман,
Кўзларимга кирса соч деб билибман.
Сўраса девона оч деб билибман,
Мен топа олмайман ўзимни ўзим.

Эрта сочларимга оқ оралайди,
Юзимга ажаб ажсин мўралайди.
Тақдир ўйинида кўп саралайди,
Излайман ўзимни яна ўзимдан.

ИЛК МУҲАББАТ

Йўлимда бош уриб ётар хазонлар,
Бот-бот қайтаверар ҳали замонлар.
Нега англамадим илк муҳаббатим,
Балки бунга сабаб ўша ёмонлар.

Қалбимда бир туйғу зор-зор йиғлайди,
Билсам муҳаббатнинг ўтинчи экан.

Шовқиллаб шовқини кўнгил тилларди,
Олислаб кетяпти ана у елкан.

Майсалар япроғин эгади аста,
Хазонлар остида қолган муҳаббат.
Қалбимни безовта айлаган хаста,
Баҳор тухфа этган ўша бахт?

Қайтмас анҳорларим оқиб кетдилар,
Хазон япроғидек қоқиб кетдилар.
Хазондек қовжираб қолган юрагим,
Бир сиқим кул қилиб ёқиб кетдилар.

ВРКА ГУЛИМ

Эрта туриб қарасам гул очилибди,
Гул юзига зарин шудринг сочилибди.
Не сиринг бор, мунчалар ҳам чиройлисан?
Чиройингдан сўрасам мен нима дердинг.

Гул юзингга қараб туриб ҳавас қилдим,
Зарларингга сира тўймай қарайвердим.
Қайдан олдинг қизил рангинг айта қолгин,
Чиройингдан сўрасам мен нима дердинг.

Айланайин атир гулим, анбар ҳидлим,
Сени жойинг катта-катта минбар гулим.
Сенга фақат тоза қўллар тегса дейман
Сени ҳидлаб, муродимга етсам дейман.

ОРЗУЛАРИМ

Орзуларим ойдаин,
Жўшқин оққан сойдаин.
Дилдаги муҳаббатни,
Ўлан қилиб айтайин.

Орзуларим ойдаин,
Учқур оппоқ тойдайин.
Ўзи бек авлодларим,
Ўлан қилиб айтайин.

Биз ҳам катта уруғимиз,
Йўллари кўп удуғимиз.
Алпомишлар авлоди,
Ўзбекиюм юртимиз.

Марғилондан келар бир наво

Таниқли шоир ва таржимон Исмоил Маҳмуд 1999 йил қадимий ва навқирон Марғилонда бир қутлуг ишга қўл урди. Марғилон ва унинг атрофидаги шаҳар ва туманлардан бадиий ижодга иштиёқманд ёшларни тўплаб жамоатчилик асосида Жаҳон отин Увайсий номидаги ёш қаламкашлар тўғарагини ташкил этди. Энг қувончлиси шуки, тўгарак аъзолари сафи йилдан йилга кенгайиб бормоқда. Шаҳар Болалар ижодиёти маркази қошида фаолият кўрсатаётган мазкур тўгаракнинг ўнлаб аъзолари вилоят ва Республика кўрик танловларида фаол қатнашиб жиддий ютуқларни қўлга киритмоқдалар. Тўгарак аъзоларидан Зумрад Ваҳобова, Наргиза Охунова, Ўлмасой Нишонова, Шоира Каримова, Назира Мақсуд, Алишер Исақовлар аллақачон таниқли устоз адибу шоирларнинг назарларига тушган. Уларнинг аксарияти Олий адабиёт курсида таҳсил олишган.

Яна шуни алоҳида қайд этиш лозимки, тўгаракнинг энг фаол аъзоларидан Дилфуза Содиқова 2000 йилда, Наргиза Охунова 2005 йилда, Нилуфар Абдуғаниева 2007 йилда Зулфия номидаги Республика Давлат мукофоти соҳибалари бўлишди.

Бугунги кунда тўгарак ёш ижодкорларининг ўндан ортиқ шеърий китоблари нашрдан чиқди. Албатта, шогирдлар қўлга киритаётган бу ютуқлар замирида устоз шоир Исмоил Маҳмуд Марғилонийнинг холис ва беминнат хизматлари улуг. Биз фурсатдан фойдаланиб, адабиётга, сўз санъатига хайрихоҳ, самимий бу инсонга бутун журналхонлар номидан миннатдорчилик билдирамыз.

Жаҳон Отин Увайсий номидаги ёш қаламкашлар тўғарагининг ташкил этилганига яқинда ўн йил тўлади! Ўн йилки Маарғилонда соҳир сўз, соҳир бир оҳанг ўзига хос жаранглаб турибди. Биз сеҳр ва жозибага лиммо-лим анна шу наволар мангу таралиб туришини тилаб қоламыз! Шеъриятга, гўзалликка эш кўнгиллар ҳеч қачон завол кўрмасин!

Таҳририят

Сайёра ҚҮЧҚОРОВА

Малоҳат МАМАЖОНОВА

Дилрабо МИРЗАМАТОВА

* * *

Тун чўқади борлиққа аста,
Бахмалига ўраб дунёни.
Ой чиқади қулиб оҳишта,
Юлдузларга сўзлаб рўёни.

Оҳ, юлдузлар жилмайишар жим,
Қайлардандир елади сабо.
Сеҳр оқар теграмдан лим-лим,
Юрагимдан отилар садо.

Кўнгим қўли қаламга етар,
Тўлқинлар шеърият саси.
Шаббодага эргашиб кетар,
Сокин туннинг маъёе нафаси.

* * *

Водий узра ястанар фараҳ,
Таралади қушлар нафаси.
Лолзорлар мисоли яноқ,
Яйратади баҳор нафаси.

Гул япроғин ювади, шабнам,
Чечакларни ўлар шаббода.
Ёйилади адирга гилам,
Бир ажиб ҳис кезар сабода.

Диллар сенга интиқ, навбахор,
Гўдайдайин беғубор исинг.
Гулларингдек кўнглинг бетасрор,
Келинчақдай гўзалдир ҳуенинг...

* * *

Ўзгачайди бизнинг оқшомлар,
Битта эди бизнинг ойимиз.
Синиб кетар эди армонлар,
Орзуларга тўла пойимиз.

Бош кўярдик туннинг бағрига,
Юлдузларга тўларди юрак.
Япроқ чалган кўнгироқларни,
Англолмасди бизлардан бўлак.

Ҳайҳот, шафқат қилмади тақдир,
Айриликқа насиба этди.
Лек бир қувонч балчишлар сурур
Ахир қалбим гиз билан кетди.

Муқаддас ЗОКИРОВА**Муслима ЮСУФЖОНОВА****Махпират ЖҰРАЕВА**

* * *

Қалбим кўзларида йиғлайди осмон,
Илинжлар ортига беркинар юрак.
Ғамнинг туманлари кўзларда сарсон,
Хаёл кипригим-ла яшайди сергак.

Шамоллар учирган телба хаёллар,
Ёмғирлар остида йиғлар бетиним.
Кўҳна ситамлардан топиб заволлар,
Лаҳзалар пичирлар тонгларимда жим.

Кўзларда саволлар омонат тургай —
Бокира ҳисларни чирмар оғриқлар.
Бахтнинг дийдорига интиқ шайлангай,
Дилга тошиб кирар хур ҳайқириқлар.

* * *

Узилган тушларни соғинди кўзим,
Ширин хотирага гул тўшар шодон.
Қалбимни илади ой ўроғига,
Севгим, қайлардасан, қайдасан ҳамон?

Маънос ёмғирларнинг беланчагидан,
Уйғониб келади аста болалик.
Хотира йиғлайди қувонганидан,
Оппоқ тилакларда севгимиз тирик.

Оташ қайгулардан кечади юрак,
Қузак яроғидек титрар вужудим.
Бу чоғда кўряпсан сен қандай тушлар,
Ёмғир уйғотмаган бўлса, азизим?!

* * *

Йиллар нигоҳингдек ўпар сочимни,
Термуламан шомнинг алвон юзига.
Ўн олтига ҳадя этиб ёшимни,
Талпинаман тонгининг оппоқ изига.
Секин сўзлашаман яроқлар билан,
Ишқнинг шивирини тингламоқ малол.
Юракда титраган титроқлар билан,
Соғинчдан қуй чалар бокира шамол,
Деразам остида шовқин кўчалар,
Тополмай қийналар сукунат сەҳрин.
Кўнгал сарҳадлари сокин қанчалар,
Оҳ, қалбим севгинга берайди меҳрин...

Тўғарак иши кизгин

Маишхура ЭШМАТОВА**Иқболлой МАМАЖОНОВА**

* * *

Гурурнинг ҳукмига бўйсунмас кўнгал,
Ишқнинг кўчасида тенгини излаб.
Ҳижроннинг юзини ёпмоғим учун,
Висол сониясин яшайман сизлаб.

Тақдир йўлларида саргашта руҳим,
Армонлар кутади хатоларимни.
Олдинга бир қадам жилмоғим учун,
Кўшиққа тўлдирай дунёларимни.

Хавотир теграмда кўз узмас менам,
Хаёл минг кўчага дардини айтар.
Ўзим ўзлигимни топмоғим учун
Орзу, юрагимни бир зумга қайтар!

* * *

Кўзларингдан топмадим паноҳ,
Руҳим изғир атрофларингда.
Кундуз қуёш, тунда ой гувоҳ,
Яшайман титроқларингда.

Нафасингда уйғонар ёдим,
Юрагининг ҳар дутури — мен.
Олам узра ҳануз фарёди,
Руҳим ичра бир сўз фақат — сен.

Ҳижрон тўлган қаро кўзларим,
Термулолмас ойдек юзинга.
Ҳаволарда учар сўзларим,
Сен ёш бўлиб тўлдинг кўзимга...

ШОИРА ХУРШИДАГА

*Мен сизга дунёнинг энг гўзал
Гулларин иноят айласам,
Денгиздек мавжланиб,
Муфассал
Дилларим
Дурларга айланса
Ва сизни энг зилол
Мусаффо
Нурларга менгаса дил сўзим!
Сиз-чи, ишқ мулкидан
Вафолар
Келтира оласизми,
Азизим?..*

Бу сатрларингизни ўқигач, сизга мактуб ёзмоқни лозим топдим. Коммуникасия ривожланган давримизда хат битмоқ, эски услуб бўлса-да, бунинг айрича гашти бор. Зотан хатлар инсонларга ўзаро ҳурмат, илиқлик белгиси, кўнгил ойнаси. Сизнинг шеърларингиз билан матбуот орқали танишман. Ижодингизни имкон қадар кузатиб бораман. Одатда бирор ижодкорнинг асарларини биринчи бор ўқиганингизда маъқул келса, ўз-ўзидан унинг ижодини кузатувчисига айланиб қоларкан. Ҳар бир адабиёт мухлисига шундай бўлса керак менимча. "Тажалли" тўпламингиз қўлимга тушгач яна бир бор севиным, чунки китоб муаллиф ҳақида тўлиқроқ маълумот беради, шоирнинг ижодий қиёфасини ўзида акс эттиради. Сиз, албатта, тажалли сўзининг маъно-мазмунини ҳис қилган ҳолда, китобингизни шундай номлагансиз. Бу ном менга-да ҳуш келди, чунки ҳар бир ёзилган асар муаллиф кўнглининг тажаллисидир. Китобдан хушнудлигимнинг яна бир боиси, вилоятларда яшаб ижод қилаётган шоирларимиз ижодидан кўпчиликнинг баҳраманд бўлишидир. Шу ўринда Андижон адабий муҳити ҳақида фикрларимни айтгим келди. Андижон адабий муҳитининг қарвонбошиси Ўзбекистон халқ шоири Тўлан Низомнинг кетма-кет эълон қилинаётган достону шеърлари, Қамчибек Кенжанинг сайланмаси, сафарномалари китобхонларда яхши таассурот уйғотмоқда. Заҳматқаш инсон Зокиржон Машрабовнинг улуг аждодимиз Бобур меросини ўрганишидаги саъй-ҳаракатлари таҳсинга сазовор. Олимжон Холдордан сизгача яна кўпгина ижодкорларни эслаш мумкин. Айниқса, адабиётшунос Дилмурод Куронов, Баҳодир Раҳмонов, Ҳалимжон Жўраев эълон қилган ва қилаётган илмий китоблар, республикамиздаги барча адабиёт ихлосмандларининг, олимларининг

диққатини тортмоқда десам янглишмайман. Бу ишларнинг бўлиши бежиз эмас. Андижон халқи қадимдан адабиётга, санъатга ошно халқ. Сиз шоира сифатида фикримга кўшилсангиз керак. Мен яна бир воқеани эсламоқчиман. Биз тўрт киши — профессорлар Ёрмат Тожиев, Ҳамидулла Болтабоев, машҳур методист Омонулла Мадаев ва камина ҳар йили ўрик гуллаган пайти водийга саёҳат қиламиз. Бир кун, албатта, Андижонда бўлиб, дўстлар билан дийдорлашамиз. Андижон университети олимлари, физик Алишер Қосимов, биолог Козим Зокиров, географ Мўминжон ва Ғолибжонлар мезбоннавозлик қилишади. Шу суҳбатларда касби-коридан қатъи назар бу инсонларнинг адабиётимизни нақадар яхши билиши, сўз сеҳрини ҳис қилишига қойил қолганмиз. Шоир Улфат домланинг фарзанди Ғолибжон газал ўқиганда, унга биолог олим Козим ака дуторда жўр бўлганида кўнглингиз сурурга тўлмасдан иложи йўқ. Бу ҳам бир ижодий муҳит-да. Энди "Тажалли"га қайтайлик. Тўпلام "Ватан" шеъри билан бошланади. Ватан шаънини яхши ардоқлабсиз, раҳмат. Ҳақиқий шоир борки, эл-юрт тақдирига бепарво бўлган эмас. Ватаним "кўзгинамнинг қароғи" деб билган.

*Сенсиз тупроқларнинг исин сезмасман,
Ёмғирлар сасин, қор тусин сезмасман!
Оламни яшнатиб, ифор таратиб,
Баҳорлар гул очиб келсин, сезмасман!..*

Бу сатрларни ўқиганда Ватандан айри тушган кимсаларнинг куни нурсиз, кечаси юлдузсиз бўлишини, ҳамиша кўнгли ғариблигини ҳис қилади, киши. Ватанни шунчаки севиб бўлмайди. Она юртга бўлган меҳр, садоқат ҳар нарсадан устун бўлиши керак. Ватанни улуғлаб азиз билганлар меҳнатини унутмаслик, эл фаровонлиги учун жаҳд қилаётганларнинг ёнида бўлиш ҳам юртсеварликдир.

*Ватан сўзин улуг, азиз билганлар,
Она тупроққа чин меҳр берганлар,
Бу кун бизни деб жон фидо қилганлар
Номларин унутма асло, эй халқим!*

*Ҳеч ким топмагай бахт кечиб виждондан,
Ахир ватан сўзи эрур иймондан,
Агар Ватан дея кечмасак жондан,
Авлодлардан ёғар жафо, эй, халқим!*

Келажақ авлодни ўйлаб, уларнинг биздан порлоқ бўлиши керак бўлган ҳаётига замин яратишга ҳаракат қилиш, ҳар бир иймонлик ватандошнинг бурчидир. Сиз буни яхши англабсиз.

Ватан мавзусида минглаб шеърлар ёзилган. Муҳими бу меҳрни ўзига хос тарзда, янги либосда айта олишда. Сиз буни уддалабсиз. Шу ўринда жаҳонга машҳур шоир Расул Ҳамзатовнинг "Менинг Доғистоним"даги қуйидаги сўзларини эслаш ўринлидир: "Шундай мавзу борки, уни такрорлаганинг сари ибодатдай иймонингни бут қилади, кўнглингни ўстиради, маънавиятингни бойитади. Бу мавзу ибодат, бу мавзу — Ватан!"

Шеърларингиз мавзу жиҳатидан турфа хил. Чаман ранг-баранг гуллари билан гўзал бўлганидек, бу турли мавзудаги шеърлар "Тажали"га чирой берган. Аммо, соф туйғулар тасвирига бағишланган лирик шеърларингизда қаламингиз яйраб ёзади, назаримда Сизнинг ўзингизга хос майин овозингиз бу борада яққолроқ сезилади.

Баҳор!

Қалбим сенингдек софдир, ишон!

Шаббодангек ҳисларим бедор,

Беозор

Осмондан юксакда ишқим яшар,

Тупроғимнинг остида юрагим бор...

Бедор ҳислар ҳаволаниб-ҳаволаниб қоғозга тўкилганидек, шеърга айланган кўним топгандек туюлади. Дил бедорлиги шоир сўзига мазмунан уйқаш. Шу оромсизлик туфайли гўзал асарлар яратилган. Ижодкорнинг ҳаловати бузилмаса, қалбини нимадир ўртамаца яхши асарлар туғилмаслиги шоён ҳақиқат. Бу ҳақда улуғлар кўп айтганлар.

Сиз кўпгина шеърларингизни нафис сезимлар номи билан атайсиз. "Хаёлий висол", "Вафо", "Орзу", "Меҳр", "Соғинч" кабилар. Бунинг ўзида инсонийликка ургу беришингизни кўрсатади. Инсонийликнинг бош белгиси сифатида ишқни биласиз.

Ишқсиз ахир қандай яшар одамзод?

Дарёлар тўлқинсиз наҳрми,

Юрак

Тўлғониб, куймаса кимга ҳам керак?

Бу сатрлар бепарволикка, беҳисликка, лоқайдликка исёндек янграйди. "Мулки оламини беишқ ғариб" кўрасиз. Атрофингиздаги одамларни бир-бирига меҳрли кўришни истайсиз.

Мен дунёдан фақат меҳр изладим,

Дилга чин вафодан муҳр изладим...

Меҳр излай-излай кўксим музлади,

Ўзимни сенлабон, ишқни сизладим...

"Ишқни сизлаш"ни мен кенг маънода тушундим. Бу дунёвий ишқдан, ишқи илоҳийгача бўлган тадриж йўли. Бу борада кимдир йўлини топа олади, кимдир адашишлар қуршовида қолади. Асосийси беишқликдан асрасин. Ишқ эса меҳрдан туғилади. Шунинг учун "Дилга зармас, чин меҳр керак!" деганингизда минг бора ҳақсиз.

"Ишқ! Сени йўқотишдан кўрқаман" дея бонг уришингиз ўринлидек туюлади. Бу ўринда ишқни йўқотиш одамгарчиликни йўқотишдек янграйди. Балким сиздаги мана шу руҳий ҳолат устоз шоирларимиз ғазалларига мухаммас боғлашга етаклагандир. Ҳазрат Навоий, ширин калом Фузулий, Нодири бегим, Ҳувайдо, замонамизнинг забардаст шоири Абдулла Ориф ғазалларига боғлаган мухаммасларингизни ўқиб, қувондим. Аввало, улуғлар сўзига сўз қўшмоқ, "панжасига панжа урмоққа" ҳар ким ҳам журъат қилавермайди. Бунда озми-кўпми ўзига ишонч керак. Иккинчидан аруз қонун-қоидаларининг мураккаблигиданми ёки бошқа сабабдан, бугунги шеърятимиз вакилларида арузда ёзгучилар кам. Кимдир ғазалларингиздан сакталиқ топиши мумкин, аммо бу йўлдаги интилишларингизга иттифоқ.

*Ҳаста бўлдим, зоҳиримда намоён этмадим зинҳор,
Саодат роҳига қалбимни шоён этмадим зинҳор.*

*Фасллар чархи-ла беинтиҳо айланди андуҳлар,
Нажот берди қаноат, чаими гирён этмадим зинҳор.*

Бу байтларингизда хаёлан "зоҳирини намоён" қилмаган, лекин андуҳларини қаноат билан енган шарқ аёлининг нигоҳи кўринади. Шеърларингиздан яна бир сезганим, сиз аллелтерацияни, айрим сўзларга алоҳида ургу беришни суяркансиз. Бу-да туйғуларингиз пўртанасини кўрсатадиган ҳолат.

*Афсус, Сиздан кечолмае кўнгли,
Афсус, нурсиз сўнган юлдузман,
Афсус, пойингизда пайҳон гул -
Афсус, сувсиз сўлган нарғизман...*

Ушбу сатрлардан келиб чиқиб бир мулоҳаза айтмоқчийдим. Жавобсиз муҳаббатга учраган кўнгли нолишлари, "алам тоши" изтироблари, ўзига оғир олишлар гоҳида шеърларингизда устуворлик қилиб қолгандек. Менимча яхши лирик шеърларингиздаги майинлик нурафшонлик билан уйғунлашса маъқул бўлармиди. Мен сизга йўл кўрсатмоқчи эмасман. Шоирликка, шеър ёзишга ўргатиб, ўқитиб бўлмаслигини тушунаман. Шеърларингиз кўнгиллари янада сурур бағишлаши учун бадий топилмаларга кўпроқ эътибор қилишингизни, айрим қофияларга (жола-вола) диққат ортиб кетмаслигини, кашф қилинган образларга (беғуноҳ-оҳу) янгица маъно юклашга ҳаракат қилишингизни истаб айтмоқдаман.

Хуршида, "Тажали"нинг яна бир хуш келувчи томони, унда сизнинг ижодий имкониятларингиз анча кенглиги, келажақда ёзиладиган нафис шеърларнинг ифори сезилиб турибди. "Шеър — юрак озиғи, қалб қуёшидур!" дея сўз саралашга интилишингиз фикримнинг маълум маънодаги тасдиғидир. Ижоднинг машаққатли йўлида сабот, туйғуларга тўла қалбингиз йўлчи юлдуз бўлишини тилаб қоламан.

**Ҳурмат ила Адҳамбек АЛИМБЕКОВ,
ЎзМУ доцент.**

Фурқат МЕЛИ

Оламни тўлдирар бир кун овозим

МАИШАТ авжидан дангир ва дунгир,
Қаҳрга тўлдирлар тоғ, қоя, ўнгир.

Улуғ бир исённи бошлади майса -
Тоғни ёриб чиқди, кўтарди найза.

Шоирлар - киборлар ҳаволандилар,
Ўтрик бир оҳангда наволандилар.

Яратган жим туриб ҳукмини айтди —
Уларга ерга кириб даволандилар.

* * *

УСТИДА кафани, қўшиқ айтади,
Гўё бу дунёдан ўтиб қайтади.

Нурми ё зулматни кўриб тургани,
Билмайди, кўксига қим тил урганин.

Ахир мен нотаваон, бир бебош бола,
Бу қимга? Қўлимда ханжар ва лола.

Қуйсиз ва қўшиқсиз қандай яшайман?
Бастакор қимсан-эй? Қим эдим ай, мен?

Тарошланган йўлдан чиқиб кетаман,
Ғудраниб бўлса ҳам сенги етаман.

Тенги йўқ денгизим — ата юрт — созим.
Оламни тўлдирар бир кун овозим.

* * *

МЕНИНГ ер остидан гўзал юртим бор,
Осмоннинг устидан гўзал осмоним.

Меним ҳали кўрмаганим-ёртим бор,
Юракдан қайнаган шикдир достоним.

Зарралар ичинда дунёлар - шовқин,
Шовқинлар ичинда менинг ҳаётим.

Ўзинг бердинг менга муҳаббат шавқин,
Борлиқдан йўқликка югурди отим.

* * *

КЎЗИМНИ тупроққа тўлдирмадинг
сенсиз юрганимда ўлдирмадинг
кўкдан тушганида ёмғир
тупроқдан қайтганида нур
тўхтатмадинг
ҳаволарнинг орасида
кўзимга самони эжойладинг
йўлимни кўрсатдинг томирларимда
қўлимни қўлимга бойладинг
тик турдим
кўрдим

... мени тутган сўнграк синди қулади
ўтмиши ғамни келажакка улади

* * *

МАЙХОНАДА тўрт дарвеш,
тўрталаси ҳам сархуш,
суҳбат қизиб гувиллар,
бари ёмон увиллар.

Майхонада тўрт тирқиш,
тўртовида тўрт нурмиш.
Қизил, сариқ, яшил, оқ
Ажаб дунё кўп эжумбоқ.

Майхонада тўрт ташвиш —
тўрт бўлинган бир юмуш
битмас, Чунчак тугайди,
Қорачиқлар кенгайди.

Майхонадан нишон йўқ,
Тўрт дарвеш ҳам ишон йўқ.
Адо қилди эркисизлик.
Қутлуғ бўлсин чексизлик.

* * *

Уруғ томир отди. Тошларга ботди.
кўёни бу дунёни қиздирган кунда
товонимга ёқди. Товон тутақди -
ажаб ҳолат бўлар қоронғу тунда.

Отган ҳалоқ бўлар, отилган яшар -
яшил япроқларни тухфа этиб жим.
Юрагимда совуқ аланга яшар -
яқинлашиб менга келаятган қим?

Танимадим сени, лекин суялман,
Дўстмисан, душманим, яқинроқ келгин.
Ям-яшил кўкариб, ўсиб қуялман -
Мени сўзсиз, муҳтож ичинг деб билган.

Отди ахир оддий, эҳуда самимий,
қизим севган каби муҳаббат билан.
Сен ахир тириксан, кўҳна доимий,
дунё тонган бўлсанг, ваз кеч ва тилан.

Қора ранга қариш оқсан. От энди.
Мен каби эмасан, тоза нафасан.
Узун ташлаганинг итни торт энди.
Одамнинг ўлисан — Нухсан — Ёфасан.

Ғаффор ҲОТАМОВ

Ҳ И К М А Т

Дўстим Азим СУЮН ҳақида бадиа

Шеърятда тўфон кўпган етмишинчи йиллар. Ҳар бир шоир ўз танқидчиси, тарғиботчиси ва ўз тўдаси билан от суради, улоқ талашади. Улуғларнинг юзига сачрайди. Ёдимда, ўша кезлар биз ўқиётган институтда университетнинг ёш шоирлари билан учрашув бўлиб ўтган. Азим Суюн билан ўшанда танишганман. У ҳеч паст келмас эди. Қачон қараманг, осмонда, ҳаволагани-ҳаволаган...

Шоирлар жунунваш бўлади, дейди Абдулла Орипов, ўттизга бориб қуюлади. Агар шунда ҳам ўзини тугиб олмаса, бу дардни бедаво деяверинг!

Бир куни бир ёш шоир гижинглаган тойдай ирғишлаб келиб, иш столимнинг устига чиқиб кетган, ўшанда ҳай-ҳайлаб аранг уни пастга туширганман. Агар индамасам, бошимга чиқиб олар эди...

Шоирлар жунунваш бўлади...

Азим Суюнни таниганимдан буён қанча сувлар оқиб ўтди, не-не салтанатлар тўзондек тўзғиб кетди. У бўлса, ҳамон йўлида собит. Ва бугун шоир ҳақида сўз айтиш масъулияти мени ўйга толдиради. Нимага десангиз, унинг босиб ўтган ҳаёт йўли жуда оддий, камтарона. Тоғ бағрида туғилган, шоир бўламан деб азим шаҳарга келган, ўқиган, шеър ёзган...

Ўша, ўзимиз билган Азим Суюн.

Минбарларга чиқиб, ваъз айтмади, бирор юксак лавозим деб чанг чиқармади, ўттиз ёшга етар-етмас жуда босилиб қолди.

Замон шундайки, жиндай сирли, мутақаббир бўлмасанг, жиндай найранг қилмасанг, ҳеч ким сени назар-писанд этмайди.

Азим Суюн эса, индамай шеърини ёзиб юради, на ўз тўдаси, на мадлоҳлари ва на ортида таянч тоғи бор...

Шунинг учун баъзи хашаки шоирлар ҳам сурбетларча уни босиб ўтдилар ва яна ўз наздида, чангу тўзонда қолдириб кетдилар.

Бир қарашда шундай.

Лекин, аслида, бутунлай бошқача.

Азим Суюннинг турган-битгани сир.

Дунёнинг тубига етдим, деб ҳад ура кўрманг. Дунёнинг турган-битгани сир...

Жиноят оламида "Якка бўри" деган истилоҳ бор. Якка бўри уюшган жинойи унсурларга таянмай, ёлғиз бир ўзи ҳаракат қилади.

Азим Суюн ҳақида ўйласам, ўзим кўрган-билган якка бўрилар ҳаёлимдан ўтади. Улар азамат ва довюрак, чаптаст ва оқкўнгил йигитлар эди.

Билсангиз, оламда ёлғизликдан ва нажотсизликдан оғир кулфат йўқ. Ҳаққи-ҳаётинг, ҳаттоки оддийгина ризқу насибанг кафолатланмаган бу омонат дунёда Азим Суюн ҳам якка бўри каби ўзига ишониб, мудом курашиб яшади.

Ким нима деса деяверсин, лекин етмишинчи йилларда адабиётга уюшган ёт унсурлар, чинакам ёсуманлар ёпирилиб киришди, буларни ўйинчи ҳам дейишади, аммо бу истилоҳ жуда заиф ва уларнинг асл қиёфасига мувофиқ келмайди.

Ҳар бир нарсани ўз номи билан атамоқ керак.

Биз ёсуман деган тоифа кейинчалик ҳатто сиёсий мавқе қозониб, кўпдан-кўп амал ва лавозимларни банд этишди. Жоду билан иш кўрган бу ҳийла аҳли ҳақида ҳали кўп ёзишади, одамлар узоқ муҳокама қиладилар. Бу, Худодан қайтган ва мўътабар ислом динини пеш қилиб, уни ич-ичидан бузиб келган, фитна-адоват солиб, муттасил қон тўккан, ёки бўлмаса, ўзини сиёсий муҳолиф кўрсатиб, халқни бўлиб ташлашга уринган ва ҳамон унинг қонини ичиб ётган ёвуз ва маккор кучнинг адабиёт ва сиёсат оламидаги сирли бир кўринишидир.

*Разил тўда! Жуда ёмонсан,
Очофатсан, маккор илонсан.
Ўйлаганинг молу мулк фақат,
Ва пинҳона айшу шиқ, шират.
Сенга керак эмас Ватан, халқ,
Сен ўзингча доим баланд, ҳақ... —*

деб ёзади Азим Суюн, бир шеърда. Аслида, шоир айтганидан беш баттар. Уят, андиша — нима, истиҳола нима — билмайди улар.

Мана шундай вазиятда бундай балодан баланд туриб, она сугидек беғубор, муҳаббатли ва орзу-ҳавасли халқ

бўлиб яшамок, забардаст шоир сифатида ҳақни-ҳақиқатни улуғлаб, ўзгаларни эзгу йўлга даъват этмоқ ва эзгуликнинг оташнафас куйчисига айланмоқ осон эмас, албатта.

Азим Суён одамларда, эл-улусда очиқ-сочиқ, тоғлик бир бахши каби ғаройиб таассурот қолдиради. Уни дали-ғули, бир қоп ёнғоқ деб, шунга ишониб юрганлар қанча. Шоирнинг ташқари ҳовлисига бўйламоқ мумкин, лекин ичкари ҳовлисига бўйламоқ қийин, гарчи у айримларга ўхшаб артистлик қилмаса-да, ўзини исёнкор ва дарвеш-савдойи қилиб кўрсатмаса-да. Агар суратига кўзингиз тушса, мунча содда бўлмаса, бу бола, деб ўйлайсиз. Лекин у ернинг остида илон қимирласа, биледи, дарёнинг сиртига эмас, балки унинг ички оқимиға қараб, ақл юритади. Шеърларидаги ҳикмат садоси, теранлик ва безовталиқ шундан, аслида.

*Ёлғиз турна баланд-баланд учмоқ истайди,
Афсус, унинг қанотлари ярадор.
Шўрлик гоҳо она ерга тушмоқ истайди,
Лекин унда яралган кимса бор...*

Гарчи бу шеър ҳазин ва шикаста бир кайфият таҳиса-да, тушқунликдан холи, умидсизликдан мутлақо йироқ. Унда тоғликларга хос вазминлик ва чуқур инсоний-руҳий ҳасрат намоён...

Азим Суён ўзи кўрган-билган ва оддий-одатий ҳодиса ҳақида эмас, балки парда ортида яширин бўлган сир-асрор ҳақида сўз юритаётир, куюнаётир. У ҳикматнинг қадрини билгани ва сиздан қизғангани учун уни парда ортига олаётир.

Узоқ замонлар Одам авлоди шу ярадор турна каби мусибат ичра яшаб келди. Кўз илғамас разилликнинг, сеҳр-жодунинг қули-қурбони бўлди. Бу ситам ва адоқсиз мусибат ҳар қанча эзмасин, адо этмасин, у ҳақ йўлдан, орзу-ҳаваси ва умиду муҳаббатидан чекинган эмас.

Шоир ана шунга ишора қилади. Гарчи у нажотсизликка бирон-бир чора топмаган бўлса-да, ўтган азизлар йўлида собит экани аён сезилиб туради.

Бу шеър ёзилган вақтлар Соҳибқирон айтган ҳикмат ҳали ҳижоб ичида эди. Ва буни ҳам унутмаслик керак. Бу мислсиз даҳо уқтирадики, нажот Ҳақдадир!..

Етмишинчи йилларда ёзилган бу шеърдаги ярадор турнани, истасангиз, истибдод чанғалида ҳоли забун бўлган ситамдийда халққа, миллатга, истасангиз, нажотсизлик жон-жонидан ўтиб кетган шоирнинг ўзига қиёслашингиз мумкин.

Ихтиёр ўзингизда.

"Менинг болагим, ўсмирлигим ва ёшлигим Нурота тоғларини гоҳ пиёда, гоҳ уловда, гоҳ милтиқ кўтариб, гоҳ салтанг ишқибозлик ила кезишда ўтди, — деб ҳикоя қилади Азим Суён. — Бундай кезишлар, ишқибозликлар мени ҳануз тарк этган эмас".

Бунга ишонмоқ керак.

Бундан ўттиз йил аввал ҳам шоирнинг юрагида бир олов бўлган, у ўт-чақмоққа ўхшаб кетарди, ҳозир ҳам шундай. Ўша оташ ҳамон уни тарк этган эмас.

Бу ўт-оташ гоҳо бирдан аланга олиб, ловуллаб ёнади ва унинг ёлқини ўзгалар юрагида олов ёқади. Шунда ўзининг ўтли нафаси билан эл-улусни маҳлиё этган тоғлик шоирга қараб туриб, меҳрим товланиб кетади, дунёда шундай қайтмас ва оловқалб, пок ва беғубор, метин иродали инсонлар борлиги менга қанот бағишлайди.

*Баҳор доим баҳорлигин аён этар,
Офтоб нури булутларни ёриб ўтар.
Бижғиб ётган кўлмакларни кўп кўрдим-эй,
Оқар сувлар ўз йўларин топиб кетар!*

Азим Суён шердек наъра тортиб белги берганида,

ўша, оқар сувнинг йўлини тўсиб ётган тош-метин тўғон зирқираб, дарз кетади.

Шундай бўлиши ҳам керак-ку, ахир, қуёш тик келганида кўлага даъф бўлгани каби.

Бу дунёда ҳақиқат бор ва у муқаррар тантана қилади, ақл-идрок ўтмишининг устидан ҳукм чиқаргани, иймон ва муҳаббат жавҳарни тозалаб, жисму жонга нур ва бедорлик ато этгани каби.

Нопоклик покликнинг, ёвузлик эзгуликнинг, ҳақсизлик ҳақликнинг олдида ларзага келади.

Абадият қонуни шундай.

Ярадор турнадек сарсари кезиб, оқар сув каби ўз йўлини очган шоирнинг қисмати бунга мисол бўла олмайми?! Унинг оддида ганимлари ич-ичидан зил кетмайди, деб ўйлайсизми?!

Хато қиласиз.

У йиллар давомида кўркам бир шеърят яратди. Ва бу гўзал чаманда бахшиёна оҳанг, сарбаст шиддати ва ўтли-ҳароратли нафас силқиб туради. У тоғлик инсонлар қалбини Расул Ҳамзатов каби катта самимият ва ёлқинли муҳаббат билан очиб беради.

*— Ҳозиргина уздим тандирдан,
Дустдай ҳамроҳ бўлгайдир, болам! -
Йўловчига чин сидқидилдан
Нон тутади қўшқўллаб онам.
— Ҳой, қўшнижон, келинг бу ёққа,
Айтинг, келсин келинингиз ҳам.
Қаранг, мойдай эрир дудоқда!
— Нон тутади қўшқўллаб онам.
— Ҳа, бу кулча сенинг учун, ҳа,
Ол, буниси синглинга, бўтам...
— Атрофда ким кўриниб қолса,
Нон тутади қўшқўллаб онам.
Оғушидан зар нури тўқар
Олам узра шамси муқаррам.
Дунё аҳли шундан ўтса гар,
Нон тутади қўшқўллаб онам.*

Гарчи бу шеърни у йигирма бир ёшида ёзган бўлса-да, на таърифга эҳтиёж бор ва на тавсифга.

Тоғлик онанинг дарёдек дили, булоққек тошқин ҳиммат ва марҳамати қайноқ руҳ бағишлаб, сафо бағишлаб турибди унга.

Шундай қўли очиқ, бағрибутун одамлар бор бу оламда, халқ бор, миллат бор...

Дунё шулар билан обод, дунё шулар билан кўркли, муаззам.

Азим Суённинг "Мен сени тоғларга олиб кетаман..." деган шеъри бор, у ҳам ўша вақтларда ёзилган, буни кўпчилик билмайди ҳатто, лекин шу руҳ, шу йўсин истифода этилган "Сени осмонимга олиб кетаман..." деган бир шеър жуда машҳур қўшиққа айланиб кетди.

Нима учун?

Нега асл манбани бирон-бир тирик жон эсга олмади? Нега унинг соясига маҳлиё бўлади, барча?

Дунёнинг сири кўп, синоати ҳам.

Бу шундай тарихки, айтган билан адо бўлмайди. Азим Суён қисмати уни варақламоққа йўл очдими, қонли ва кўзёшли саҳифалар юзидан чангу ғуборни қувдими, билинги, у анчайин шоир ва сиз ўйлаган дали-ғули одам эмас, демак, Яратганнинг меҳрига ноил, демак, замонанинг хос бир сиймоси!

Келинг, яхшиси, яна унинг ўзига қайтайлик.

*Баҳодирнинг қиличи синди,
Сўнги нуқта. Тугади эртақ.*

*Пастак ҳовли четида дилхун
Бир бола йиғлайди — Қўлида китоб.
Баҳодирнинг қиличи синди,
Баҳодирнинг қиличи синди. Ёвники бутун!
Қайга кетди япроқдек бола,
Бўта каби қайда бўзлайди?
Учиб юрган варақлар, ана,
Шамолларга эртақ сўзлайди.
Бола қани?.. Билмайман, аммо
Ишонаман, қайлардадир у
Баҳодирга қилич излайди...*

Мен Азим Суюн улуғлаган япроқдек бола олмос шамшир топиб келишига ҳеч вақт шубҳа қилган эмасман. Нимага десангиз, бу бола қонига ташна бўлган Одам авлодининг яраланган умиди, қон қақшаган иймону ишончи тимсолидир.

Ўша, япроқдек бола — сўнмаган умид-у, ўлмаган ишонч — ҳақсизлик ва зулмга қарши бош кўтардим, муҳаққақ, унга чек қўйилгуси.

Бу кўрмак шеър худдики ҳозир кўз олдинда содир бўлган унутилмас бир воқеа каби ёдинда-хаёлингда муҳрланиб қолади. Ундаги ҳақлик ва адолат тантанасига иштиёқ ҳар биримизнинг қон-қонимиз ва жисму жонимизга сингиб кетган, шунга интиқлик ва чанқоқликдан келиб чиққанки, тугма бир хислат бу, минг йиллик армон...

Шунинг учун ҳам у юракни ларзага солади, руҳни бедор ва безовта этади. Ўша қиличи синган баҳодир каби, ўша — япроқдек болани ва унинг ҳаққи-ҳаётини, ҳақликнинг балқиб чиқишига муштоқлигини ҳимоя қилишга мажбурият сезасан.

Буюк асарлар шундай содда ва самимий, кўнгилга яқин бўлади.

Ўлжас Сулаймоновнинг "Тунги таққослар", "Болалик, боғлар, саратон...", "Ёзда бир қиз келди, жануб шаҳарга..." шеърларини бир эсга олинг.

*Сен бир болсан,
эсладимми — лабим тамшанар,
Сен бир қулгу, шиддатидан кўзим ёшланар.
Мен ғарибман, ким ҳам хафа киларди,
Дўзах кўрдим, энди жаннат истар дил.
Эҳ, бошқалар, нечун сени севадир,
Севма сен, одаммас улар ахир...
Уларда дард ва изтироб не қилар,
Улар фақат кишнаб юрган йилқилар!..*

Азим Суюннинг эркин шеърлари Ўлжас Сулаймоновни ёдга солади, улар тоғ дарёси каби шиддатли, кескин ва баланд. Шоирнинг ўтли нафаси юрак пардасини титратиб ўтади.

*Ўлимдан титраган зот
Титрагайдир ҳаётда!
Уларга мен ҳамма вақт
Қараб келдим нафрат-ла!
Лекин билсанг, оламда
Бургут деган бир қуш бор,
Титрамайди ўлимдан,
Долга каби шиддаткор.
Сўнги дамин сезса у,
Қояга урар ўзин.
Унинг олов патлари
Ҳавода кетар тўзиб.
О, улар тушмас ерга,
Ерда нима, бойланиб?!
Шу заҳот учар кўкда
Бургутларга айланиб...*

Шеърнинг бўйсунмас руҳи одамнинг ҳаёлига қанот бағишлайди.

Азим Суюннинг "Қодир овчининг ўлими", "Тутқун", "Муҳаббатнинг сирли эртаги", "Қураш", "Андиз ўсган ерларда..." каби шеърлари худди шундай сифат-хусусиятга эга. Эътиқодда собит бўлган халқчил ва ўт-олов шоиргина шундай катта нафас билан долғали асарлар битиши мумкин. Ва улар Одам авлоди яшар экан, дил боғлари янглиғ, унда муқим ўрин тутади. Нимага десангиз, инсон руҳиятида нурга ташналик, ёлқинга ва улугликка ошфуталик мавжуд.

Мен Азим Суюнни оғир ва мушкул ҳолатларда кўп кўрганман, лекин бировга бош эганини билмайман, сира. Ҳар қандай танглиқда ҳам собит ирода, ҳазил-мутойиба ва саркаш асовлик билан вазиятдан чиқиб кетади.

Ғанимлар таҳқирлаб бешафқат *Онандан айрилдинг дедилар.* Тутқуннинг кўзида, бетоқат,

*Қатра ёш кўрмоқчи эдилар,
Қатра ёш...
Мағрур қолди мағрур бош!
Кўз ёшлар боиси — ғам, алам,
Ёриндан айрилдинг, дедилар.
Кўзига боқдилар, шод-хуррам —
Қатра ёш кўрмоқчи эдилар,
Қатра ёш... Мағрур қолди мағрур бош!
Қасоскор хабарлар билмас ҳад,
Ватандан айрилдинг, дедилар.
Ва унинг кўзида сўнги дард —
Қатра ёш кўрмоқчи эдилар,
Қатра ёш... Бир қалқди...
Жон эди ўша ёш!*

У "Эй дўст" китоби, "Ватан фасллари"даги дилбар шеърлари ва "Ўзбек давлати" достони билан ғанимлари қўйган тўсиқ ва ғовларни яна бузиб-янчиб ўтди ва ўша, йўқ бўлиб кетмайдиган сиймоларга мансуб эканини яна бир бор намоён этди.

Бу жабҳада у биринчи йўловчи эмас...
*Қай кимсақим волидасин унутди -
қора ер кутибди оқибат.
Қай кимсақим ўз халқидан юз бурибди -
қора ер кутибди оқибат.
Қай кимсақим ҳаром-ҳариш айш сурибди -
қора ер кутибди оқибат.
Қай кимсақим дунёга даъво урибди -
қора ер кутибди оқибат.
Девона, унутмадинг она, улусингни
айш ёт, бедаъвосан дунёга
Ва лек нечун бўйнингда сиртмоқ турибди -
қора ер кутибди оқибат?!*

У "Машрабнинг сўнги қўшиғи"да шундай қайғули нидо қилади.

Эй дўст, бу дунёда икки тоифа, бир хил қиёфада қўшилиб яшайди — Одам авлоди ва унинг зидди. Ва бундай кирдикор Одам авлоди тириклиги, ризқу насибаси ва ҳаққи-ҳаётини ўзлаштирмоқ учун қилинади. Машрабни дорга осдирган ҳам кейин унинг ҳаётини яшай бошлаган.

Етмишинчи йиллар авлоди жуда катта даъволар билан майдонга чиқиб, интеллектуал поэзия яратаётганига ургу беришган. Уларнинг аксарияти шоирдан кўра кўпроқ сеҳргарга ўхшар эди. Мана, орадан йиллар ўтиб, ҳақиқатнинг юзидаги парда кўтарила бошлади, қарабсизки, ўша вақт кўзни қамаштирган ялтироқ ва жарангдор нарсалар рангитусини йўқотиб, асл шеър яна шеърлигича қолди.

Андиз ўсган ерларда отлар бевақт ўлмағай,
Яхши бўлса аёллар эрлар юзи сўлмағай.
Қайси юртда чинакам ботиб бўлса йиғитлар,
Ушал юртнинг эллари ёвларга қул бўлмағай.
От минмаган от минса, чопа-чопа ўлдирар,
Боғ кўрмаган боғ кўрса, пайхон қилар, сўлдирар.
Ҳушёр бўлгил, жон элим, элдай сақла элингил,
Ёвларингга қул берсанг, паймонангни тўлдирар.
Бош кесилса, ёронлар, сочга мотам тўтилмас,
Қон қусилса, ёронлар, ичга сувдек ютилмас.
Қай бир миллат тупроғин топтар экан маккор ёв,
Ўзлигин билганларнинг бахти асло бутунмас!
Аргумоқларга мининг, ғолиб қилич ёр бўлсин!
Бу дунёда ҳар кимнинг Ўз Ватани бор бўлсин!

Азим Суён шеърини ўзига хос бир гулшанки, унда йилнинг тўрт фаслини кўриш мумкин, у камалак жилоси янглиғ ҳаёлингга каманд ташлайди ва кўнглингга ошуфталик бағишлайди.

Сиз беёён дашту далага уйғоқлик бағишлаб, ҳур-ҳур эсаётган кўклам шамолдан ҳеч баҳра олганмисиз? У жонингизга ором-фароғат бағишлайди, руҳингизни аллалайди, маст қилади.

Чинакам шеър шундай ҳаётбахш таровати билан хушдир, сафодир.

Мен гоҳо ҳорғин ишдан қайтар эканман, ёлғиз бўлсам агар, шундай ўйларга мойиллик сезаман, шунда Абдулла Орипов, Азим Суён шеърлари ҳаёлимда айланади, кўнглимга илиқлик ва юпанч бағишлайди.

Кўкданми, гайбдан садолар келур, Олис диёрлардан нидолар келур, Гоҳ қийқирш, гоҳи видолар келур, Гоҳ саркаш, гоҳ сарин саболар келур, Навоийдан ўтли наволар келур; Ўлдирсанг ҳам ўзинг ўлдир, муҳаббат!..

Қаранг, қандай ўтли, гуссали, ҳасратга тўла бу нафас. Уни лоқайд ўқиб бўлмайди, шеърнинг тошқин ва юкумли руҳи, истайсизми-йўқми, сизни банди этиб, ўз оқимига тортиб кетади.

Бундай асарларни шиддатли ёғин-жаладан сўнг айқириб-тошиб келган ҳайбатли селга ўхшатаман.

Тоғларда бундай ҳодисалар кўп бўлади.

Бирдан увода булутлар қовогини уюб, тўлғоқ тутган келинчак каби қўрқинч солади, момоқалдироқ қасирлаб, еру кўкни титратиб юборади, шундан сўнг челақлаб жала қуяди, сой айқириб тошади, лойқаланган-кутурган сел ўз ишини қилиб ўтади. Кейин яна олам сув қуйгандек жимиб қолади, осмон очилиб, қуёш чарақлаб чиқади, ипақдек майин ҳаво оламга сафо бағишлаб, жисму жонингизни аллалай бошлайди. Тошдан-тошга урилиб, шовқин солиб оқаётган сой сизнинг кўнглингизга гулу солади ва намхуш соҳилига етаклаб кетади.

Шарқираган сойда бир сўнмас чўгдай,

Калқиб оқиб борар ёлғизгина гул.

Килган гуноҳларин ювмоқчи мўгдай,

Тўлқинлар топинар, бепарводир ул.

Ким отди?

Не учун?

Ростдан ҳам гулми -

Юракни юракка қилолган пайванд?

Ё пайванд қилолмай, ғамли, аламли,

Оқиб бораётган ёниқ муҳаббат?

Пушкин руҳиятига монандлик бор, бу шеърда.

Азим Суённинг аксарият шеърлари мана шу руҳга-хислатга эга, ўйчан ва маънос, дилгир ва ҳасратли, шу боис кўнглини ўртаб кетади ва сизни ҳаёллар гирдобига тортади. Ва шунда беихтиёр маҳзун ўйлар чўлғаб олади, ўтган кунлар, ўзингиз кўрган-билган одамлар ва

уларнинг тақдири, муҳаббат деган ўт-олов ва унинг қулга айланиши, турмуш ташвишлари, у дунё ва бу дунё ҳақида сокин ҳаёлга толасиз.

XX асрнинг охирига келиб, бундай кечинмага мойиллик ҳам, уни уйғота билиш санъати ҳам гоётада тақчиллашди.

Қаролик юракни қон қилиб юборганида, ойдинликка, муруватга, бир мумтоз шеърга ташна бўлиб ютоққан одам оз эмас. Мен ҳам нгулар қаторида зорман. Нимага десангиз, улғу санъаткорнинг ўтли-бокира нафаси тегиши билан худдики малъун ёқангдан қўлини олади ва ўша, асли тоза бўлган нафас баҳорнинг беғубор насими каби кўнглингизни очиб юборади.

"Биласизми, амаки, бу оламда шундай бир чиройли киз бор: Ольга Мишерская..." — Бирдан шу хитоб ҳаёлимдан ўтади.

Буни ким ва қачон ёзган, у кимга аталган, аниқ билмайман, аммо нгу аёнки, бу ўтли нафасда ғам-гуссани пардек тўзғитиб, армонли хотира ва ширин ҳаёллар гирдобига одамни тортиб кетувчи куч бор.

Ҳаммада ҳам шундай ҳолат бўлади-ку, ахир!

Бу ўтли нафас шунинг учун ҳам татирлики, қачондир шу ҳолни сиз ҳам юракдан ўтказгансиз, бильякс, нгу туйғу дилингизда армон бўлиб қолган. Одам авлоди учун ўзи йўқотган нарсачалик, қайтмас бўлиб кетган муҳаббатчалик азиз нарса бўлиши мумкинми, сира?

Азим Суённинг ишқу-вафо улуғланган шеърлари шундай кечинмалар кўзгайди, улар булоқ суви янглиғ руҳингизга сингиб киради ва туйғуларингизни чайиб ўтади, шунда жонингиз орзиқиб-ўртаниб кетади, маҳзун ва гуссали ўйлар гирдобига ғарқ бўласиз. Инсоний руҳият иқлимлари бир суврат янглиғ, бир мумтоз наво янглиғ, ҳатто ундан ҳам мукамал тарзда шеърда, бадиият ва санъатда муҳрланиб қолганида ва унга Яратган абадиёт муҳрини босмаганида, кишилиқ жамияти қанчадан-қанча ноёб ва бебаҳо маънавий-руҳий бойлигини йўқотган бўлар эди, деб ўйлайсиз.

Ҳали биз айтиб-эшитган шоирлар шеърини ана шундай соҳир ва бокира, қудратли ва таъсирчан, нимага десангиз, улар иймон нурига чайилган, оламнинг чаккасига тақилган анвойи чечаклар кабидир.

Дунёга яхшилик тилаган оҳанглар умрибоқий бўлади.

Санъатнинг кучи-қудрати шунда.

Бир куни шоир Тўра Мирзо Москвада бўлиб ўтган Ўзбекистон ёш шоирлари мушоираси ҳақида тўлиб-тошиб ҳикоя қилган. Шоирнинг айтишича, мушоирада етмишинчи йиллар авлоди ўз ижодини тақдим этган. Нимадир бўлиб, Азим Суённинг таржимони шеърини кечасига етиб келмаган. Аксига олиб, шоирнинг қўлида ҳам бирон-бир шеърининг таржимаси бўлмаган.

— Ниҳоят, навбат Азим Суёнга етиб келди, — деб давом этади Тўра Мирзо. — У минбарга чиқиб боргунча жиққа терга ботиб кетди, кейин юз-кўзини артиб, бир зум тин олди, шундан сўнг она тилида ёниб шеър ўқиди, у ўзига сизмай шундай шеър ўқидики, ўтирганлар шайдо-маҳлиё бўлиб қолишди ва ҳаммадан зиёд олқиш айтишди...

Азим Суён ана шундай оташнафас шоир ва унинг нафаси шеър нелигин ҳис этган ҳар бир юракка чақмоқ янглиғ етиб боради.

Ҳали биз унинг "Қодир овчи ўлими" шеърини эсга олдик. Кучли ва ҳароратли бу асар фавқуллодда шиддат билан бошланади ва юракни титратиб ўтади.

Кес-сак бўлиб кетаяпти, Кўлларимни уқала...

Қодир овчи, гарчи ўлим тўшагида ётган бўлса-да, ҳатто сўнги нафасида ҳам хорлик ва чорасизликка тоқат қила олмайди.

Бургут менинг ажододим — Ерда нима, бойланиб?!

У бургутлар сўнгги дамида беқиёс даражада юксакликка кўтарилиб, келиб ўзини қояга уришини таъкидлаб айтади ва ўз қисматига шундай яқун ясайди.

Бу — куфру исён эмас, бу — ўша замоннинг акс иқлимига ҳад уриш, жасоратни улуглашдир.

Бургут менинг ажододим, Улим деган нима гап? Йўқ, йўқ, менинг авлодим Ётмас ҳеч қачон титраб!..

Бу — шеър.

У ҳаёлга каманд ташлайди. Чекланган ва тескари ўзанга солиб қўйилган ҳаёт тарзини титиб-тўзгитиб, исканжа ва таъбуларни бузиб-парчалаб юборади. Ва қаддингни кўтариб, юлдузни кўзлаб, юксакликка кўтарилиб яшашга даъват этади, Абдулла Орипов ундагани каби:

Юксакларда чарх уриб айлан, Рухинг мангу турсин ёришиб.

Ўлганда ҳам вужудинг билан, Кетмагайсан ерга қоришиб.

Шеърят ёлқинли нафаси ва тириклик саси билан тенгсиз ва яшовчандир. У руҳни безовта этиб, бедорликка ундайди, муқаддас туйғуларни, олий туйғуларни кўзгаб яшнатиб юборади.

Шоирнинг илоҳий нафаси кезган жойда гафлат ва хусумат, кирлик ва бадкирдорлик бўлмайди. У шунинг учун шеър ёзади.

Юракдан отилиб чиққан диловар шеър жаннат боғларининг хурлари кабидир, шунинг учун одамлар унга маҳлиё бўлади, шунинг учун шоирларни севиб-эъозлаб яшайди.

Улуғ шоиримиз Абдулла Орипов: *"Азим Суюн дунёсига бир назар солайлик, — деб мурожаат қилади. — У қандай ўй билан яшайтир ва қандай шеър ёзайтир?"*

Азим Суюн шеърлятида Ватанимизнинг тенгсиз ва беқиёс чиройи ўзининг жозибали ифодасини топган, она тилимизнинг мафтункор латофати ва сеҳрли қудрати унда мужассам. Ҳар биримиз учун жондан азиз бўлган расм-русумларимиз, халқимизнинг ҳеч бир миллат, ҳеч бир эл-улусда бўлмаган хислат ва фазилатлари, жуда баланд хулқ-атвори унда ўз жилосини топгандир.

Шоир киндик қони томган она Ватанини битмас-туганмас бир муҳаббат билан севиб-ардоқлайди. Дўсти-ҳабиби билан, устоз Миртемир сингари, халқнинг ўзи каби содда, халқнинг ўзи каби самимий тилда сўхбат қилади.

Шоирнинг юрагида бир асов тугён борки, бу тугён ҳеч қачон сарҳад ва чекланиш билмайди. Ва унинг ҳар бир зарби-тўлқини жавоҳир янглиғ ноёб ва бебаҳо ҳикмати соҳилга олиб чиқади.

Халқимизнинг азим ва ўктам шоири Азим Суюн садоқатли дўст, ишончли ҳамроҳ ва забардаст йўлдошдир. У Мустақиллик майдони ҳақида муҳташам бир дoston ёзиб, она юртимизга аслик қайтаётганини баланд овозда таъкидлаб айтди. Дунёдаги ҳеч бир ёдгорликка ўхшамаган, яшиллик билан уйғуллашиб кетган бу мумтоз меъморий обида чинакам илоҳий зиёратгоҳ бўлиб, озодлигимиз ва давлатчилигимиз рамзи тимсоли эканини бор овозда айтиб улуглади. Жон томири шу мўътабар заминга боғланиб

кетган улкан шоиргина эзгулик ва гўзалликда мана шундай теран ва умрибоқий ҳикмат кўради".

Ватанни севмоқ иймондандир. Уни онам, синглим ва ёки ёрим деб билмоқ ва ота-бобом хоки поки деб гардини кўзга суртмоқ, ҳар бир заррасида ўзини, орзу-ҳавасини, интилишини кўрмоқ ва севиб-ардоқламоқ ҳар кимга ҳам насиб этмайди. Бу бир саодатдир. Буни билган билади, билмаган лайлак ҳайдаб ўтаверади.

Шу маънода, Азим Суюн яхши ният билан ерга уруғ қадаётган миришкорга ўхшаб кетади.

Унинг катта бобоси Одам Атодан мерос бўлиб қолган бу эзгу амал ҳеч бир одамга ҳеч вақт панд берган эмас. У сочган ҳар бир уруғ ҳовуч-ҳовуч дон бўлади, хирмон бўлади, ризқу насиба бўлади.

Азим Суюннинг хирмони ҳам, оғушида ўзи туғилиб ўсган пурвиқор тоғлар каби кўкка бўй чўзиб, юксалиб, бамисоли тиллодек товланиб турса, не ажаб!

Яратган Эгамнинг йўриғи — ёрлиқ: Офтоб Замин узра гулхан ёқади. Дарёга айланиб, тоғдаги қорлиқ, Чегара нелигин билмай оқади.

Баландназар қушлар, о, озод қушлар, Кўрдим: ҳур-ҳур, эркин-эркин кўчади. Бугун фарбда, эртан Маширқда қишлар — Чегара нелигин билмай учади.

Сарҳад не — билмайди митти болари, Бол йиғар дунёда бор чечаклардан... Кўкларга ўрлайди юрагим зори, Одамзод яратган Чегаралардан.

Ҳар сафар Азим Суюннинг "Чегара билмас шеър"ини ўқиганда, дунёни у бошидан кириб, бу бошидан чиқаман, у менинг юрагимда бир олам ўй-кечинма кўзгайди. Эҳтимол, мазкур ҳикояга ҳам аслида нгу нидо сабаб бўлгандир. Эҳтимол, унинг қуйидаги чорлови:

Хайҳот, бундай эл кўрмадим, Бир-бирин ковлашиб, ерлар.

Ўҳ, ботирим, қайдасан?!

Азим Суюн ўзимизники, қолаверса, ҳар қандай зил-замбил юкни ҳам кўтара олади, шунинг учун бугун унинг баҳонасида юрагимни ўртаб келган бир ҳасратни охиригача айтмоқчиман.

Албатта, мен Азим Суюн ҳақидаги ҳикояни ғамли-ғуссали яқунлаш ниятидан йироқман. Токи у шундай бўлсинки, кўнгилни очиб юборсин ва ундан жаннат гулларининг ифори келиб турсин. Ва баҳраманд бўлган одамки бор: "Ў-ў, ко-ор, биз ҳам юрган эканмиз-да, дунёнинг тубига етдик деб, бу ёққа шундай шоирлар бор экан!" — десин ва ҳайрат бармоғини тишласин.

Азим Суюн муҳаббатта сазовор шоир.

Қаранг, шоир дўстим ғамли-аламли бу ҳикояга чиройий хотима бўлсин деб шундай бир кўркем шеър ёзган экан:

Бунда йўл йўқ эди,

Кимдир бемалол

Ўзича қайгадир шу ердан ўтди.

Кунлар илиб-илиб

Ёз келган мисол

Кўп ўтмай каттакон йўл бўлиб кетди...

Муҳайё Бону ҚУРБОНЗОДА

Ҳолим сўраб келармикансан?

* * *

Билмадим дардимни, айтмадим ўзим,
Кузги япроқдайин сарғайди юзим,
Тушларимда қолди ул мунгли кўзинг,
Э воҳ, ҳолим сўраб келармикансан?

Аламнинг бир менга шунча кўпмиди,
Ваъдалар қалбингни тешган ўқмиди,
Лоақал таскинли сўзинг йўқмиди,
Ногоҳ ҳолим сўраб келармикансан?

Дайди ҳаёлларим бермайди тиним,
Ўтмай қолар бўлди дийдираб куним,
Бунчалар азиздир манга ул "ғаним",
Бир бор ҳолим сўраб келармикансан?

Кўзинг ёшларига айланди тошлар,
Янада қарайди қоп-қора қошлар,
Не булар тугаса дилдан бардошлар,
Ёки ҳолим сўраб келармикансан?..

* * *

Бугун севдан кўнглим ранжиган,
Аҳд-вафо ҳам биздан панд еган,
Рашиким қисматини ажр этган,
Кунларимдан бағрим хун бугун.

Сенсиз ноҳор кунларим етим,
Муҳаббатсиз тушларим етим.
Ялинмайман унларим етим,
Йўлларингда интизор кўзим.

Фироқингдан озор чекарман,
Юрагимни ғамга буркарман,
Сирларингни — сир тутарман,
Дийдор, сени танҳо кутарман.

Жондан азиз боринг мен эдим,
Ишонганинг, оринг мен эдим,
Ишқ куйида торинг мен эдим,
Дийдор, сендан дарак йўқ нега?

Инжиқланма, инжима, дўстим,
Ўзим каби хокисор, мунглим,
Изтироблар тўлди-ку лим-лим,
Соғинчлардан адолиғинг, бас...

* * *

Меҳр кўзда, деганлари рост,
Илк муҳаббат ва илк ошнолик,
Тушларимга кирар, сўйлар роз,
Ки умримни безар рўшнолик.

Уйғонаман, ҳаммаси абас,
Умидларим синади чил-чил.
Гўё бизсиз олади нафас
Узоқлашиб бораётган йил.

* * *

Бошимга тош ёғса ҳам,
Тутмасман ўзимни кам.
Кўвончу шодлигимни
Кўргум дўст ила баҳам.
Эй нотаваон, сен менинг
Топтамоқни истабсан.
Эътиқодим бор менинг
Дилларимда мустаҳкам.
Бу дунёда яшамок —
Гўё сен учун эрмак.
Манфаат деб, тайёрсан
Ичмоққа ёлғон қасам...
Тоқайғача кун кўринг
Кимларгадир суяниб,

Ўз-ўзингни топиб ол,
Бўлай десанг чин Инсон!..

* * *

Мен ҳали ҳам кўнгли қулиман. Тангрим,
Куч берсанг, узурман банду сиртмоқни.
Бўғзимни тўлдирган соҳир наволар,
Бир кун забот этгайдир яқин-йироқни.

Мақсадлар эшигин очурман бир кун,
Қайнаб, булоқ бўлиб тошурман бир кун.
Ғафлат, қўл-оёғим боғлайверма кўп,
Ҳадсиз давлонлардан ошурман бир кун...

* * *

Очилиб гул ғунчаси этса дилларни хушнуд,
Сулганини кўрганда маънос тортиб қолар кўз.
Уруғ бўлиб тўкилса ерга — эртанги умид
Бефарқ бўлолмак нечун, ундан очилса гар сўз.

* * *

Ўзлинг алишма ҳою ҳавасларга,
Кўнглинг очаверма худбин-касларга.
Эрмак бўлма ўхшаб гўё ноҳосларга,
Ёлғон мақовларга ошиқма, кўнгли.

Ҳаёт деганлари кимгадир ўйин,
Кимдир боши осмон — ким эгар бўйин.
Гоҳ тегранда эсиб турса-да куюн,
Зулматга ботишга ошиқма, кўнгли.

Байрам деб билгин ҳар бир онингни,
Ҳалол қилиб егин бурда нонингни.
Доимо асагил гул иймонингни,
Беҳуда дунё деб, ошиқма, кўнгли...

Ҳабиб СИДДИҚ

"НИМА БИЛАН УРВИ?"

Яқин ўтмиш ҳангомаларидан

Ўтган асрнинг олтишинчи йилларида вилоят партия кўмиталари иккига бўлинган: саноат партия кўмитаси, қишлоқ хўжалиги партия кўмитаси. Шу даврлар ҳар бир майда-чуйда гаплар билан ҳам парткўмларга шикоят қилиш авж олган экан.

Вилоятнинг нуфузли идорасига бошини дурра билан боғлаб олган аёл келибди. Эшикбонлар ундан мақсадини сўрашибди.

— Обкўмга арзим бор, — дебди аёл.

— Қайси обкўмга?

— Обкўмга-да?

— Ҳозир иккита обкўм бор: қишлоқ хўжалик обкўми, саноат обкўми. Қайси бирига арзингиз бор? Аёл жавоб беролмай ҳайрон бўлибди.

— Нима масалада келгансиз?

— Эрим урди. Шундан шикоят қилиб келдим.

Қайси обкўмларинга киришим керак.

Энди эшикбонлар ҳам ўйлашиб қолишибди.

— Эрингиз нима билан урди? — сўрабди улардан бири аёлнинг боши боғланганлигига ишора қилиб.

— Шоли ўргани кетиб ярим кечаси ширакайф бўлиб келувди, "ўша ёқда тунаб қолавермабсиз-да" девдим, "Э-э" дедию кўлидаги ўроқни иргитиб юборди. Шунда...

— Демак, ўроқ билан экан-да, — дебди эшикбон танга топган калдай илжайиб.— У ҳолда қишлоқ хўжалик обкўмига кираркансиз, опа... Мабодо, болға билан урганда саноат обкўмига кирардингиз.

"ҚЎЛИ ҚАЕРДА?.."

Катта Фарғона канали бунёд этилаётган даврда шу ердаги йирик иншоотлардан бирининг қурилишига таниқли инженер В.Пославский раҳбарлик қиларкан. У ҳар оқшом иш яқунларини таҳлил қилар, режадагидан кам одам қатнашаётган икки хўжалик раҳбарига танбеҳ бераркан.

Бир куни В.Пославский Усмон Юсуповга шикоят қилибди.

— Раисларни чақириб дурустроқ гаплашинг, — дея маслаҳат берган бўлибди Усмон ака.

— Гаплашдим. Раислар жуда хушмуомала йигитлар. "Хўп, хўп", деб кулиб туришади. Аммо бажаришмайди.

— "Хўп, хўп" деганда кўлини қаерга қўйиб туради? — дея сўрабди Усмон ота.

В.Пославский бир зум ўйлашиб туриб, елка қисибди:

— Ҳеч эътибор бермаган эканман, Усмон Юсупович.

— Бундан кейин шунга албатта эътибор беринг, — дебди У.Юсупов кулиб. — Ўзбек йигитлари "хўп-хўп" деганда кўли кўкрагида турса, уни сўзсиз бажаришади. Мабодо кўли қорнидан пастроқда турган бўлса, умид қилмай қўяверасиз...

ҲАММАСИ АВВАЛГИДАЙ

Филдирак цехининг ишчилари орасида ичкиликни хуш кўрадиганлар кўпайиб кетибди. Корхона раҳбарлари муҳокама, суҳбатлар натижа беравермагач цех ишчиларининг маошини икки баравар камайтиришибди. Лекин ичкиликбозлик камаймабди. Ҳатто иш вақтида ҳам ширакайф бўлиб юришар эмиш. Кейин ароқнинг нархини оширишибди. Ҳеч нарса ўзгармабди. Ўша-ўша, тушда ҳам, оқшомда ҳам ширакайф ишчилар гимирлаб юришаркан.

Охири бунинг сабабини билиш учун улардан бирини сўроқ қилишибди.

— Шунча ўзгаришлардан кейин ҳам нега ичкиликбозлик камаймаяпти?

— Қаннақа ўзгариш?

— Маошнинг камайтирилгани, ароқнинг нархи ошгани...

— Ҳа, уларни бизга алоқаси йўқ. Чунки биз илгари ҳам битта филдиракни иккита ароққа алмаштирганмиз, ҳозир ҳам...

O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi,

«Kamolot» yoshlar ijtimoiy harakati

Jamoatchilik kengashi raisi:

Abdulla ORIPOV

Jamoatchilik kengashi:

Gulruh A'ZAMOVA

Saidvafo BOBOYEV

Abulqosim MAMARASULOV

Ahmad OTABOYEV

Nurmat OTABEKOV

Minhojiddin MIRZO

Shunqor XUDOYBERDIEV

Ahmad USMONOV

Bosh muharrir:

Sobir O'NAR

Bosh muharrir o'rinbosari:

Luqmon BO'RIXON

Mas'ul kotib:

Akbarali MAMASOLIYEV

Tahrir hay'ati:

Odil YOQUBOV

Abduqayum YO'LDOSHEV

Abdusaid KO'CHIMOV

Sirojiddin SAYYID

Rustam MUSURMON

O'rozboy ABDURAHMONOV

G'affor HOTAMOV

Yoshlarning adabiy-ijtimoiy jurnali, 1982 yildan chiqqan boshlagan.

© "Yoshlik" № 5 (222) 2008 y.

Ushbu son "Yoshlik" jurnali tahririyatining kompyuter markazida sahifalandi.

Sahifalovchi: Saodat RUSTAMOVA

MUNDARIJA

MUHARRIR MINBARI

Oqibatlilik ibrati 1

NAZM

Abduvali QUTBIDDIN. Tomirim zanjirday, yuragim itday... 2

Tursun ALI. Ovozim ko'lankasida ezildim uzoq..... 20

Xosiyat RUSTAMOVA. Kechagidan boshqacha bu tong. 22

Hasan KARVONLI. Shamollarda mavjlanar maysa 27

Husan KARVONLI. Qizg'aldoqqa qo'shilgim keldi. 27

Gulnoz MO'MINOVA. O'sha ko'hna hisdan hamon adoman. ... 32

Furqat MELI. Olamni to'ldirar bir kun ovozim. 40

Muhayyo bonu QURBONZODA. Holim so'rab kelarmukansan. ... 46

BIRINCHI UCHRASHUV

Dilafro'z RUSTAMOVA. O'z baxtingni izlagin. 23

Mehribonu QILICHEVA. Qaytmas anhorlarim oqib kettilar. 35

NASR

Abduqayum YO'LDOSH. "Yulduz"ning yo'li. Qissa. 5

Bashorat OMONOVA Sabina. Hikoya 28

TADQIQOT

Islomjon YOQUBOV. Ulug'vorlik chechlari ifori. 24

NUQTAI-NAZAR

Qayum BOYMIROV. Ta'lim javobgarligi va mas'uliyati. 34

MUSHOIRA

Marg'ilondan kelar bir navo. 36

ADABIY MAKTUB

Adhambek ALIMBEKOV. Shoira Xurshidaga. 38

KO'NGIL KO'ZGUSI

G'affor HOTAMOV. Hikmat. 41

YELPUG'ICH

Habib SIDDIQ. Nima bilan urdi?. 47

Muqovalarimizda

1-betda: Pekin Olimpiadasi chempioni Artur TAYMAZOV.

2-betda: "Aqchako'l ilhomlari".

3-betda: Shoir Usmon QO'CHQOR.

4-betda: Kuz ziynati.

Manzilimiz: Toshkent shahri, O'zbekiston ko'chasi, 16A-uy. **E-mail:** yoshlik-xatlar@rambler.ru

Telefon: 227-08-23. Bosishga 20. 10. 2008 yilda ruxsat berildi. Qog'oz formati 60x84 1/8. Nashriyot hisob tobog'i 6,0. Indeks 822 ISSN 0207-9137. Jurnal 2007 yil 4 mayda Matbuot va Axborot agentligi tomonidan 0253 raqami bilan ro'yxatga olingan. Jurnaldan ko'chirib bosilganda «Yoshlik»dan olindi» deb izohlanishi shart.

Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasi bosmaxonasida chop etildi. Buyurtma № 114

Manzil: Toshkent. sh. Istiqlol ko'chasi, 33-uy.